

Jana Amose Komenského

Labyrint
světa
a ráj
srdce

NÁKLADEM ČESKÉ GRAFICKÉ UNIE A. S. • PRAG-PRAHA

Jan L. Jurek

LABYRINT SVĚTA A RÁJ SRDCE

35 P 394
5

J. A. KOMENSKÉHO

LABYRINT SVĚTA A RÁJ SRDCE

ROZBOREM A VÝKLADEM OPATŘIL I UPRAVIL

FRANTIŠEK BÍLÝ

VYDÁNÍ DESÁTÉ

V PRAZE 1939

VÝKLADEM ČESKÉ GRAFICKÉ UNIE A. S. • PRAG-PRAHA

LABYRINT SVĚTA

A RÁJ SRDCE

TO JEST

SVĚTLÉ VYMALOVÁNÍ

kterak v tom světě a věcech jeho všechněch nic není než matení a motání, kolotání a lopotování, mámení a žalba, bída a tesknost, a naposledy omrzení všeho a zoufání; ale kdož doma v srdci svém sedě, s jediným Pánem Bohem se uzavírá, sám k pravému a plnému mysli upokojení a radosti že přichází.

Předmluva

První vydání této knihy (z r. 1887) vyrostlo z přání, projeveného na prvním valném sjezdě českého profesorstva v Praze konaném o letnicích r. 1886, aby po příkladě literatur jinonárodních konečně také u nás pořizována byla zvláštní vydání klasiků českých, provázená jich oceněním a výkladem.

Takové úpravy zasluhoval především Labyrint světa a ráj srdce Jana Amosa Komenského.

Proto vydavatel opatřil knihu podrobnějším úvodem, v němž vypisuje vznik, osnovu, básnický a jazykový ráz, jakož i osudy nesmrtelného díla toho, takže neoceněné posud s dostatek vlastnosti a přednosti jeho po stránce literárně-historické, estetické a filologické shrnuty jsou v jeden obrázek. Ke konci připojen potřebný výklad a seznam slov i vazeb dnes už neobvyklých, domácích a cizích. Z díla samého vynecháno, co by jakkolivěk mohlo býti kamenem úrazu aneb co škole a rodině, jimž především toto vydání jest určeno, se nehodí, jmenovitě mysticko-pietistické kapitoly oddílu druhého, pokud jich možno pohřešovati bez ublížení celkové osnově díla. Proto kapitoly (od VIII. počínaje) mají v závorce také číslo, které zaujímají ve vydání úplném.

Od jiných vydání Labyrintu toto se liší především věrností textu pravopisnou a tvaroslovnou. Po této

stránce Labyrint jaksi vrácen sám sobě, nabyv opět podoby, kterou má ve vydání amsterodamském z r. 1663 a také již ve vydání lešenském z r. 1631. Tím zvláštní ráz a půvab originálu plněji a mocněji čtenáře dotkne.

Kde vzhledem k účelu knihy se přece vidělo vhodným, uchýliti se od způsobu psaní Komenského, poznamenáno jest v oddíle úvodu, jednajícím o pravopise Labyrintu.

*

Labyrint jest kniha formou i obsahem vpravdě klasická; vynikáť lahodnou ušlechtilostí smýšlení, ryzí zbožností, širokým rozhledem světovým rovněž tak jako hlubokou moudrostí životní na veškerý plody umělého básnictví českého, od nejstarších dob až po věk svůj. A od té už málem tři sta let drží se na výši své, maje jen málo sokův i druhův.

Taková kniha proto jedním přečtením nikterak pochopena ni oceněna a tedy ani zamilována býti nemůže.

Nechť proto — jako kdysi Bratry české provázela všude do výhosti, jakožto jedna z nejdražších památek otčiny a tisícerým vznešeným myslím a krásným duším skýtala útěchy ve chvílích strážně a zoufalosti, jakož zase je plnila rozkoší a rozvážlivostí ve chvílích štěstí a radosti — zůstane i nadále nerozlučným průvodcem všech šlechetných, šťastných i trpících srdcí doby naší a co nejhojněji syny vlasti z labyrintu světa uvádí v jediné pravý ráj životní, v ráj srdce.

Přízeň pak, již se dostalo našemu vydání I.-X., kéž knížku provází i na této desáté její pouti!

V PRAZE, roku 1938.

Vydavatel.

Úvod

I.

Na vyprahlé poušti středověkého umělého básnictví českého jest Komenského Labyrint světa a ráj srdce vpravdě osvěžující oasou. Zdobíť jej jediný mezi všemi básnickými plody toho údobí rozčleněná a přece jednotná osnova, samostatný a na bohatých zkušenostech vytríbený rozhled světový, mohutný a uchvacující vzlet obrazotvornosti, jakož i hluboký a upřímný cit, kteréžto přednosti se dovršují mistrnou povahokresbou neméně než dramaticky živým způsobem a postupem vypravování.

Tím vším Labyrint se vřadí mezi čelné plody básnické, jakkoli spisovatel o něm sám dí v předmluvě ke čtenáři, že básní není, mysle tím však jen, že obsah není smyšlený, nýbrž z vlastních příhod životních, jakož i poznaných skutečných příhod osob jiných čerpaný, kdežto podstatným znakem současné poesie byl citelný nedostatek realismu. Nám ovšem Labyrint stává se ještě bližším a vzácnějším, víme-li, že jest kusem vlastního životopisu skladatelova, a že vyplynul přímo z nitra dlouho bouřemi rozmanitými zmítaného, které hledalo úkoje v zábavách, cestách, statku i na jiných stranách života, ale nikde ho nenašlo než v povznesení mysli nad věci pozemské a ve spokojenosti srdce.

Básnická pak cena Labyrintu rovněž tím jen získává, že vypravování má podklad reálný a že se opírá o bohatou zkušenost vlastní; nadto obratnost básnická i v tom se projevuje, jak skladatel osobní příhody své a jiných dovedl prohloubiti a zpovšechniti; takto poutník Labyrintu představuje typus všelidský, obraz duševního rozvoje a přemýšlení každého vzdělaného člověka, nejša v té věci nepodoben Goethovu Faustu, v němž také zobrazeny jsou děje vlastního nitra básníkovy.

II.

Podnět ke složení Labyrintu světa byl nahodilý; ovšem příčiny a látka k němu po léta se shromažďovaly. Ze života Komenského*) víme, že se narodil roku 1592 v Uh. Brodě a tam záhy ztratil rodiče a sestry. Po smrti otcově (r. 1604) vzali jej k sobě otcovi bratří, bydlící v Nivnici. Odtud se odstěhoval jako sirotek úplně osamělý do Strážnice k tetě (Zuzaně Vokálové) a v tamější městské škole se půl druhého roku (v letech 1604—05) vzdělával. Ale teta oň nijak nepečovala, a Komenský ještě v pozdních letech na sirobu svého mládí trpce žaluje. Také snad se chápal toho i onoho zaměstnání, ale vždy zas od něho upouštěl. Podle vlastního vyznání teprve v 16. roce věku svého (r. 1608) se odebral na vyšší učení do Přerova na tamní školu latinskou a nabyl tu potřebné znalosti latiny, tehdejší jedině světové řeči. Tam také uveden do studia theologického. Na školách poznal rozumem, léty a zkušenostmi už vyspělým, převrácenosti vyučovacích způsobů, ano prý tu vše činěno naopak a na ruby, a čeho by za rok bylo možná pocho-

*) Rodinné jméno bylo podle novějšího badání snad Milič neb Milička (prý = Amos); Komenským však nazýván už otec jeho (ne-li také děd) podle Komně, z níž se přestěhoval do obce uh.-brodské.

piti, tím týrány hlavy 5, 10 i více let. Let školských nevzpomínal radostně. (Viz kap. IX. [X.] Labyrintu.) Odhodlav se státi knězem v Jednotě bratrské, mladý kandidát odebral se po 3 letech na další a vyšší vzdělání, a tož především do Herbornu, u Bratří tehdy oblíbeného; ukončiv pak tam po dvou letech své studie, jal se cestovati, jakož tehdy bylo zvykem a potřebou. Navštívil Holandsko a pustil se snad i přes moře. Přišed z cest, dal se zapsati na universitě heidelberské a tam ztrávil opět rok. Na obou místech poznal zevrubně život německý.

Po tříletém pobytu mimo vlast, vrátil se pěšky přes Prahu domů. Navázal četné styky přátelské a rozšířil rozhled svůj po veškerém oboru filosofickém, theologickém a školském; v cizině položil také základ k veledílům svého života: Pokladu jazyka českého a Pansofii. Doma ztrávil léta 1614—16 v Přerově jako učitel na tamější škole bratrské, kterou proměnil v jakési reálné gymnasium, a když posléz roku 1616 posvěcen byl na kněžství, žil jen tomuto úřadu svému a při tom pilně se dále vzdělával. Roku 1618 povolán do Fulneka za duchovního pastýře a ředitele školy tamějšího sboru bratrského. Tu ztrávil nejblaženější léta života; té doby také, jakož vůbec od svého návratu z ciziny, pilně spisoval a také putoval po vlasti moravské (z čehož vznikla r. 1624 první mapa markrabství moravského). Ale záhy se opětně zachmuřil jasný obzor života jeho, ovšem i všeho národa. Následky nešťastné bitvy bělohorské totiž pocítil brzy též Fulnek. „Léta 1621 vojsko španělské, císaři Ferdinandovi ku pomoci poslané, vpadši náhle do Fulneka, zloupilo a vypálilo to město. Tou příhodou Komenský ztratil všecken nábytek svůj, své knihy, a což nadto bolestnější bylo, i rukopisy své, kteréž potud k opravě vychování mládeže a za jinými příčinami byl zhotovil. To byl počátek jeho strastí a soužení. Brzy zajisté po

tom, a sice léta 1622, přinucen byl opustiti církev svou, protože kněžím bratrským svobody v náboženství všude ponejprv a vždy přísněji se ujímalo. Jediný pan Karel ze Žerotína požíval v tom ještě předešlé svobody po všech rozlehlých a hojných panstvích svých, takže kněží bratrští, odjinud vypuzení jsouce, všude k němu se utíkali; kterýchž on do čtyrmecítma cizích u sebe ochotně přijav, na svůj náklad po statcích svých laskavě a velkomyslně choval. Komenský byl mezi nimi; kterýžto ve strašných těch pohromách nad jiná neštěstí také manželku milou i dvě dítek svých byl ztratil.“ (Palacký, Radhost I., 249.) Zemřelýť za epidemie r. 1622 na Moravě zuřící.

I bylo zajisté třeba ducha neobyčejně silného, aby zlomen neklesl, kdy mu blaho rodinné pojednou zničeno, majetek hmotný a co tíže váží, plody mnoholeté usilovné práce duševní přišly rázem nazmar surovostí lidskou a rozkacenými živly, a kdy zároveň na víru a vlast, kterým Komenský s upřímným zápalem a plným vědomím byl zasvětil všecek život svůj, s hrůzoploдную rychlostí se hrnuly tak netušené pohromy a dnové nejtěžšího utrpení, z něhož vyvážnutí nekynulo nikde. Mohutný duch jeho však, našed posléz útěchu v samém toliko Bohu, snášel mužně tyto kruté zkoušky osudu, ba, básnické nadání jeho právě jimi vytříbeno a podníceno ke skladbám, jež povždy zůstanou ozdobou českého písemnictví; mimo jiné našlo zde podnět k velkolepému rozhledu po současném světě, k nesmrtelnému Labyrintu světa a ráji srdce, a k jeho filosofickému doplňku, Hlubině bezpečnosti.

Bydle zajisté v Brandýse nad Orlicí u pana Karla ze Žerotína, v lesním zátiší pod vrchem Klopoty v chaloupce „na srubu“ zvané, která podle pověsti byla sroubena samým zakladatelem Jednoty bratrské, br. Řehořem, Ko-

omenský mohl se lépe než na Moravě všecek oddati přemýšlení a uvažování o věcech lidských. Jakým směrem asi toto přemýšlení se neslo, snadno usouditi podle stavu myslí, z něhož plynulo, a z příhod životních, které ten stav myslí způsobily. Komenský sám to v Labyrintě udává v promluvě ke čtenáři (v kap. 1—3). Přirozeně tedy jádrem všeho uvažování byla otázka, kterou se už od věků myslitelé všech národův obírají, zdali totiž jest na světě takový stupeň dobra, by člověk mohl jím býti úplně spokojen, ničeho již sobě nežádaje. A všechny přebohaté posavadní zkušenosti Komenského, jak vlastní, tak na jiných učiněné, odpovídaly na tu otázku nejnaka, než na ni odpovéděl kdekterý myslitel jiný, i ten, jenž života se všech stránek nejšťastněji okusil a naposledy přece odpovéděl: Omrzel mne ten život. Nebo mi se žádná věc nelíbí pod sluncem, protože vše jen marnost jest a bída. (Eccl. 2, 17.)

V této náladě myslí, kterou si ovšem už z Moravy přinesl, jak také dosvědčují spisy před odchodem do Čech složené, Komenský jal se skládati svůj Labyrint. Již dříve byl poznal latinské spisy slovutného vrstevníka svého Jana Valentina Andreae († 1564 jakožto dvorní kazatel ve Štuttgartě), zakladatele neb obnovitele různého bratrstva (sekty, jež tvrdila, že zná všechny vědy, že má „kámen moudrosti“, že činí lidi nesmrtelnými a pod.) a zvláště jeho komedii Turbo, pak Bloudění poutníka a Křesťanského občana, čili Navrácení poutníka kdys bloudivšího, posléze Popis státu křesťanského, ve kterých spisech vypsáno, kterak poutník křesťanský se prochází světem v průvodě člověka, který ho všude vodí a mu všechno v nejpěknějších barvách líčí, kdežto poutník všudy nachází jen marnost nad marnost, až pak se dostane na místo, kde konečně našel vše takovým, jakým to býti má.

Osnova těchto spisů se zalíbila Komenskému tak, že neváhal podle ní složit spis vlastní, jednotný. I není Komenskému nijak na újmu, že této cizí osnovy použil; základní myšlenka, provést člověka světem a rozmanitými stavy jeho, aby takto jako v rámci pohodlném mohl si rozvinouti všestranný kulturní obraz své doby, vyskytuje se dosti často; tak už ve starověku žák Sokratův, Théban Kebes ve svém Obrazu (*II vaξ*) do mnohých jazyků přeloženém, vypisuje povahy a osudy lidí za jich života a odchod jich ze světa, vyhlašuje za jediné pravé blaho vědomí ctnosti. Také nacházíme podobnou základní myšlenku před Andreaem u Cervantesa v jeho Donu Quijotu a po Andreaeovi na př. u Lesage-e (Gil Blas), u Goetha (Wilhelm Meister) a j., nejnověji pak u Svatopluka Čecha v básni „Pravda“, aniž to těmto dílům ujímá ceny, že použili staršího, ale příhodného rámce k novým kulturním obrazům svých dob. Neboť v tomto kulturně-historickém podkladě a ve způsobu, jak obratně, věrně a poutavě jest zpracován, spočívá zajisté hlavní význam, jakož i trvalá cena každé podobné práce.

V Labyrintě hlavní přednosti díla: všestranný a pronikavý obraz světa a jeho stavů, neobyčejná názornost a kypící životnost líčení, jakož i jednotná stavba celku spadají úplně na vrub Komenského a jsou tedy výhradní jeho zásluhou. Všude mluví z knihy ke čtenáři skutečný život a poutá jednak tím, že proti našemu, skoro nic se nezměnil, takže, co Komenský píše o lidech své doby, dobře se hodí také na lidi doby nynější (sr. na př. kapitolu o řemeslnících, o učencích, novinářích, boháčích a j.), jednak tím, čím doba minulá se vyznačovala a odlišovala od naší. Jakkoliv pak celek jest věrným obrazem zřízení, řádů, způsobův a vůbec všeho života prvních desítekletí věku sedmnáctého, spisovatel přece všady přihlížel hlavně k tomu, co je věčně lidské, a vy-

pisuje a bičuje tedy slabosti a křehkosti, vady a nedokonalosti lidské, jež provázejíce od narození člověka každého a všude, vyžadují především pokárání a nápravy. K časovému zabarvení celého dílka nemálo přispívá též mluva a sloh spisovatelův, podle zvyku doby hojně prozáklý slovy cizími, latinskými a německými.

III.

Osnova Labyrintu jest taková: Dospěv let a rozumu, básník vydal se do světa, by jej dokonale a se všech stran poznal, aby takto si mohl vyvoliti nejprůměřenější a nejpohodlnější života způsob. Hned na počátku pouti přidruží se k němu průvodci Všezvěd, přijmím Všudubud, a Mámení, kteří mu vhodí na krk uzdu a nasadí brýle, vykroužlené ze skla domnění a zasazené v rámcích, jež slovou zvyk, jimiž vše jinak než bez nich nebo zpod nich, ba zcela naopak viděl. Na štěstí nasadili mu brýle na křivo, tak že mohl zpod nich vše pozorovati, v pravé podstatě. Ti s ním vystoupí na vysokou věž, s které viděti město (svět) zdmi a valy obehnané, okolo něhož místo příkopů tmavá hlubina jakási se rozkládala bez břehův a beze dna (věčnost). Město samo rozděleno bylo na nescíslné ulice, náměstí, domy a stavení větší a menší, kde bytovalo, žilo a působilo četné obyvatelstvo podle rozdílnosti stavu, povolání a řádu v rozličných ulicích usazené. Vcházelo pak se do města na východě dvěma branami: branou narození a dále za ní branou rozchodu, odkud totiž každý ke svému povolání se obrací. V ulicích bydleli rozdílní stavové, řádové a povolání, v nichž se lidé usazovali, a bylo jich hlavních šest po straně jižní a severní. K západu posléz se vypínal na příkrém pahrbku hrad Štěstěny, na němž bydleli její vyvolenci.

Uprostřed města bylo veliké okrouhlé náměstí, a na náměstí jako v centru všeho skvěl se nádherný zámek, sídlo královny světa Moudrosti. Obeznámiv se takto s rozlohou a uspořádáním města, poutník sestoupí s věže a pustí se již do města samého. U brány rozchodu stařec Osud, mladým lidem povolání udělující, našemu poutníkovi ušetří los dívat se nebo zpytovat. I prochází tedy básník nejdříve náměstí a pak i ulice a prohlédá všeliká zaměstnání, jich radosti a strasti, přetvářky a převrácenosti jednotlivých stavů, především nejdůležitějšího šestera stavů: domovního či manželského, řemeslnického a učenického (všeho druhu filosofů, alchymistů, lékařů i právníků) po straně jižní, s druhé pak, severní strany stavu nábožníků, vrchností a rytířského, s věcmi válečnými zacházejícího. Poznav také život vojanský a novináře, prohlíží dále hrad štěstí a poznává způsob boháčů, rozkošníků, povýšených i slovutných světa, kteří tuto sídlí na důkaz vyznamenání.

Ale nenachází věci, an je pozoruje také zpod brýlí, nikde tak, jak by si přál, především, aby člověk myslivý a pozorující mohl býti úplně spokojen; i počíná si zoufat. Proto uveden jest od svých vůdců na hrad královny Moudrosti a tu od nich obžalován pro svoji všude projevovanou nespokojenost a vybíravost. Královna Moudrost však chce mu podati příklad své dobroty a snášlivosti: promine mu posavadní viny a dovoluje, aby se porozhlédl po tajných soudech a vnitřní správě světa. Tak poznává rádce a úřednice královské, které jakožto personifikace ctností jsou vesměs ženskými, jest přítomen příchodu Šalomounovu, který přišel pojmout královny Moudrosti za choť, a vidí také královnino nepevné a strannické řízení světa. Šalomoun spolu je pozorující strhne v rozhořčenosti královně kráslivé zastření z tváře a odejde všemu světu rozhlásit, aby se dále nedával

sváděti a mámiti. Ale jak Šalomoun odešel, králová i její rady probraly se z leknutí a usnesou se Šalomouna samého oklamati a svésti, což se jim také podařilo šťastně. Tu již poutník ze světa utéci se odhodlá; jde jen ještě obhlédnout způsob umírajících, pak odvrhne brýle a opuštěn byv průvodci, sám Smrti patří v tvář, až zděšen padne ve mdlobách na zemi a Boha slitovníka vzývá.

Vtom uslyší hlas za sebou, volající, by se vrátil, odkud vyšel, do domu srdce svého. I učiní tak; upraviv pak si tento porušený příbytek, jakož i Kristem Pánem přivítán byv, dostane novou uzdu a nové brýle, jimiž by mohl marnosti světa, bude-li volen hleděti na ně, ještě lépe znamenati; ale spolu jasně spatřovati potěšení vyvolených božích.

A tu v světě nyní místo kolotání, kormoucení a starostí, hrůz a strachu po všech všude stavích, nalezl při lidech Bohu oddaných mnoho pokojné a dobré myslí, nedbající posměchu a rvanic světa nikterak. Prohlédl si také pravé křesťany podle stavů a potěšil se z ušlechtilého všude řádu i z pokojného a radostného jich umírání. Potom vroucí zbožností pojatý spatřuje slávu boží a slyší s jasného trůnu nebeského tisíci a statisíci andělů obklopeného Krista mluvit, že přijat jest za domácího božího. Pokleknuv na kolena, děkuje Hospodinu, překrásnou, horoucí modlitbou.

IV.

Na estetickou cenu Labyrintu první upozornil teprve František Palacký v životopise Komenského, r. 1829 v Časopise Česk. musea uveřejněném. Do té doby posuzován hlavně s náboženského stanoviska. Slovnitý jezuita a dějepisec Bohuslav Balbín chválil při něm hloubku myšlenek a ozdobnou řeč; Martin Pelcl a Karel

Ignác Tham na počátku nové doby literatury české podívovali se v Labyrintu nejvíce obratnosti v užívání přechodníků; Jan Nejedlý pronikl hloub a poznal cenu knihy té, vlastním nákladem pořídil nové vydání podle amsterodamského „pro výbornost češtiny a utěšenou rozmanitost obsahu“. I sám krasocitný Jungmann, řadě ji ve své Historii literatury české do filosofie mezi „spisy mravné“, připojuje o ní poznámku (což dělá zřídka kdy), že jest „jedna z nejpěknějších knih celé literatury české“.

K názoru, že Labyrint básní není, přispěla asi nejvíce vlastní slova Komenského ke čtenáři, že není báseň, co tu čísti bude, ač básně podobu má. Ale spisovatel se tu, jak už svrchu podotčeno, pouze ohrazuje proti domněnku, jakoby kniha jeho byla holým výmyslem fantasmie, kdežto vpravdě se opírá o vlastní zkušenost a děje skutečné.

Palacký, chtěje zevrubným vypsáním života a působení Komenského, jež klade mezi nej památnější muže všech věkův a národův, očistiti, jasně osvětliti a obživiti jeho význam vůči cizině i domácím, s bedlivostí, pílí a důvtipností sobě vlastní také pročítal a oceňoval všechny spisy jeho. I nemohlo mu takto zůstat utajeno nevšední básnické nadání Komenského. Nedal se mýliti ani vlastními slovy Labyrintu ani prosaickým rouchem jeho, nýbrž prohlédaje k hlubokému a vroucímu citu, jakož i k smělému a ráznému vzletu a k neobyčejné plastičnosti spisovatelova líčení, propověděl o Labyrintu tato památná slova: „Každému literatury naší milovníku známo jest, že my posavad v řeči své knihy utěšenější a jadrnější prosou psané nad tento Labyrint světa nemáme. Ale spis ten i z ohledu vyšší poesie nemalé zásluhy do sebe má; neb ačkoli spisovatel jeho za příčinou náboženského účelu a oděvu alegorického sám

zúmysla držel všude vtip svůj a obraznost na uzdě, přece vždy vdechl těm človíčkům svého zamyšleného světa samostatný jakýsi ráz života, takže všude jako vlastní organickou mocí svou před očima našima živě a čerstvě se pohybují a jednají.“

Nadšeněji po střízlivém Palackém položil důraz na básnickou cenu Labyrintu Jos. Wenzig, napsav: „Labyrint jest výtečné dílo básnické, sepsané jen v próse, ale v próse rozměrné, libozvučné, jako psal Štítný; dílo plné trpké satiry, a přece plné neskonale laskavosti a jemnosti; dílo zcela umělé a přece dílo čistě, nekrouceně, srdečně přirozené; dílo hluboce a při tom jasně promyšlené a nejhlouběji cítěné; alegoricko-didaktické dílo a přece plné živého hnutí; zrcadlo tehdejšího času, dílo plné znalosti lidí a zkušenosti, zakládající se na věčně pravdivé myšlence: „Kdo nehledá štěstí svého v srdci, Bohu svému posvěceném, darmo hledati ho bude zevně.“

Nejnověji pak František Zoubek, jenž s neúnavnou horlivostí, vytrvalou láskou a výborným úspěchem po celý život svůj badal o životě a spisech Komenského, ve zvláštním článku rozebral otázku, „byl-li Komenský básníkem“, a znamenitě to dovozuje na základě jeho překladu Žalmův a Distich Katonových, Hlubiny bezpečnosti, Labyrintu a her divadelních.

Do určité kategorie básnické Labyrint ovšem nesnadno vřaditi. Z hlubokého a důsažného přemýšlení vyplynulé názory o světě, životě, vědách, umách, řemeslech a i pospolitém obcování pronikají se tu s pernou satirou a trefnými alegoriemi. Zápletky ovšem není žádné, a hrdina je celkem trpný, bez vůle činorodé, jen tu a tam do reje životního a nakrátko se pouštějící; čtenář jakoby se díval do nějakého kaleidoskopu, kde se před jeho zrakem vystřídává celá řada přerozmanitých obrazův a výjevův, každý jiného rázu, každý něčím novým pře-

kvapující a tedy každý půvabný. A právě v této pestré rozmanitosti a plastice, dramatickou životností proniklé, pak v tom širokém rozhledu světovém s jeho filosofickým ovzduším, jakož i neméně ve slohu neobyčejně svěžím, národně jadrném a barvitém spočívá tajemství půvabu díla. Básník ovládá mysl čtenářovu tak, že tento nikde nevypadá z iluze, jakoby skutečně se procházel městem z ulice do ulice, únavy žádné neznameneje, kde ho v každé čeká něco nového, čím se mysl osvěží, obzor duševní se rozšíří.

Nejpříhodněji tedy asi Labyrint se může nazvati *filosoficko-satirickou alegorií*. Alegorií proto, že se v něm zosobňují rozličné abstraktní pojmy a vlastnosti lidské, jimž pak se přiřítá konání lidské. Tak na př. zvědavost lidská zosobněna ve Všudybudovi, který sám se trefně charakterisuje, pravě, že jméno jeho jest Vše-zvěd příjmím Všudybud, který všecken svět prochází, do všech koutů nahlédá, na každého člověka řeči a činy se vyptává, co zjevného jest, vše spatřuje, co tajného, vše slídí a stíhá. V Mámení se představuje zosobněno veřejné mínění, brýle jeho vtipně vykroužleny jsou ze skla domnění, a rámcové, v nichž byly zasazeny, z rohu, jenž slove zvyk. Jen myslitelé, silné a samostatné duševní povahy nedbávají veřejného mínění, patří zpod brýlí Mámilových a pronikajíce k jádru věcí, vlastním zrakem snaží se nazíratí na svět, lidi a společenská zřízení, čímž přispívají k nápravě poměrův a obecnému pokroku. Alegorickou už je také představa světa ve způsobě města s dvěma branami a četnými ulicemi. Výborně zobrazen také stav učených a pouť mezi filosofy, obrazy pak stavu řemeslníků,*) právnictví, stavu vrchnosti a rytířského nebo kapitoly o novinářích čítati dlužno mezi nejvtip-

*) Kapitoly této odstavec 16. (Bouře mořská) a 17. (Lodí potopení) hodí se dobře deklamovati.

nější a nejříznější celé knihy. Nic jim nežadává, ani alegorie v kapitole 20. (23.) a násl., kde poutník prohlédá hrad Fortuny a život jejích vyvolených, a v kap. 27. (30.), kde na paláci Moudrosti jest obžalován.

Avšak alegorické části Labyrintu nejsou mlhavé nebo nepřírozené, naopak spisovatel jimi tam, kde by se mu bylo pustiti v rozumování a ve filosofující výklady, nebo kde věc sama pohřešovala tělesnosti a názornosti, dosahuje živého a plastického postupu děje. Ostatně si Komenský počínal zcela v duchu své doby. Byloť alegoriso-
vání vlastností božských a lidských ctností, uměn atd. ve středověké literatuře všude oblíbeno a tož v malířství a sochařství neméně než v poesii.

Ovšem v druhém oddíle básně, počínajícím kapitolou 34. (37.), kde poutník domů trefil a Krista za hostě dostal, zastavuje se pojednou posavadní jasný a bystrý proud vypravování; mysl spisovatelova se pohružuje v jakousi náboženskou rozvroucnělost, která není prosta mysticismu — dumavá lyrika tu vítězí nad plastickou epikou.

Satira Komenského jest převahou vážná a nutně vyprýštila z ohnivé touhy jeho po dokonalosti a ideálu. Vznesený duch spisovatelův patří s výše svého ideálu na svět a vida v něm samé převrácenosti, nedostatky a mnoho sobectví a nízkosti, káře a tepe je už tím, že je zobrazuje po pravdě nepřikrášleny, v jich věrné podobě. Tím, že poutník vidí přes brýle jinak a zpod brýlí zase jinak, znázorňuje se čtenáři protiva skutečnosti s ideálem; a zobrazení této protivy jest podstatou všeliké satiry. V tom pak se jeví pravé nadání básnické, dovede-li skladatel mysl čtenářovu povznést k sobě do své výše a zaujmouti pro svůj ideál i proti chabé, nízké a nedokonalé, ale na pohled přece pěkné a vábívé skutečnosti. Komenský i tím, že to dovedl, osvědčil básnický talent.

V.

O jazykovém rázu Labyrintu.

Po jazykové stránce Labyrint vždy pokládán byl za dílo mistrovské. Vládl Komenský slohem jako před ním jen Štítný a Veleslavín. Vyrostl v kraji ryzostí jazykovou, jmenovitě skladebnou posud vynikajícím a chystal se od let studentských už vydati veliký frazeologický slovník (Poklad jazyka českého); proto bedlivě si všímal mluvy lidové a čerpal z ní slova, vazby a také svěží konkrétnost i samosvojnost slohu. Jsa pak dokonale vzdělán též v jiných jazycích, zejména staroklasických, mohl jednak jadrněji vystihovati ducha svého jazyka, jednak mateřštině propůjčovati, kde bylo třeba, ohebnost a vytvářenost jazyků jiných. Někde ovšem neubráníl se vplyvu jazyků cizích a užívá slov i obrátů, kterých naše mluva sice podnes není zcela prosta, která však se již v přesném jazyce spisovném neschvalují, ježto jsou na újmu lahodnějších a přirozenějších slov a obrátů domácích.

Zvláštnosti slohu a jazyka Komenského jsou, stručně shrnuty, asi tyto:

1. Užívá hojně slov z němčiny a latiny vzatých, na př. kontrfekt, natura, perspicille, potentát, sceptrum, stemperovati a p.; hadruňk, křtalt, kupřštyk, kvaltování, pachtování, plac, ryňk, štrafovati, trucovati, tulich, verštat, vinš — místo nichž máme pěkná a jasná slova domácí.

2. Sem a tam vloudily se do Labyrintu obraty a způsoby mluvení, jichž ryzí jazyk do 16. století neznal a které nyní opět se vymítají ze správné mluvy. Na př.:

a) Souditi snadno, jakých se tu hrůz a strachů pocítiti musilo (str. 74, kapitola VIII.*), 16). — Ale já

*) Kapitoly uvádějí se tím číslem, které mají ve vydání úplném a jež v našem vyd. bývají v závorkách od VIII. počínaje. Stránky citovány podle našeho vydání.

držím, že naprosto hluchá i slepá býti musila (str. 120, XX., 3). V obou těchto případech označiti to pomyslení stačil by indikativ se slovcem asi bez slovesa musiti.

b) Jeden se klade podle německého místo člověk: Že by sobě jeden závrat uhoniti mohl (str. 134, XXVI., 3).

c) Jeden — druhý ve spojení s podstatným jménem (místo opakování jeho) se klade: od jedné vlny druhé podáván jsa (str. 74, VIII., 16). — Řežíc jeden oud za druhým (str. 98, XII., 1).

d) Tak mnoho vedle tolik: Tak mnoho tu falše a marnosti, jak pravdy a užitků (str. 87, X., 3). — Nelibosti tak mnoho jako přízně (str. 99, XII., 3). — Pod. na str. 99, XIII., 2 a j.

e) Co za vedle jaký: Co to za kout jest (str. 158, XXXVII., 2).

f) Spojky *an* se užívá též se slovesem v 1. osobě (kdežto nyní toliko se slovesem v 3. osobě): *an* já rány vidím (str. 83, IX., 10).

3. Podstatné jméno slovesné vyskytuje se u Komenského po zvyku doby někdy na úkor leposti a jasnosti slohu, kde by lépe se nahradilo větou nebo přechodníkem, na př.: Sama Smrt svým ustavičným na oči jím v dosti hrozně postavě ležením nic spraviti nemůž (str. 65, VII., 14). — Podobně se shledáváním k šatstvu a stavení rozličných materií a s dáváním jím rozmanitých potvorných křtaltů nemalý lidu díl zaneprázdňuje (str. 69, VIII., 7). — V šanc sázením jména svého v to dryáčnictví se dávají (str. 82, IX., 9). — Mezi tím pro utvrzení tebe v tom a pro skutečné vyrozumění potěšení tomu . . . odsílám tě mezi jiné služebníky své (str. 157, XXXVII., 1) a j.

4. Vlivem latinským si vysvětlujeme také způsob, jak někdy Komenský užívá přídavných jmen ve výroku. Jakkoliv totiž dobře zná, že mnohá přídavná

jména trojího východu jsou schopna zvláštních tvarů nebo pádů výrokových a nejednou sám jich užívá (na př. na straně 84: však hádky a nedorozumění prázdní nebyli; str. 124: ani veselí jsou), přece jinde klade přívlastkové tvary za výrokové, kde dnešní jazykový cit se proti tomu vzpouzí a přídavné jméno by se kladlo do 7. pádu. Na př.: Skrze ně (brýle) hledícímu věc daleká blízká a blízká daleká, malá veliká a veliká malá, mrzutá krásná a krásná mrzutá, černá bílá a bílá černá atd. se zdála (str. 54, IV., 4). — Což smrtedlné lidi nesmrtedlnému Bohu podobné a téměř rovné činí (str. 76, IX., 1). — Aby všickni sobě podobní učinění byli (str. 89, X., 7) a j.

5. Na vrub téhož vlivu latinského lze připočísti v latině oblíbené relativní připojování samostatných vět hlavních k předchozím větám, které jest českému jazyku a zvláště mluvě lidové, závislých vět vůbec nemilující, neznámo. Na př.: Kdež od zděšení a hrůzy sotva se probrav, svým vůdcům domlouvati začnu (str. 75, VIII., 17). Kterýchž (m. Tyto) pozorujíc někteří, začali se diviti (str. 89, X., 7). — Z níž (m. té, t. věže) já dolů pohledna, vidím město jakési (str. 54, V., 1). — Což (m. To) mi se nelíbilo (str. 94, X., 15). V latině také najde se vzor.

6. Tak zvané vazby akkusativu s infinitivem, která v češtině jest domácí pouze ve volnější formě po slovesech viděti, slyšeti, nechati,*) kdežto v latině nastupuje nutně po slovesech myšlení, cítění a pravení, kde čeština tu vazbu opisuje větou. Na př.: Smrt všechných hlasem, aby se smrtedlnými býti pamatovali, napomínala (str. 63, VII., 12). — Abych hostem se v cizím domě býti pamatoval (str. 74, VIII., 16). — Mezi tím

*) Sr. můj čl. O vazbě akkusativu s infinitivem v češtině ve Škole a Životě r. 1878 na str. 54, a d.

byli tu někteří, kteříž se do těch roztržitostí nic nemítí pravili. (Vyd. úpl. XVIII., 17). — Viděl jsem je utrápené lidi býti (str. 105, XVI., 4.) — Kteréhož Sprostnost pravila se nepotřebovati (str. 106, XVI., 5). — Podobně i j. —

Zvláštní je *pořádek slov* u Komenského. Po této stránce český jazyk vyniká neobyčejnou ohebností a poddajností; nejdůležitější pravidla pořádku slov vrcholí v požadavku libozvukosti a jasnosti slohové. Srovnáváním slohu vynikajících stilistův ovšem vyšetřeny některé shody, a podle nich skladba česká ustanovila aspoň některá pravidla pořádku slov, o nichž v. článek Václava Ertla v časop. „Naší řeči“ ročník I., roku 1917 a Bartošu Skladbu. V Labyrintě postřici lze tato pravidla:

a) Sloveso v podřízené větě obyčejně se klade na konec — což zajisté do češtiny vniklo vlivem latiny a němčiny; čeština v té věci svobodněji si počíná. Na př.: Abych mnohotvárnou nádherného toho světa marnost... znamenati, pokoje pak a bezpečnosti myslí jinde hledati se naučil (str. 46). — Zdála mi se toho nemalá býti potřeba, abych se dobře, k kterému bych se houfu lidí připojiti a v jakých věcech život trávití měl, rozmyslil (str. 49, I., 1). — I porozuměl jsem, žeť sobě nelze Mámení říkati dá, když takové bryle dělati a lidem vstavovati umí (str. 54, IV., 4). — Než to mi se nelíbilo, že jsem ty ulice na mnoha místech jako protržené viděl, tak že leckdes jedna do druhé vbíhala, což mi se snadného zmatení a zblouzení znamením zdálo (str. 56, V., 6). — Mezi tím uhlédám já, že ti milí napominatelé nic více sami k pěkným těm kontrfektům než k druhým nelnuli (str. 95, X., 16). Viz též na str. 105 (XVI., 3) větu druhou.

Tak bývá zhusta ostatně i ve větách hlavních. Na př.: Tu lodí s námi jednak na dně moře usedati, jednak

o skryté pod vodou skálí se bítí a skrže to padati a pukati začne (str. 75, VIII., 17).

b) Závislé věty rády kladeny bývají před sloveso, na němž závisí. Na př.: Smrtí všechněh hlasem, aby se smrtedlnými býti pamatovali, napomínala (str. 63, VII., 12). — Tu mi se opět nesnadné zdálo, které a jaké by to takové povolání bylo, poznati: a s kým se o to dostatečně poraditi, nevěděl jsem (str. 49, I., 3); v. též I., 1 a 2). — Ale jsem vždy, abychom dále šli, že já toho collyrium, o němž tu mluvili, zkusiti chci, dotíral (str. 88, X., 5). —

Nicméně já chtěje vždy, co pak dále z nich bude, viděti, hledím po jednom tom umění mistrů (str. 101, XIV., 3). — A já hlavou zatřasa: Pospěšme odtud! Již mne tu teskno! řekl jsem (str. 110, XIII., 3). — Všežvěd můj slyše, že se, kdo víc sázeti a tvrditi pomáhal, ptají, mnou trhne, abych prchal také (str. 110, XVI., 11).

Poznámka. Takovéto předsouvání vět a tvoření mezivětí, v němž Komenský, jako vůbec spisovatelé ve střední době literatury české velmi si liboval, rozdrobovalo druhdy souvětí až příliš strojeně a pošinujíc sloveso řídící a tedy též objasňující jak možno na konec, bylo na úkor nejen přirozenějšímu pořádku slov, ale též náležité jasnosti věty. Na př.: Nu již tě ale mezi samy filosofy, jejichž práce jest k napravení nedostatků lidských prostředků vyhledávati a v čem pravá moudrost záleží, ukazovati, uvedu (str. 85, X., 1). — Ale jsem vždy, abychom dále šli, že já toho collyrium, o němž tu mluvili, zkusiti chci, dotíral (str. 88, X., 5). — Ty pak aby je (t. pravé křesťany) poznal a při tom, poněvadž v světě ještě, dokud tě odtud nevezmu, budeš, aby před šalbami jeho bezpečen byl, místo brýlí a uzdy, v níž prvé byl pojat, já na tebe teď své jho vzkládám (str. 158, XXXVII., 1.)

c) Mají-li podstatná jména mimopřívlastek ještě jiné příměty u sebe (pády předložkové nebo příslovce), kladou se tyto příměty mezi přívlastek a podstatné jméno, při čemž přívlastek bývá na místě prvním. Na př.: Když jsem tak nesčíslně létajících Smrti střel množství spatřil (str. 65, VII., 15). — Strach od šustící násilně okolo stěn vody obstupoval mne (str. 72, VIII., 13). — A aj, hrad ten stkvěl se rozličným krásným všudy zevnitř malováním (str. 133, XXVI., 1).

d) Dativ zájmena *mi* klade se z pravidla před zvratným se. Na př.: I udělá mi se chut podívati se (str. 81, IX., 9). — I líbilo mi se to spořádání pěkné (str. 56, V., 6). — Smáli mi se (str. 125, XXIII., 5).

Znamenitou ozdobou slohu Komenského a svědectvím jakým vládl bohatstvím slov, jsou *synonyma* u málo kterého jiného spisovatele v takové hojnosti, rozmanitosti a důraznosti se vyskytující. Z Labyrintu možno vybrati celou sbírku synonym, a tož synonymních jmen podstatných, přídavných i sloves s alliterací a assonancí i bez ní; zhusta všelijaká stejnoznačná slova takováto se vyskytují v jedné větě.

a) Příklady synonymních jmen podstatných: K sobě se toulení a choulení (str. 59, VII., 2). — Rvanice a pranice (str. 60, VII., 5). — Svády, rvačky a pračky (str. 61, VII., 7). — K novinám a proměnám chut (str. 62, VII., 9). — A všudy rozličných síní, dílní, výhní, verštatů, krámů, boud s přerozličným nádobím plno, okolo nichž se divně lidé zatačeli, vše s třískáním, boucháním, vrzáním, skřípáním, hvízdáním, pískáním, foukáním, houkáním, chřestáním a šoustáním rozmanitým (str. 66, VIII., 1). — S mřežováním a žebřováním rozličným (str. 71, VIII., 12). — Že jsem tu žádného šustu a chřestu, vřesku a třesku, nepokoje a kolotání, táhání a násilí nespatriil (str. 155, XXXIV., 5). — Začne se zvuk

a hluk veliký (str. 138, XXVIII., 1). — Přes vrchy, hory, doly, zmoly (str. 70, VIII., 10). — Mozolů a modřin; jam, dolů a výmolů (str. 62, VII., 8).

b) Příklady synonymních sloves: Čím by mysl kojili a pokojili, hledají. (K čten. 45.) — Kdo trefen byl, křičel, řičel, řval (str. 64, VII., 14). — (Smrt) házela a kácela i samy ty prodavače (str. 64, VII., 14). — A jinak se sobí a tuží (str. 65, VII., 14). — Strojili a připravovali (str. 66, VII., 15). — Někteří v zemi se hrabali a kutali (str. 66, VIII., 1). — Vyníti a odmísiti (str. 69, VIII., 7). — Ale jakž jsem je tu i tam v blátě váznouti, káleti se a máchati, natáhati a namáhati viděl (str. 70, VIII., 10). — Pod námi se počne voda stříhati a stříkati (str. 72, VIII., 13). — Tím víc na ně sekali a flekali (str. 83, IX., 10). — Zlato vidím, že tito vaříc a život škvaříc, oboje promaňují a proškvaňují (str. 97, XI., 4). — Hlobí pod ním a tvrdí, kdo muž (str. 110, XVI., 11).

c) Příklady synonymních slov přídavných: Byli jako mouřenínové osmahlí a očadlí (str. 67, VIII., 1). — Tlampať bez studu o věcech slzkých a plzkých (str. 116, XVIII., 4). — Čím který (štíť) vetšejší a zašlejší byl, tím byl víc vážen. (Tamt.) — Což mi se divné a nemotorné zdálo. (Tamt.) — V světě vše nesnadné a těžké (str. 159, XXXVII., 3). — Buď odporný a odbojný světu a tělu (str. 164, XLI.).

d) Příklady synonymních slov podstatných a sloves v téže větě: Až do potu a do ustání a do úpadu a do úrazu a do přetržení se natáhali a namáhali (str. 67, VIII., 1). — Tak se přes vrchy, hory, doly, zmoly šrotovali a pachtovali (str. 70, VIII., 10).

Libá rozmanitost, jmenovitě jakási úsečnost a dramatická živost se přivádí do slohu *výpustkami*, *brachylogiemi* neboli stručnomluvy a *asyndety*; v Labyrintě jest nesčetně příkladů těchto slohových figur: Na př.:

„Ptám se, co to?“ Oni, že přes svět strojí. — Já: „A proč ne bez těch tíhot? Lehčeji by jeli.“ Oni: „Bloud jsi ty! Jakž by jeli? To jejich křídla.“ — „Křídla?“ řku já. — „Křídla, arci“ (str. 70, VIII., 10). — Já opět se vraštití, co to bude (73, VIII., 15). — Já vyběhna: „Co to?“ — Oni, že vítr jde (str. 73, tamt.). — Tu oni opět v smíchy (str. 74, VIII., 16). — Žádný ze všech nebyl, kterýž by něco promluvil, učinil, postavil, aby mu toho jiní nevysmáli, nezopálali, nezbořili (str. 63, VII., 9).

Na pouhé zmínce přestávající o hojných jiných figurách a příkrasách slohových, jako jsou alliterace a assonance (skrže okolí a zápolí, šust a chřest, vřesk a třesk), oxymora (O blahoslavená poroba, nad niž nic svobodnějšího vymyšleno býti nemůže!), gradace (a oni hned zhůru a do zbraně a do boje), překrásné příklady a j., vytkneme jen ještě tyto jazykové zvláštnosti Labyrintu:

1. Spojka *ale* bývá i před vztažným zájmenem na prvním místě: což všechněm přineslo radost, *ale* kteráž nám hned zhořkla (str. 73, VIII., 15). Jinde zase neklade se na počátek věty, jmen. má-li význam příslovce aspoň. Na př.: Snad sobě *ale* tam vnađu najde (str. 100, XIII., 3).

2. Zájmena *jenž* užívá se v nom. a akk. pro všechny tři rody a čísla nezměněně, jakož bylo vůbec zvykem (ovšem nesprávným) od polovice XIV. století: Křídla tato, *jenž* jsou žádost věcí věčných a modlitby, tobě přidávám (str. 157, XXXVI.). — Já na tebe teď své jho, *jenž* jest poslušenství mé, vzkládám (str. 158, XXXVII., 1).

3. Ve větách srovnávacích klade se místo *jako* spojka *co*: Co veverky sebou házejí (str. 72, VIII., 13). — Drkotali zimou *co* osika (str. 67, VIII., 1).

4. Téže spojky však neužívá se při superlativech, nýbrž místo ní po způsobu moravském spojky *jako*. Nápis jak nejzdobněji líčili, jak nejka-

deřavěji premovali (str. 82, IX., 9). Rovněž užívá se po moravsku příslovečného *jakořka* m. *takořka*.

5. Předložky se z pravidla ještě nevokalisují: v veselém tovaryšstvu, k Kristu, z světa, z sebe a pod.

6. Komparativ bývá druhdy za superlativ spolu s genitivem vzvolacím: Ach ukrutnějšíž této vazby a poroby. (Vyd. úpl. VIII., 6.) — O ukrutnějšíhož vězení! (VIII., 3.)

7. Supina se někdy šetří, jindy ne: Musili jinam vypůjčovati běhati (str. 97, XI., 3); ale: Vyšel-li jsem ven dívati se (str. 72, VIII., 13). — Z druhé strany jest stav duchovní, k nimž jiní náboženství konati vybíhají (str. 56, V., 4). — I přicházeli ze všech národů poslouchati moudrosti jeho (str. 149, XXXI., 1). — Šel jiných světa stran prohlédati (tamt., 2).

8. Přechodníkům Komenského už se podivovali Pelcl a Tham, zvláště asi jejich bohatství a rozmanitost. Budtež zde uvedeny aspoň některé způsoby užívání jeho:

a) Přechodník přítomný slovesa dokonavého klade se s přítomným časem hlavního slovesa nedokonavého: Nejšťastnější jest člověk, který svět z očí a mysli pustě, Boha se jen drží. (Strana 46.) Já přistoupe k jednomu, táži se, co to dělá (str. 79, IX., 6). Tak Komenský píše napořád.

b) Za přechodník času minulého bývá přechodník přítomný sloves dokonavých (nesprávná tato vazba vyskytuje se již také u Štítného a zachovala se podnes v lidu moravském): Až natrápě a navrtě se dosti sám v sobě, na toto jsem přišel. (Str. 50, I., 5.) — Ten přivina se ke mně, dotazoval se (str. 50, II., 1). — Někteří přijdouc, podívali se na raněného (str. 64, VII., 12). Podobně str. 63, VII., 9; str. 77, IX., 3; str. 79, IX., 7; str. 98, XII., 2; str. 110, XVI., 11; str. 120, XX., 4; str. 149, XXXI., 2; a j.

c) Hojně přechodníkův užívá se absolutně, kde totiž se neshodují gramatické podměty jejich s gramatickým podmětem slovesa hlavního, ale ovšem podmět přechodníku obsažen jest v logickém podmětě věty hlavní: Vida já rozdílné mezi lidmi stavy, řády . . ., zdála mi se toho nemalá býti potřeba (str. 49, I., 1). Až mi srdce trnulo, na to hledě (str. 62, VII., 8). Já však vida, jak sebou trhal, snadně mi porozuměti bylo, že to ne žert jest (str. 83, IX., 10). — Tyto řeči slyše já, každý souditi můž, jak mi k mysli bylo (str. 136, XXVII., 3). — Než vyjdouc my na síň, uziřím já, že těch apatekářských nádob vždy víc a víc přibývá (str. 81, IX., 9). — Tak děje se podnes na Moravě v mluvě lidové. Snad lze to přičísti tedy moravskému původu Komenského, když užívá přechodníku tímto způsobem.

9. Za moravismy vyhlásiti lze slova: dlážka, krtice, vyškubati, omětati se, přeč, mozk, vypleštiti atd., aneb když píše podle výslovnosti: zhostiti, zbíratí, zbíhati se, zestupovati, zhlazovati, zdělovati se s kým, snih, nikdá, blato a p.

10. Spisovatel rád klade u neživotných jmén v nomin. množného čísla příponu *-ové* (jazykové, řádové, soudové, rathouzové, verštatové), v lokále množném pak u mužských a středních příponu *-ích*: o neřádích, ve všech stavích, právích a p. — Slovo bouda má v gen. plur. boud, noha v instr. pl. nohami, sloveso housti v min. čase houdl jsem, slouti — sloul jsem; podobně užívá tvaru trouditi se, stouliti, slovoutný. — Příř. min. trpné často vyzvukuje v *-ín*: sházín, odrážín. — V minulém čase vynechává se někdy pomocné sloveso: Tu já zmrtyvěl všecek (str. 74, VIII., 17).

11. Komenský pojí mnohá slovesa (zvl. s předložkami spojená) s genitivem, tam, kde dnešní řeč spisovná užívá toliko čtvrtého pádu. Tento zjev se vysvětluje tím, že

Komenský jakožto syn moravského Slovácka vyrostl v nářečí, které podnes se vyznačuje mnohem dbalejším užíváním genitivu, nežli se děje v Čechách.

Takovéto genitivu místo dnes žádoucích akkusativu vyskytují se na př. v těchto větách: Tito slyším, že se jmenovati těch věcí učí (str. 89, X., 6). — Té pře odložití (str. 107, XVI., 5). — Drzost myslí všeho ohledující. (Předml. 6.) — Ohledával jeden druhému uší, nosu . . . a jiných oudů (Úpl. vyd. VIII., 1). — Jiný řetězu sobě rukou potěžkával (str. 122, XXI., 3). — Očí i rukou paní Fortuně podávajíc (str. 120, XX., 4). — Zrcadel svých podávajíce (str. 63, VII., 11). — Kterýchž pozorujíc někteří, začali se diviti (str. 89, X., 7). — Větší subtilnosti dokázati chtěje (str. 90, X., 8). — Hlav provrtovati (str. 77, IX., 3). — Jiných světa stran prohlédati (str. 149, XXXI., 2). — Vyslýchajíce odporných stran (str. 84, IX., 11). — Kdo té noviny dostal (str. 162, XXXIX.).

Poznámka. Genitivu po záporných slovesech Komenský přísně šetří. Viz na př. II. 4, VII. 14 a 15, VIII. 4, VIII. 5, X. 1, a j.

12. Zvláště bohatou studnicí Labyrint jest pro českou fraseologii. Vpravdě vzácná jadrnost, barvitost a názornost mluvy jeho z veliké části se dosahuje právě libou rozmanitostí, vtípnou vždy příhodností a přirozeností, jakož i nevyčerpatelnou zásobou úsloví, rčení a obrátů, samorostlých, duchem národním prochnutých. Na jazyce Komenského nejlépe pozorovati možno, jak jadrně a líbezně zní mluva lidová, jestliže se jí chopí spisovatel vysoce vzdělaný a pečlivě-li ji upraví, vytríbí a zušlechťí k svým účelům. Jako sbírku synonym, bylo by lze i malou fraseologii vybrati ze spisů Komenského; nynější abstraktní a mdlá namnoze mluva spisovná získala by nesmírně, kdyby z takovýchto ryzích a bujných pramenů se osvěžovala. Každá stránka Labyrintu poskytuje

výmluvná toho svědectví. Budiž zde uvedeno aspoň několik příkladů:

Někomu na odpor vstoupiti, věc na dobré vyšla, křídla nám ochlípěla, strach od vody mne obstupoval, vlna přikváčí, práci na něco vážiti, sedni mi co sedni (na každý způsob); závrat mne podjímal; oči obnášeti (= patřiti vůkol); nebyl kdo toho napravit; zlým toho zaživeš; poněvadž sobě Sok tu věc tak vysoko vede (= tolik si na ní zakládá); svou postaviti na vrchu (= vrch obdržeti); všemu hanu najíti; někde sobě najíti vnadu; na pozoru býti (= všímán býti); strach mne obstupoval; loď se rozsmekla; věc na dobré vyšla; o někoho jde potaz; octneš se kde by nerad; pravdu jasně na světlo staviti; uši nastaviti; mozku něco se zavrtí (= někdo si něco zamane); moře vlnami až k nebi se kouří; vítr nás v kolo bere; srdce jim se trátilo (= malomyslněli); každá ta práce celého člověka vyhledává; v zahálku se dávati, nevážiti sobě práce (= netížiti si) a t. pod.

13. Přisouvání enklitického *ž* a *ť* se děje se zvláštní zálibou: Kterýchž pozorujíc, kteříž, muž-liž, takž, takť, bídnať jest to věc, ošklivýť jest ten stav atd. Ve slovech utvořených příponou *-elný* všude se zachovává starý tvar s předsutým *d*, smrtedlný, neukojitedlný a p.

Rovněž tak rád K. odsouvá koncové samohlásky: *a*) v přechodníku přítomném čísla množného (na př.: Ale my ani státi ani ležeti nemohouc, z boku na bok jsme přemítáni 74, VIII., 16: spřipínajíc k nim hovada, tak se se vším šrotovali a pachtovali 70, VIII., 10; zastavíc se reptali 60, VII., 4; *b*) v 1. os. množ.: přijdem; *c*) v komparativech a superlativech příslovci: víc, blíž, nejlép, nejbliž, nejprv, nejzáz, nejdřív; *d*) v slovcích: krom, sic, odkuds, neb, zas, obzvlášť atd.

14. U slovesa *moci* ve 3. os. jedn. čísla užívá rád starého tvaru optativního muž, na, př.: s to ne každý

býti muž, mužliž větší směsice býti? Nic spraviti nemůž atd.

15. Posléze zasluhuje povšimnutí pravopis Komenského, jevíci se v této i jiných pracích jeho. Že se spravoval hlavními zásadami orthografie, t. zv. bratrské, píše po *c*, *s*, *z*, vždy *y*, dále *w* m. *v*, *au* m. *ou*, *g* m. *j*, *j* m. *í*, jakož i užívaje fraktury rozumí se u člena Jednoty bratrské samo sebou. — Toto údobí pravopisu po velikých bojích v XIX. teprve stol. ustoupilo pravopisu analogickému a skladnému, jímž se dnes už vůbec píše, a tedy ovšem i toto vydání v něm pořízeno jest. Mimo to však nacházíme v Labyrintu ještě jiné zvláštnosti, jež jsme většinou ponechali (i kde to odporuje způsobu nyní ustálenému), aby takto ráz doby a knihy určitěji vynikl. Měkké souhlásky na konci slov nahrazuje většinou tvrdými: píše smrt, chot, déšť, nenávist, výpověď, pěst, marnost atd. Zájmena *náš váš* mají také v ženském rodě dlouhé *á*: královna naše, vaše, věci naše.

Dlouhé píše se vždy též: nikdy, nikdá, sotvá, vedlé, podlé, jednáč, jináč; mání, zůřivý, dle líbosti, až mílo, oblíčeť, osídla, bránou, prácech, před mrázem; *krátce* naproti tomu: pry, bryle, zároveň, usilně, úředníci, usta (a vůbec všecka náslovná *ú*), téměř, zastávati, blato, vlidnost, nazdařbuh, snih, nemalo, nevymluvný, neustalý, prostopašnost.

Někde Komenský zdvojuje souhlásku: radda, svattost, sklenný, měděnný, olověnný; podobně mají vždy dvě souhlásky slova: nětco, předce, ledco.

Předložky někdy slučuje s jménem, které řídí: odemne, semnou, odevšad, počástkách, poněm atd.

Cizí slova píše foneticky: labirynt, biblioteka, subtylný, fyzický, chymický, dyalektyk, filozof atd.

Touž fonetickou zásadou spravoval se u pomocného slovesa *jsem*, jež píše vždy bez *j*, uhlídal sem (podobně

píše: podměž m. pojďmež), jakož i u psaní hlásek s a z se slovesy spojených, jak už nahoře zmíněno. Naše vydání však se odchýlilo od originálu, kde by to odporovalo zásadám nebo pravidlům nynějším. Lišíme tedy na př. slova: zpráva a správa, ač K. všude píše zpráva, zpravovati.

VI.

Osudy Labyrintu.

Labyrint světa složen byv r. 1623, vydán byl až r. 1631, nejspíše v Lešně nebo Perně, švabachem o názvu: Labirynt Světa a Lusthauz Srdce. Tohoto vydání asi týká se známá píseň vystěhovalců českých, na Slovensku zachovaná, která v předposlední sloze hořekuje:

Nevzali jsme ssebou
nic, po všem veta,
jen bibli Kralickou,
Labyrint světa.

Po druhé vytištěn byl v Amsterdamě roku 1663. Není to pouhý otisk vydání prvního, nýbrž Komenský v celé knize sloh nově vytríbil a uhladil a někde také obsah rozhojnil (na př. ke kap. VIII., jež původně jen měla sedm odstavců, připojil zde plných 11 nových, mezi nimi mistrné vypsání lodí, plavby a bouře mořské).

Po třetí kniha vydána opět v cizině, tehdáž v Berlíně pro evangelíky, ale až skoro sto let později, roku 1757, nákladem V. Toužila, podle vydání amsterodamského s podobiznou a letopočtem 1592 až 1671. Podle exempláře tohoto přetištěna (též s podobiznou) po prvé v Praze roku 1782 nákladem V. Stacha u Jana Samma s povolením c. k. censury. Po páté dal knihu tisknouti svým nákladem u Františka Jeřábka roku 1809 Jan

Nejedlý „pro výbornost češtiny“, jak dí v připomenutí, „a utěšenou rozmanitost obsahu, “podle amsterodamského vydání „slovo od slova beze vší změny“. Toto páté vydání stíženo však v letech dvacátých nepříznivým osudem. Janu Nejedlému i všem knihkupcům pojednou úředně zakázáno je nadále prodávati, ač kniha byla vyšla s povolením samé dvorské censury. I nezbylo Nejedlému, chtěl-li posluchače přece obeznámiti s „nejrozkošnější knihou českou“, než předčítati jim v přednáškách aspoň několik vybraných kapitol. Ani po smrti J. Nejedlého (1835) nebylo dovoleno pozůstalé ještě exempláře Labyrintu veřejně rozprodávati ani uspořádati vydání nové. Tím se vysvětluje, že po šesté kniha vytištěna teprve roku 1848 při svobodě tisku v Hradci Králové u J. H. Pospíšila, po sedmé opět v Praze a Litomyšli roku 1862 u A. Augusty. — R. 1871 jal se na památku dvousetletého úmrtí J. A. Komenského vydávati jeho vybrané spisy knihkupec I. L. Kober v Praze, a prvním číslem byl Labyrint světa a ráj srdce k tisku upravený (pravopisně a místy též tvaroslovně však pozměněný) od profesora Jos. Kořínka; takto vyšel po sedmé a u téhož knihkupce roku 1879 po osmé. Po deváté vydán roku 1886 v Ústřední knihovně, dalších osmero vydání jsou naše. K nim se druží i naše úplné vydání u J. Barviče v Brně vyšlé r. 1900, a vydání dr. J. V. Nováka z r. 1906 (ve Světové knihovně Ottově). Od té doby pak vydán opět několikrát. V německém přeložení vydán roku 1781 v Postupimi s názvem Labyrint der Welt nebst glücklichem Ausgang aus demselben (zkráceně) a roku 1787 v Berlíně s názvem: „Philosophisch-satirische Reisen durch alle Stände der menschlichen Handlungen“, r. 1872 pak v Sprembergu; posléz v úpravě metrické a volné vydal jej J. Wenzig, jakožto lyricko-dramatickou báseň ve dvou částkách ku

provozování se zpěvem a hudbou. (Viz též Sebrané spisy Wenzigovy v Národní bibliotéce, svazek II., str. 79—117.) Maďarský překlad vydán roku 1805 v Bratislavě od Rimanyiho (*A világ labirintusa*) a nový tamtéž roku 1905; ruský od F. V. Říhy roku 1896 v Nižním Novgorodě; anglický v Londýně r. 1901 (nová vydání r. 1902 a 1905) od hraběte Lützowa; francouzský roku 1906 v Lillu.

Rukopis Labyrintu chová se ve Vratislavi v městské knihovně. Komenský sám ho nepsal, nýbrž jej přehlédl a připojil k němu své poznámky a opravy. Obraz města (v. přílohu) nakreslil sám.

LABYRINT SVĚTA

Eccles. 1. 14.

Viděl jsem všechny skutky, kteréž se dějí pod sluncem,
a aj, všecko jest marnost a trápení ducha.

* I, liber, in lucem rigidi secure Catonis,
I Labyrinthaeis currere docte viis.
Cumque ibis curresque viis, dic: Optime Lector!
Ex me *Supremum* non nisi disce *Bonum*.

M. Georg. Colsinius.

* Jdiž, kniho, na světlo, před přísným ista Katonem,
Rychle běhej učená po labyrintu chodech.
Tuť běhajíc sem a tam: Nejlepší, řekni, čtenáři!
Nejvyššímu ty hleď ze mne se dobru učit.

Illustriss. ac vere generoso

Domino, Domino

Caroli Baroni a Žerotin Seniori etc.

Pro-Marchioni Moraviae, Domino suo
gratiosissimo.

Verecundarer equidem hoc nimium turbulento inquietudinumque pleno tempore, vel epistolio hoc, nedum scripti alicujus dedicatione, molestare Illustritatem Tuam, Illustriss. Domine, nisi id de eorum esset genere, quae ad recolligendos in Deoque tranquillandos destinantur animos. Dicam quid rei sit. Cum in hoc secessu et ingrato otio meo, semoto mihi a vocationis curis otioso tamen esse nec liceret nec liberet, coepi superioribus mensibus inter alia de Vanitate Mundi (occassione undecunque arrepta) speculari, donec mihi hoc, quod Illustritati Tuae offero, drama sub manibus natum est. Cujus pars prima Mundi Ludicra et Inanitates typis depingit, quam is omni ex parte magno nisu Res nihili agat, quamque misere omnia tandem vel in risum abeant, vel in planctum. Posterior, partim sub

*) Nejjasnějšímu a opravdu urozenému pánu, Panu *Karlovi Staršímu ze Žerotína* atd., hejtmanu moravskému, Pánu svému nejmilostivějšímu.

velo, partim aperte, veram et solidam Filiorum Dei felicitatem describit: quam nimirum beati sint, qui Mundo et mundanis cunctis a tergo relictis soli Deo adhaerent, imo inhaerent. Quidquid hic praestitum est, inchoatum esse, nondum absolutum, agnosco. Video enim valde fecundam esse materiam, et ad acuendum ingenium poliendamque linguam perquam accomodam, ut novis subinde inventionibus in intinitum isthaec augeri possint. At quaecunque tandem id nunc jam est, volui tamen e chartis rejectaneis collectum Illust. Tuae offerre. Quo consilio, non satis nunc dicere audeo: sed id vel inter legendum pro sagacitate sua animadvertet Illust. Tua, vel alias explanari poterit. Hoc unum innuam, credidisse me non inconvenienter haec talia offerri ei, qui Mundani pelagi fluctus et luctus mille modis expertus, in tranquillissimo conscientiae portu quiescit tamen. Nuc. Illust. Tuam, nihil aliud volo, nisi ut Mundi Satanaeque securi Christo suo jucunde vivat, vitamque, quae hanc (ab miseram!) sequetur, pleno jure possiden-

V tomto z míry bouřlivém a nepokojů plném čase věru bych se ostýchal i tímto listem, neřku-li věnováním nějakého spisu, obtěžovati Tvou Jasnost, Nejjasnější Pane, kdyby nebyl z druhu těch, které mají za účel zotavovati a v Bohu uspokojovati mysli. Povím, jak se věc má. Poněvadž mně, v tomto útulku a v této nevíтанé prázdni odloučenému od starostí mého povolání, ani se neslušelo ani nechtělo zahálet, jal jsem se předešlých měsíců mezi jinými přemýšlet o marnosti světa (ana příležitost k tomu se mi odledakud naskytla), až mi pod rukama vzešlo dílo, které Jasnosti Tvé podávám. První jeho díl zobrazuje hříčky a pošetilosti světa, kterak ten ve všem všudy s velikým usilováním tropí věci ničemné a jak bídne konečně vše se obrací ve smích nebo v pláč. Druhá část dílem pod zastřením, dílem otevřeně vypisuje pravé a trvalé štěstí Božích synů: jak přebлаžení jsou ti, kdož světa a všech věcí světských zanechavše, se připojují jedině k Bohu, ano s ním se spojují. Cokoli zde jest podáno, uznávám, že počato jest, ne již dokonáno. Vidímť zajisté, že látka jest přebohatá a k ostření vtipu i k broušení jazyka

dam exultanter expoe tet. Interim nos regat crigat, so-
letur, roboret, benedictum Spiramen aeterni Misera-
toris Dei nostri. Amen.

Dabam sub Klopot. Idibus Dec. 1623.

Illustritati Tuae devotus cliens

J. A. Comenius.

nad míru příhodna, tak že by ty věci novými a novými nálezy se
mohly rozmnožovati do nekonečna. Než ať už si je ta práce jaká je,
umínil jsem si přece ji z rozptýlených papírů shledati a Jasnosti Tvé
podati. Za jakým úmyslem, nesmím nyní cele říci; avšak Tvá jas-
nost buď se toho mezi čtením domyslí Svou bystroductostí, anebo
bude možná to vyložiti jindy. To jediné podotknu, že jsem myslil,
kterak není nevhod takovou práci podati muži, který proudův a
vlnobití moře světa tisícovým způsobem zkusiv, přece v nejtišším
přístavě svědomí svého odpočívá. Nyní Jasnosti Tvé nic jiného
nepřeju, než aby bezpečna jsouc před světem a satanášem, žila
Kristu Svému k libosti a s plesáním očekávala, že se jí plným právem
dostane života, který po tomto (ach bídném!) následovati bude.
Zatím nás rač řídití, povznášeti, utěšovati a posilňovati blahosla-
vený Duch věčného Slitovníka našeho. Amen.

Psáno pod Klopoty, dne 13. prosince 1623.

Jasnosti Tvé oddaný sluha

J. A. Komenský.

K čtenáři

Jeden každý tvor i nerozumný přirozeně k tomu se nese, aby libé a pohodlné věci sobě liboval a jich žádostiv byl: ovšem tedy člověk, v němž rozumná jemu přistvořená moc takovou tu k dobrému pohodlnému chtivost vzbuzuje, a nejen vzbuzuje, ale i na to vede, aby což více dobré, libé, pohodlné jest, to sobě více liboval a srdnatěji po tom dychtil. Odkudž dávno mezi moudrými otázka byla, kde a v čem by vrch dobrého (summum bonum) bylo, na němž by se žádost lidská stavovala, to jest, jehož by dosáhna člověk myslí svou, tu odpočinouti mohl a musel, čeho víc žádati nemaje.

2. Chtěli-li bychom pak na to dáti pozor, najdeme, že nejen mezi filosofy ta otázka a pečlivé, jak by spravena býti měla, vyhledávání bylo a jest, ale že z každého vůbec člověka mysl tam jde, kde a jak co nejplnějšího potěšení dojíti; a shledáno, že všickni takměř lidé ven z sebe vybíhajíce, v světě a věcech jeho, čím by mysl kojili a pokojili, hledají, tento v statku a zboží, onen v rozkoších a libostech, jiný v slávě a vzácnosti, tento opět v moudrosti a umění, jiný v veselém tovaryšství atd. a tak summou všickni po věcech, kteréž vně jsou, v nich dobrého svého hledajíce, zevlují.

3. Ale že ono tam nalezeno nebývá, nejmoudřejší z lidí Šalomoun svědkem jest, kterýž také odpočinutí

mysli své hledaje a všecken svět projda a prohlédna, naposledy pověděl: „Mrzí mne ten život. Nebo mi se žádná věc nelíbí pod sluncem, proto že jen všecko marnost jest a bída.“ (Eccles. 2. 17.) Právě pak mysli upokojení, doptav se ho potom, vyhlásil, že v tom jest, aby člověk světa tím, čímž jest, býti nechaje, samého sobě Pána Boha hleděl, jeho se bál a přikázání jeho ostříhal. Nebo (prý) „na tom jediném všecko záleží.“ (Eccl. 12., 13.) Podobně vyšetřil David, že nejšťastnější jest člověk, kterýž svět z očí a mysli pustě, Boha se jen drží, a jej za věčný podíl svůj maje, s ním v srdci přebývá. (Žalm 73.)

4. Milosrdenství Boží budiž pochváleno, kterýž i mně mé oči otevřel, abych mnohotvárnou nádherného toho světa marnost a mizernou pod zevnitřním bleskem všudy se kryjící šalbu znamenati, pokoje pak a bezpečnosti mysli jinde hledati se naučil. Což místněji sobě sám před oči přdestříti i jiným poukázati chtěje, zamyslíl jsem sobě tuto pouť anebo vandr do světa, kdež také jsem potvorné věci buď spatřil neb se s nimi potkal, a kde naposledy a jak žádaného a v světě nadarmo hledaného potěšení se doptal, vše to v přítomném traktátu jsem jako vymaloval. Jak vtipně, nedbám; dejž Bůh, jen aby prospěšně mně i bližním mým.

5. Není báseň, čtenáři, což čísti budeš, ačkoli básně podobu má; než jsou věci pravé, jimž vyrozuměje, sám poznáš, zvláště kdo by mého života a příběhu něco povědom byl, proto že jsem tu na větším díle své vlastní příhody, s nimiž jsem se v nemnohých těch letech života svého již potkal, některé pak při jiných spatřil, aneb o nich sobě návštějí dané měl, vymaloval. Ač ne všech ještě svých příhod jsem dotýkal, na díle pro stud, na díle, že jsem, k jakému by se to jiným vzdělání oznamovalo, nevěděl.

6. Průvodčí moji a každého, kdož v světě tápá, v pravdě jsou dva: Drzost mysli, všeho ohledující, a za-

staralý při věcech Zvyk, pravdy barvu šalbám světa dávající. Půjdeš-li za nimi s rozumem, kdokoli, bídné motaniny pokolení svého spolu se mnou uhlédáš; pakliť se jinak zdáti bude, věz, že obecného zmámení bryle, skrze něž vše na opak vidíš, na nosu tvém strmí.

7. Co se prohlédání radostného způsobu Bohu oddaných srdcí dotýče, toť více in idea vypsáno jest, nežli aby se to tak plně při všechněch vyvolených nalézalo. Nenedostává se však Pánu Bohu i takových vypulcovaných duší, a každý upřímně pobožný to čta, téhož dokonalosti stupně sobě žádati bude povinen. Mějž se dobře, křesťane milý, a vůdce světla Duch Svatý ukažiž tobě lépe než já mohu i světa marnost i vyvolených s Bohem spojených srdcí slávu, potěšení a radost. Amen.

KAPITOLA I.

O příčinách v svět putování

Když jsem v tom věku byl, v kterémž se lidskému rozumu rozdíl mezi dobrým a zlým ukazovati začíná, vida já rozdílne mezi lidmi stavy, řády, povolání, práce a předsevzetí, jimiž se zanášejí, zdála mi se toho nemalá byti potřeba, abych se dobře, k kterému bych se houfu lidí připojiti a v jakých věcech život trávit měl, rozmyslil.

(Vrtkavost myslí)

2. Na kterouž věc mnoho a často pomýšleje a s rozumem svým pilně se radě, na tom mi se ustanovovala mysl, abych sobě takový života způsob, v kterémž by co nejméně starostí a kvaltování, co nejvíc pak pohodlí, pokoje a dobré mysli bylo, oblíbil.

3. Než tu mi se opět nesnadné zdálo, které a jaké by to takové povolání bylo, poznati: a s kým se o to dostatečně poraditi nevěděl jsem; aniž mi se hrubě chtělo s někým se raditi, mysle, že mi každý svou věc chváliti bude. Sám také kvapně k něčemu sáhnouti, abych nepřebíral boje se, nesměl jsem.

4. Ač, přiznám se, jednoho, druhého i třetího tajně chytati jsem počal, ale každé hned zase pustil, protože jsem při každé věci i nesnadnosti i marnosti (jakž mi se

zdálo) něco znamenal. Mezitím bál jsem se, aby mi má neustavičnost hanby nepřinesla; i nevěděl jsem co dělati.

5. Až natrápě a navrtě se dosti sám v sobě, na toto jsem přišel, abych nejdříve všechny lidské věci, co jich pod sluncem jest, prohlédl, a teprv jedno s druhým rozumně srovnávaje, jistý sobě stav vyvolil a své sobě věci k užívání pokojného na světě života pěkně nějak spořádal. Načež čím jsem myslil více, tím mi se ta cesta líbila lépe.

KAPITOLA II.

Poutník dostal Všudybuda za vůdce

I vyšel jsem od sebe sám a ohlédati se počal, mysle, odkud a jak začít. V tom i hned nevím kde se tu vezme člověk jakýsi křepkého chodu, obratného vzhledu a řeči hbité, tak že mi se nohy, oči, jazyk, vše na obrtlíku míti zdál. Ten přivina se ke mně, odkud a kam bych měřil, dotazoval se. Já, že jsem z domu svého vyšel a v světě se provandrovati a něco zkusiti úmysl mám.

(Svět labyrintem)

2. Schváliv mi to: „Kde pak vůdce jakého máš?“ řekl. — Já odpověděl: „Žádného nemám, Bohu a svým očím se důvěřuji, že mne nezavedou.“ — „Nespravíš nic,“ řekl on. „Slýchal-lis kdy co o kretenském labyrintu?“ — „Slýchal cosi,“ díím. — On zase: „Zázrak světa byl, stavení z tak mnoha pokojů, příhrad, průcho-dišť vzdělané, že kdo se bez průvodčího do něho pustil, vždycky sem a tam chodě a motaje se, nikdy ven netrefil. Ale to žert byl proti tomu, jak sám světa tohoto labyrint, zvláště nyní, spořádán jest. Neradímť, věř mně zkušenému, samotně se tam pouštět.“

(*Vypsání drzího*)

3. „A kde pak takového vůdce vzítí mám?“ řekl jsem. — Odpověděl: „Já jsem na to, abych takové, kteří něco shlédnouti a zkusiti žádají, prováděl a jim, kde co jest, ukazoval; protož jsem tobě také vstříc vyšel.“ Já podivě se: „I kdo jsi ty,“ řekl jsem, „můj milý?“ — Odpověděl: „Jméno mé jest Všezvěd, přijmím Všudybud, kterýž všecken svět procházím, do všech koutů nahlédám, na každého člověka řeči a činy se vyptávám, co zjevného jest, vše spatřuji, co tajného, vše slídím a stíhám, sum-mou beze mne nic se díti nemá, ke všemu dohlédati má jest povinnost: a ty půjdeš-li za mnou, uvedu tě do mnohých tajných míst, kamž by ty sic nikdá netrefil.“

4. Já slyše řeči takové, počnu sám v sobě vesel býti, že jsem takového vůdce našel, a prosím ho, aby tedy sobě práce nevážil mne skrze svět provést. Odpověděl: „Jak jiným v tom rád sloužím, tak i tobě.“ A ujav mne za ruku: „Pojďmež!“ řekl. I šli jsme a já řekl: „Nu, rád se podívám, jaký jest toho světa běh, a také-li v něm co jest, čehož by se člověk bezpečně držeti mohl.“ To slyše tovaryš můj, zastavil se a řekl: „Příteli! jdeš-li ty tím úmyslem, ne aby věci naše spatře obliboval, než aby o nich dle rozumu svého soud vynášel, nevím, jak by s tím královna naše, Její Milost, spokojena byla.“

(*Marnost, královna světa*)

5. „I kdo je ta královna vaše?“ díím já. — Odpověděl: „Ta, kteráž všecken svět a běh jeho řídí od končin až do končin; slove Moudrost, ač někteří mudrlanti Marnost jí říkají. Pravímť tedy časně, když tam choditi a prohlédati budeme, nemudruj nic; sic by sobě tu i jinde ledcos utržil, a já třebaš vedlé tebe.“

KAPITOLA III.

Mámení se přitovaryšilo

O to když on se mnou mluví, hle, teď po straně jakýsi, nevěděl jsem muž-li či žena, (nebo divně jaks zakuklený byl, a okolo něho jako mšla se dělala) k nám se přiloudě, dí: „Všudybude, kam s tímto pospícháš?“ — „Do světa ho vedu (dí on), prohlédnouti jej žádostiv jest.“

2. „A proč beze mne?“ (řekl onen zase). „Víš, že tvá prováděti, má ukazovati, co kde jest, jest povinnost. Nebo J. M. královny vůle není, aby kdo do království jejího vejda, sám sobě, co vidí a slyší, dle libosti vykládal a něco tu mudroval; než aby se jemu, co a k čemu která věc jet, povědělo, a on na to přestal.“

Odpověděl Všudybud: „Zdaž každý tak drzím jest, aby s jinými zároveň na rádech našich přestati neměl? Než tento tuším uzdy potřebovati bude. Dobře, pojdiž!“ Takž se k nám připojil, a šli jsme.

(Žyk při věcech Mámení světa)

3. Já pak sobě na myslí: „Bodejž bych já jen tuto zaveden nebyl! Titoť se o jakous na mne uzdu smlouvají.“ I díím k novému tomu tovaryši: „Příteli, neměj za zlé, rád bych také tvé jméno věděl?“ Kterýž řekl: „Já jsem tlumočník královny světa Moudrosti, kterýž sobě to poručeno mám, abych, jak se čemu v světě rozuměti má, vyučoval. Protož já všechněm, co jich v světě uhlédáš, starým i mladým, urozeným i neurozeným, hloupým i učeným všecko, co k pravé světské moudrosti přináleží, v mysl vkládám a je k veselosti a dobromyslnosti přivodím, ježto by beze mne i králové, knížata, páni a všickni nejskvostnější lidé v divných tesknostech byli a smutně na světě čas trávili.“

4. Na to já: „Šťastně by mi tě Bůh za průvodčího dal, milý příteli, jestliže to právě jest. Nebo já se proto do světa pouštím, abych sobě vyhlídl, co by v něm nejbezpečnějšího a nejpotěšenějšího bylo, toho abych se chytil; tebe tedy takového rádce maje, snáze sobě vybrati moci budu.“ — „O tom nepochybuj,“ řekl on. „Neb ač v království našem všecko znamenitě ušlechtilé spořádané a veselé uhlédáš a že se všechněm královný naší poslušným dobře vésti může, porozumíš: však vždy, pravdať jest, jedno povolání a obchod na druhý víc pohodlí a zvůle má. Budeš sobě ze všeho, co budeš chtít, vybrati moci. Jáť všecko, co jak jest, vyložím.“ — I dí: „Jak pak tobě říkají?“ — Odpověděl: „Jméno mé jest Mámení.“

KAPITOLA IV.

Poutník uzdy a brylí dostal

To já slyše, zhrozím se a co jsem to k hříchu za tovaryše dostal, sobě myslím. „První onen (tak sobě to mysl má rozbírala) o jakés uzdě mluvil, tento se Mámením jmenuje; královnu svou Marností mi (ač neopatrným tuším vybleknutím) jmenoval: co pak to?“

2. A když já tak mlče a sklopě oči jdu a nohami nechtivě jaksi pokračuji, Všežvěd: „Co vrtochu?“ dí. „Tušímť se nazpět chut dělá?“ A než já co odpovím, anť mi na krk uzdu jakous vhodí, jejíž udidla pojednou mi se do úst vklouzla. A on: „Nu, již mi povolně půjdeš,“ dí, „kams začal.“

(Uzda Všeťečnosti)

3. I pohledím sobě na tu uzdu, a aj, sšitá byla z řemení Všeťečnosti, a udidla její byla z železa urputnosti v předsevzetích, a porozuměl jsem, že k prohlédání světa ne jako prvé dobrovolně půjdu, ale těkavostí a neukojitedlností mysli své násilně tažen budu.

(*Bryle Mámení*)

4. V tom druhý vůdce z druhého boku: „A já tobě tyto okuláry,“ dí, „daruji, skrze ně se na svět dívati budeš.“ I vstrčil mi bryle na nos, skrze něž já hledě, hned všecko před sebou jinak vidím. Měly zajisté tu moc (jakž jsem potom mnohokráte zpruboval), že skrze ně hledícimu věc daleká blízká a blízká daleká, malá veliká a veliká malá, mrzutá krásná a krásná mrzutá, černá bílá a bílá černá atd. se zdála. I porozuměl jsem, žeť sobě nezle Mámení říkati dá, když takové bryle dělati a lidem vstavovati umí.

(*Složené z Domnění a Zvyku*)

5. Byly pak bryle ty, jakž jsem potom vyrozuměl, z skla Domnění vykroužleny, a rámcové, v nichž byly ufasované, byli z rohu, jenž Zvyk slove.

6. Vstrčil mi je pak na mé štěstí křivě jaksí, tak že mi plně na oči nedoléhaly, a já hlavy přizdvihna a zraku podnesa, čistě přirozeně na věc hleděti jsem mohl. Čemuž jsem rád byl a sám v sobě myslil: „Ač jste mi ústa sevřeli a oči zastřeli, věřím však svému Bohu, že mi rozumu a mysli nescházíte. Půjduť a podívám se, co pak ten svět jest, na nějž paní Marnost chce, aby se hledělo, avšak vlastníma očima aby se nehledělo.“

KAPITOLA V.

Poutník se z vysoka na svět dívá

(*Ven z světa nic není*)

To když já přemýšlím, anť my se (nic nevím jak) na jakés náramně vysoké věži octneme, tak že jsem se sobě pod oblaky býti zdál; z níž já dolů pohlédna, vidím na zemi město jakési, na pohledění pěkné a stkvělé a široké

velice, však jehož jsem vždy termíny a meze ze všech stran znamenati mohl. A bylo okrouhle vystavené, zdmi a valy opatřené, a místo příkopy hlubina jakási tmavá, ani břehů ani dna, jakž mi se zdálo, nemající. Nebo jen nad městem světlo bylo, za ohradou dále čirá tma.

(Položení světa)

2. Město pak samo rozdělené jsem viděl na nesčíslné ulice, ryňky, domy a stavení, větší i menší, a všudy plno lidu jako hmyzu. K východní straně viděl jsem stojící bránu jakous, z níž ulička šla do jiné brány, vše již k západu hledě; a z té druhé brány teprv se do rozličných ulic města vcházelo, kterýchž ulic nejpřednějších jsem šest počítal, vše od východu k západu vedle sebe běžících; a uprostřed nich byl plac anebo ryňk velmi veliký, okrouhlý, a nejzáke k západu stál na skalnatém příkrém pahrbku vysoký jakýsi stkvělý zámek, na nějž se nejvíc všickni města obyvatelé ohlédali.

(Brána východu a brána rozchodu)

3. I dí mi můj vůdce Všudybud: „Nu, tu máš, poutníče, milý ten svět, na nějžs se podívatí žádostiv byl. Proto jsem tě nejprve na tuto vysokost uvedl, aby sobě naň zcela nejprv pohleděl a jeho spořádání vyrozuměl. Tato východní brána jest brána života, skrze niž všickni, kdo se na svět dostávají k bydlení, procházejí. Tato pak druhá bližší brána jest brána rozchodu, z níž jeden každý, jak komu los padne, k tomu neb jinému povolání se obrací.“

(Stavové světa na šest řádů rozdělení)

4. „Ulice zajisté, kteréž vidíš, jsou rozdílní stavové, řádové a povolání, v nichž se lidé usazují. Vidíš hlavních ulic šest: v oné ku poledni bydlí domovní stav, rodičové, dítky a čeládky; v vedlejší řemeslníci a všickni

s živnostmi se obírající; v třetí této nejbližší ryňku bydlí stav učených, s pracemi mysli zacházejících. Z druhé pak teď strany jest stav duchovní, k nimž jiní náboženství konati vybíhají. Za tím stav vrchností a správců světa; nejzáz pak k půlnoci stav rytířský, s věcmi válečnými zacházejících. Aj jak to ušlechtilé! Onino všecky plodí, tito všecky živí, tito všecky učí, tito se za všecky modlí, tito všecky soudí a před neřády zachovávají, tito za všecky bojují, a tak všickni sobě slouží, a všecko v svém glejchu stojí!

(Hrad Fortuny. Ryňk obecní a hrad světa)

5. Hrad pak onen k západu jest Arx Fortunae, Hrad Štěstí, na němž zvláštější lidé bydlí, bohatství tam, rozkoší i slávy užívající. Ryňk prostřední pro všecky jest. Nebo se tu ze všech stavů lidé scházejí a co potřebí, spravují; uprostřed něho jako v centrum všeho jest residenci královny světa, Moudrosti.“

(Začátek matení)

6. I líbilo mi se to spořádání pěkné, a počal jsem Pána Boha chváliti, že stavy světa tak ušlechtilé rozdělil. Než to mi se nelíbilo, že jsem ty ulice na mnoha místech jako protržené viděl, tak že leckdes jedna do druhé vbíhala, což mi se snadného zmatení a zblouzení znamením zdálo. A k tomu když jsem na tu okrouhlost světa hleděl, patrně jsem cítil, že se hýbal a v kolo točil, až jsem se závratu bál. Nebo když jsem po něm sem tam oči obnášel, viděl jsem, an se do těch nejdrobnějších věcí všecko hmýzilo; když jsem ucha nastavoval, všecko tlučením, boucháním, šoustáním, šeptem a křikem naplněno bylo.

(A při tom mámení)

7. I dí mi tlumočník můj, Mámil: „Vidíš, můj milý člověče, jak rozkošný jest ten svět, jak všecko v něm

ušlechtilé? a to z daleka jen na něj hledě; co pak díš, potom jej po částkách s rozkošemi jeho prohlédaje? I komuž by na něm býti milo nebylo?“ — Já řekl: „Z dalekať mi se líbí; nevím, jak potom bude.“ — „Všelijak dobře,“ dí, „jen věř, a již pojďme.“

(Žpůsob dětinského věku)

8. Všudybud dí: „Počkej, ještě mu odtud ukáži, kamž potom nepůjdem. Ohlédni se teď nazpět k východu: vidíš-li, jak se tu z té tmavé brány cosi čmýrá a sem leze?“ — „Vidím,“ řekl jsem. — A on zase: „To jsou lidé, v nově se na svět (sami odkud nevědouc) dostávající, aniž se ještě znají, a aby lidmi byli, vědí; protož jest okolo nich tma, a nic jen vřesku a pláče trochu. Ale když tou ulicí jdou, pomalu se jim šerí a svítá, až teď do této pod námi brány přijdou. Tu co se děje, pojďme, pohledíme.“

KAPITOLA VI.

Osud rozděluje povolání

(Branný světa osud)

I sejdem se po jakémś tmavém šneku dolů, a aj, v té bráně veliká síň plná mladého lidu, a po pravé straně sedící zuřivý stařec a držící v ruce veliký měděný hrnec. I viděl jsem, an k němu všickni od brány života přicházející přistupovali, a každý do toho hrnce sáhne a cedulku s nějakým písmem vytáhne, hned do některé ulice města, jeden s radostí a výskáním běžel, jiný s zármutkem a stýskáním, kroutě se a ohlédaje, šel.

(Povolání rozdělující)

2. I přistoupím blíž a nahlédnu některým do těch cedulek a vidím, že tento vytáhl: Panuj! jiný: Služ!

tento: Rozkazuj! jiný: Poslouchej! tento: Piš!
jiný: Oř! tento: Uč se! jiný: Kopej! tento: Sud!
jiný: Bojuj! atd. I divím se, co to jest. Všežvěd mi dí:
„Tu se povolání a práce rozdělují, k čemu se kdo v světě
potřebovati dáti má. Ten pak správce nad losy slove
Osud, od něhož každý do světa vcházející instrukcí tím
způsobem vzíti musí.“

(Poutník o prohlédnutí prvé všeho prosí)

3. V tom mne Mánil s druhé strany drbne, abych
také sáhl, návěští dávaje. Já prosil, abych nucen nebyl
jednoho něčeho hned (bez prohlédnutí prvé) chytiti,
ovšem tak slepému štěstí, sedni mi co sedni, se poručiti.
Ale povědíno mi, že to bez vědomí a dovolení pana re-
genta, Osuda, býti nemůže. Takž já k němu přistoupě,
pokorně žádost svou přednáším: já že jsem tím oumy-
slem přišel, abych sám všecko prohlédl, a teprv, co by mi
se líbilo, sobě vybral.

(A povolení dostává)

4. On odpověděl: „Synu, vidíš, že toho jiní nečiní,
ale co se jim podá neb naskytne, toho se drží. Však po-
něvadžs toho tak žádostiv, dobře.“ A napsav cedulku:
Speculare (to jest: dívej se nebo zpytuj), dal mi
a pustil mne.

KAPITOLA VII.

Poutník prohlédá ryňk světa

(Vidí lidu rozličnost)

I dí mi můj vůdce: „Poněvadž všecko prohlédati
máš, nejdřív jděme na ryňk.“ I vyvede mne. A aj, nes-
číslné zástupy vidím jako mhlá. Nebo tu ze všeho světa
jazyků a národů všelijakého věku, zrostu, pohlaví, stavu,

řádu a povolání lidé byli. Na něž nejprv hledě, vidím předivné jich sem tam motání jako při rojení včel a mnohem divněji.

(S rozličnými povahami a posuňky)

2. Nebo jedni chodili, jiní běhali, jiní jezdili, jiní stáli, jiní seděli, jiní leželi, jiní vstávali, jiní zas léhali, jiní se rozličně vrtěli; někteří byli samotní, jiní po houfích větších nebo menších. Kroj a křtalt přerozlišný byl na nich: někteří číře nazí, s divnými všickni posuňky. Potkali-li se kteří, rozličného tu bylo kejklování rukama, ústy, koleny a jinak, k sobě se toulení a choulení, summou rozličné trety. I dí mi můj tlumočník: „Tu hle máš to ušlechtilé pokolení lidské, ten rozkošný rozumem a nesmrtedlností obdařený tvor, kterýž jak neskonaleho Boha obraz a k němu podobnost v sobě nosí, z rozličnosti těchto jejich neskonalých činů poznati se může; tu jako v zrcadle spatříš důstojnost pokolení svého.“

(Pokrytství při všech)

3. Hledím tedy sobě na ně ostřeji a spatřím nejprv, že každý v houfu mezi jinými chodě, larvu na tváři nosí, odejda pak, kde by sám nebo mezi sobě rovnými byl, ji smyká, a do houfu jíti maje, zase připíná. I zeptám se, co to znamená? Odpověděl mi: „To jest, synu milý, lidská opatrnost, aby se ne všechněm každý, co jest, zjevoval. Sám u sebe může člověk býti, jakýž jest, před lidmi pak lidsky se ukazovati a věcem svým tvárnost dávati sluší.“ Takž mi se chut udělá, abych pilněji, jací pak bez toho ulíceného přikrytí jsou, pohleděl.

(A divná potvorství)

4. A maje na to pozor, vidím, že všickni nejen v obličejí, ale i sic na těle rozličně jsou zpotvořeni. Napořád

byli trudovatí, prašiví či malomocní, a mimo to některý měl svinský pysk, jiný psí zuby, jiný volové rohy, jiný osličí uši, jiný baziliškové oči, jiný liščí ocas, jiný vlčí pazoury; některé jsem viděl s pávovým, vysoko vytaženým krkem, jiné s dedkovým naježeným chocholem, některé s koňskými kopyty atd., nejvíc pak bylo podobných opicím. I zděsím se a řeknu: „Však pak já toto potvory jakési vidím,“ — „co (prý) všetyčko, pravíš, potvory?“ dí tlumočník a hrozí mi pěstí. „Hleď jen skrze okuláry dobře, spatříš, že lidé jsou.“ Někteří pak z mimojdoucích zaslechli, že jsem je potvorami nazval, a zastavíc se reptali a na mne se také potrhovali. Takž já srozuměv, že tu mudrovati darmo, umlkl jsem, pomysle sobě: „Když pak lidmi býti chtějí, nechť jsou; já však, co vidím, vidím.“ Báł jsem se pak, aby mi brýlí lépe nepřitlačil a mne nezmámil; protož jsem uložil mlčeti a tiše raději na ty tak bystré věci, jakýchž jsem tu začátek spatřil, se dívati. I hledím znovu a vidím, jak někteří uměle s těmi larvami zacházeli, hbitě je zsmykajíce i vstavujíce, tak že v okamžení sobě, kde viděli potřebu, jinou tvárnost dáti uměli. A tu jsem již začínal běhu světa toho vyrozumívati, ale mlčel jsem.

(Nedorozumění společná při všech)

5. Pozoruji také a slyším je k sobě rozličnými jazyky mluvíti, tak že na větším díle nic sobě nerozuměli, ani neodpovídali, aneb o jiném, než řeč byla, odpovídali každý jinak. Někudy jich celá hromada stála, všickni třebaš mluvili, každý své, a žádný žádného neposlouchal, ačkoli i trhali jedni druhými, vyslechnutí chtějí: však ho nebylo, spíše rvanice a pranice. I řekl jsem: „Ale pro Bůh, což pak toto v Babyloně jsme? Tutoť každý svou píseň hude. Můž-liž větší směsice býti?“

(Neužitečnými věcmi se zanášení)

6. Málo pak tu byl kdo zahálivý, všickni se prací nějakou zanášeli: ale kteréž práce (a tohoť bych se byl nikdy nenadál) nic nebyly než aneb hříčky dětinské aneb leda pachtování. Někteří zajisté sbírali smetí a rozdělávali mezi sebe; někteří se s kládím a kamením sem a tam váleli aneb je po skřipcích zhůru leckams táhali a spouštěli zase; někteří kopali zemi a převáželi neb přenášeli z místa na místo; ostatek lidu se zvonci, zrcadly, měchýři, hrkavkami a jinými titěrkami, zacházeli; někteří i s svým stínem hráli, jej měříce, honíce, lapajíce. A to vše tak úsilně, až mnozí stonali a potili se; někteří se i přetrhovali. A byli všudy téměř úředníci jacísi, kteříž takové věci poroučeli a rozměřovali s velikou srdnatostí, jiní jich zase s nemenší srdnatostí poslouchali. I řekl jsem s podivením: „Ale ach! k tomu-liž jest člověk, aby ostrost nebeského vtipu svého na tak marné, špatné věci vynakládal?“ — „Co marné?“ řekl tlumočník. „Zdaž se tu jako v zrcadle nespátřuje, jak hle všechno vtipem svým lidé přemáhají? Jeden dělá to, jiný jiné.“ — „Ale všickni,“ řku já, „věci neužitečné a na tak slavnou vyvýšenost svou nepřipadající.“ — „Nemudruj příliš,“ řekl zase: „vždyť ještě v nebi nejsou, než na zemi s zemskými věcmi zacházeti musejí. Vidiš mezi tím, jak pořádně všechno jde.“

(Neřády hrozné)

7. Já pak hledě opět, vidím, že nic nespořádanějšího vymyšleno býti nemohlo. Nebo když se někdo s něčím motal a namáhal, jiný přijda, pletl se mu v to: tožť svády, rvačky a pračky: pak se mířili a po chvíli opět táhali. — Někdy se jich jedné věci chytilo několik: z toho nechali ji všickni a běžel každý v svou stranu. Kterí sic pod mocí těch úředníků a dohlédačů byli, ti jakž takž k tomu,

co se jim poroučelo, stáli, protože musili; však i tu spletek mnoho jsem viděl. Někteří se z řádu vyráželi a prchali pryč, jiní šafářům odbreptávali, tak činiti, jak oni poroučeli, nechtíce; jiní se jim kyjů chytali a je vydírali a sic všechno hakmak bylo. Však jsem již, poněvadž to řádem slouti chtělo, nic říkati nesměl.

(Pohoršení a zlých příkladů plno)

8. Uhlédal jsem také jiný neřád, slepotu a bláznovství. Celý ten ryňk (jako potom i ulice) pln byl jam, dolů a výmolů jakýchsi, též kamení a kládí příčkem a na kříž lecjaks ležícího a jiných zavazadel; žádný však ničeho neodložil, nezapravil, nespořádal, žádný také ničemu nevyhýbal a neobcházel; než tak mání chodili, a jednak ten, jednak onen ustrčil se, padl neb se zabil neb stloukl, až mi srdce trnulo, na to hledě. Z nich však žádný žádného nepamatoval, než když kdo padl, smáli se mu. Já tedy vida stonek neb kládu neb jámu, na niž někdo slepě lezl, počal jsem některých pamatovati; ale nedbal žádný: někteří mi se smáli, jiní láli, jiní bítí chtěli. Některý padl až nevstal, jiný vstana šel zase a zase kotrlce metal, třebaš jedno za druhým; mozolů a modřin každý měl dosti, a žádný nic nedbal, tak že jsem se tuposti té vynadiviti nemohl, že vlastních pádů a stlučenin tak málo vážili, ježto jiný, dotkl-li se ho (jinde jsem to spatřil), hned zhůru a do zbraně a k boji.

(Nestálost a vrtkavost lidskou při všem)

9. Spatřil jsem také k novinám a proměnám velikou při nich chut, v šatstvu, stavení, řeči, chodu a jiných věcech. Některé jsem viděl, že nic nedělali, než převlékali se, jiný a jiný kroj na sebe berouce, jiní vymýšleli nový způsob stavení a po chvíli bořili to zase: v pracech toho i jiného se chytali a všeho nechávali, vše s jakousi

neustálostí. Nebo jestliže kdo od svého břemene, s kterýmž se natáhal, umřel neb je opustil, hned se jiných několik našlo, kteříž se o ně táhali, vadili, rvali, až ku podivu. Mezi tím žádný ze všech nebyl, kterýž by něco promluvil, učinil, postavil, aby mu toho jiní nevysmáli, nezopálali, nezbořili. Někdo něco s znamenitou prací a nákladem vzdělal, znamenitě sobě v tom zalibuje, anť mu to přijde jiný skácel, zbořil, zkazil, tak že jsem neviděl, aby kde kdo co v tom světě udělal, čehož by zase někdo nezkazil. Někteří ani na jiné nečekali, bořili hned po sobě sami, až jsem se té bláznivé vrtkavosti a daremnímu kvaltování divil.

(Pýcha a zpínání se nad sebe vespolek)

10. Viděl jsem též, jak mnozí na vysokých trepkách chodili, někteří sobě i chůdy aneb štencle (aby nade všechny vyzdvížení jsouce, na všechny z vysoka hleděti mohli) zdělali a tak se procházeli. Ale čím kdo vyšší měl, tím snáze se zvrátil, aneb jemu od jiných (z závidi za to mám) nohy podraženy, s čímž se nejedni potkávali a z sebe obecný smích udělali. Takových příkladů mnoho jsem viděl.

(Nadýmání a zalibování se sobě)

11. Item uhlédal jsem nejedny, ani se s zrcadly nosí a v nich, i s jinými mluvíc i vadíc se i rvouc se i kládí válejí i na těch štencích chodíc, přece se vzhledají, a to po předu, po zadu i po stranách na se nahlédajíce a nad svou krásou, zrostem, chodem, činy svými ckajíce, i jiným, aby se na ně podívali, zrcadel svých podávající.

Smrt všechny bídě hubící)

12. Naposledy spatřil jsem Smrt mezi nimi všudy se procházející, ana kosou ostrou, lukem a střelami zaopatřena byvši, všechněch hlasem, aby se smrtnými býti

pamatovali, napomínala. Ale jejího volání žádný neposlouchal, každý svého bláznovství a neřádu přece hleděl. Takž ona střely dobývající, po nich na všechny strany házela, kterýmiž jak koho v houfu mladého, starého, chudého, bohatého, učeného, neučeného bez rozdílu trefila, tak se káceli. Kdo trefen byl křičel, řičel, řval: jiní okolo chodící, když ránu uhlédali, prchali trochu a hned zase nedbali nic. Někteří příjdouc podívali se na raněného chroptícího, a když nohy stáhna dýchat přestal, svolajíc se zpívali sobě okolo něho, jedli, pili, výskali, někteří při tom trochu se přišklebující. Potom se hochytili, vlekli a vyhodili jej přes ohradu do tmavé té jámy, kteráž okolo světa jest. A vrátivše se odtud, hýřili opět, Smrti žádný nevyhýbal, pilně toliko, aby na ni nehleděl (ačkoli se o ně otírala), šetře.

(Nemoci rozličné)

13. Viděl jsem pak, že ne všickni, které postřelila, hned se káceli; některé poranila toliko, pochromila, oslepila, ohlušila neb omráčila. Někteří se po její ráně oduli jako puchýř, jiní uschli jako tříska, jiní se trásli jako osyka atd., tak že větší díl lidí poraněných s hnijecími a kyšícími oudy než zdravých chodilo.

(Pomocí proti tomu daremné shledávání)

14. A spatřil jsem nemálo běžajících a prodávajících na ty rány flastry, mastí, traňky. I kupovali to od nich všickni, výskajíce a Smrti trucující. Ale ona nedbala nic, házela a kácela přece, i samy ty prodavače. Což mně lítostivé bylo divadlo, hleděti, jak k nesmrtnosti připravený tvor tak žalostně, tak nenadále, tak rozličnými smrtmi hyne. Zvláště když jsem vyšetřil, že téměř na pořád, když se kdo nejvíc živ býti strojí, přátely sobě shledává, živnost pořádá, domy staví, peníze shání a

jinak se sobí a tuží, v tom šíp Smrti přiletě, učiní všemu konec, a kdo sobě na světě byt stlal, vlečen bývá z něho, a stroje jeho v nic: na něž když nastupuje jiný, přihází se mu totéž; třetímu, desátému, stému jednostejně. Vida pak já tu, že té nejistoty života žádný souditi a k srdci připustiti nechce, než jakoby nesmrtností jisti byli, tak sobě všickni, v hrdle smrti stojíce, počínají (nad čímž div lítostí srdce ve mně nepuklo), chtěl jsem povýšiti hlasu, napomínati a prositi, oči aby otevřeli, na Smrt šípy nakládající aby hleděli a jim nějak vyhýbali: však rozuměl jsem, poněvadž sama Smrt svým neustálým voláním a svým ustavičným na oči jim v dosti hrozné postavě lezením nic spraviti nemůž, že ovšem mé špatné mluvení daremní bude. Řekl jsem však tiše: „Ach, žel buď na věky Bohu, že my bídni, smrtní lidé k neštěstí svému tak slepí jsme!“ Odpověděl mi tlumočník: „Můj milý! Byla-liž by to moudrost myšlením na smrt trápití se? Zvláště poněvadž každý ví, že jí neznikne, lépe jest nehleděti na ni, než hleděti svého a dávati sobě dobrou mysl; když přijde, přijde, v některé hodině odbude se toho, a někdy třeba v okamžení. Proto-liž by, že někdo umře, jiní veseli býti přestali? Však se jich na místo jednoho kolik zase narodí.“ — Na to jsem řekl: „Záleží-liť v tom moudrost, tedyť já tomu zle rozumím,“ a mlčel jsem.

(Nemocí a smrti strýjcové sami sobě lidé)

15. Nechtě tohoto nezatajuji, že když jsem tak nescíslně létajících Smrti střel množství spatřil, na mysl mi přišlo: „Kde pak ta Smrt těch šípů tak mnoho bere, že se z nich nikdy nevystřílí?“ I hledím a spatřím čistě patrně, že ona žádných šípů neměla, než luk toliko; šípy pak od lidí brala, každý od toho, kterého jím trefiti měla. A viděl jsem, že lidé šípy takové sami strojili a připravovali, někteří je všetečně a opovážlivě i sami jí vstříc

nosíce, tak že ona sotva, co jich zhotovených viděla, bráti a do srdce jim vstřelovati postačovala. I zkríkl jsem: Již vidím, že pravé jest: Et mortis faber est quilibet ipse suae; vidím již, že žádný neumírá, kdo by nestředmostí, nezdrželivostí, všetečností aneb naposledy nešetřností hliz, pryskýřů, ran vnitřních i zevnitřních (nebo to jsou šípové Smrti) sám na sebe nepřipravoval.“ Když pak já tak pilně na tu Smrt a její po lidech se shánění hledím, trhne mnou Mámil a dí: „Co pak, nemoudrý, mrtvých raději hledíš než živých? Kdo umře, ten tam: ty se živ býti stroj.“

KAPITOLA VIII. (IX.)

Poutník prohlédá stav řemeslníků

(Co tu viděl veřejně)

Takž jdouce, dostaneme se do ulice, kde se živnosti provádí, kteráž zase na mnoho menších uliček a plácků rozdělena byla, a všudy rozličných síní, dílní, výhní, verštatů, krámů, boud s přerozličným potvorným nádobím plno, okolo nichž se divně lidé zatáčeli, vše s třískáním, boucháním, vrzáním, škřípáním, hvízdáním, pískáním, foukáním, houkáním, chřestáním a šoustáním rozmanitým. Viděl jsem tu, jak se někteří v zemi hrabali a kutali, buď po vrchu ji párajíce aneb se skrze vnitřnosti její jako krtice prorývajíce. Jiní se máchali v vodě na řekách i na moři, jiní párali v ohni, jiní zevlovali do povětří, jiní zápasili s zvěří, jiní s dřívím a kamením, jiní ledcos sem i tam přenášeli a převáželi. I dí mi tlumočnick: „Hle, jak to bystré a veselé práce! Medle coť se tu nejlip líbí?“ — Já řekl: „Můž býti, že tu veselosti jest něco; já však mnoho při tom natáhání vidím, mnoho stonání slyším.“ — „Ne všekoť jest těžké“, řekl: „na-

hlédněme blíž do těch některých věcí.“ I vodili mně skrze ně pořád, a prohlédal jsem všechno a chytal se také po místech toho i jiného pro zkušenou; ale všeho vypisovati na tomto místě ani nemohu ani nechci. Než co jsem tu veřejně vyšetřil, toho nezatajím:

(Všickni obchodové jsou kvaltování nebezpečná)

Předně, spatřil jsem, že všickni ti lidští obchodové jen práce jsou a kvaltování, a každý nějaké své nepohodlí a nebezpečnoství má. Viděl jsem tu zajisté, že kteří zacházeli s ohněm, byli jako mouřenínové osmahlí a očadlí, jimž brinkot kladiv vždycky v uších vzněl a půl sluchu zaměstnával; záře ohně vždycky se jim v očích blyštěla, a kůže s připálením tytýmž se poklávala. Kterí obchod vedli v zemi, s temnostmi a hrůzami bylo tovaryšství jejich, a ne jednou se přihodilo, že se zasuli. Kterí u vodách pracovali, mokli co doch, drkotali zimou co osika, vnitřnosti jim surověly, a nemalý jich díl hlubínám za podíl se dostával. Kterí se s dřívím, kamením a jinými hmotnostmi zaneprazdňovali, plní byli mozolů, stonání a ustání. Viděl jsem zajisté, jak někteří oslovské práce měli, s nimiž se až do potu a do ustání a do úpadu a do úrazu a do přetržení natáhali a namáhali, ježto tím svým bídným pachtováním chleba sotva obhájití mohli. Viděl jsem jiné, takť jest, že se lehčeji a zjištěji živili; ale zase, čím méně kvaltování, tím víc nepravosti a fortelů tu bylo.

(Kvaltování ustavičná)

Druhé, viděl jsem, že všechna práce člověka jest pro ústa jeho; nebo co kdo uhнал, vše to sobě a svým do úst vecpal, řídké vymíníc, kteříž ústům utrhaíce do pytlíků kladli. Ale ti, viděl jsem opět, že aneb děraví byli: co se nasypalo, přšlo zas, a jiní sbírali; aneb někdo přijda,

utrhl mu jej; aneb sám někde zavadě, jej sobě odčesl neb protrhl neb vždy jinou nějakou příhodou zmrhal, tak že jsem to patrně viděl, že se těmi lidskými zaměstnáními jen voda přelívá: dobývají se peníze a odbývají zas, s tím toliko rozdílem, že snáze odcházejí než přicházejí, buď že se skrz ústa aneb skrz truhly přehánějí. Protož jsem také více všudy nuzných než možných spatřil.

(Kvaltování těžká)

Třetí, spatřil jsem, že každá ta práce celého člověka vyhledává. Ohlédal-li se kdo a drobet váhavě sobě počínal, hned zůstával v zadu, hned mu všechno z rukou lezlo, a než zvěděl, na korábu se octl.

(Kvaltování nesnadná)

Čtvrté, všudy jsem mnoho nesnadnosti znamenal. Než se kdo do obchodu vpravil, dobrý díl života mu minul; a vpravě se, nedal-li velmi bedlivého na sebe pozor, hned mu zase všechno zpět šlo; nýbrž i při nejbedlivějších jsem shlédli, že se tak často se škodou jako s ziskem potkávali.

(Kvaltování závist rozněcující)

Páté, viděl jsem všudy (zvláště mezi obchodem podobným) plno závisti a nepřítelství. Navalovalo-li se komu víc práce, aneb že se od něho víc nosilo, sousedé hned škaredě hleděli, zuby skřipěli a mohli-li jak, jemu to zkazili, odkudž různice, nevole, hřešení pocházelo; a někteří z netrpělivosti nádobí od sebe házejíc, v zahálku a dobrovolné korábniectví, jiným na vzdoru, se dávali.

(Kvaltování hříšná)

Šesté, shlédli jsem mnoho všudy falše a šalby. Co kdo dělal, zvláště jinému, vše na odbyt, ledabylo, dělal, práci svou mezi tím, jak nejvyš mohl, velebě a nadsazuje.

(Kvaltování marná i zbytečná)

Sedmé, našel jsem tu mnoho zbytečných marností, nýbrž větší díl těch zaměstnání, že nejsou než sama pouhá marnost a neužitečné bláznovství, poznal jsem jistotně. Poněvadž zajisté lidské tělo skrovníčkým a prostičkým jídlem a pitím se přechovati, skrovníčkým a prostičkým rouchem přiodíti, skrovníčkým a prostičkým staveníčkem přichrániti dá: patrné jest, že maličké a skrovníčké o ně péče a práce potřebí, tak jakž za starodávna bývalo. Toho pak tuto shledal jsem, že svět souditi neb neumí, neb nechce, poněvadž k vycpávání a nalívání břicha tak mnoho a tak neobyčejných věcí užívati zvykli, že k shledávání jich veliký lidu díl po zemi i po moři kvaltovat se a sílu i život v šanc sázeti musí, na kterýchž přestrojování opět obzvláštní mistři býti musejí. Podobně se s shledáváním k šatstvu a stavení rozličných materií a s dáváním jim rozmanitých potvorných křtaltů nemalý lidu díl zaneprázdňuje; což vše zbytečné a marné, často i hříšné jest. Tak podobně řemeslníky jsem spatřil, jejichž všecko umění a práce jest, dětinské titěrky aneb také jiné hříčky k strojení kratochvilí a maření časů dělati; jiné nad to, jejichž práce byla, nástroje ukrutnosti: meče, tulichy, čakany, ručnice atd., vše na lidi strojiti a množiti. Jakýchž všech živností s jakým lidé svědomím a s jak potěšenou myslí hleděti mohou, já nevím. Než to vím, kdyby se z těch jejich prací, co nepotřebného, zbytečného a hříšného v nich jest, vyníti a odmísiti mělo, že by větší díl lidských obchodů klesnouti musel. Protož pro tuto i výš připomenuté příčiny nic sobě tu oblíbiti nechtěla mysl má.

(Kvaltování hovědům více než lidem připadající)

8. Zvláště pak, naposledy když jsem viděl, že se tu jen tělem a tělu pracuje, ježto by člověk přednější věc

v sobě maje, duši, tu nejpředněji v práci zavoditi, té zisků nejpředněji hledati měl.

9. Jednu věc zejména připomenouti se vidí, jak mi se mezi formany po zemi a mezi plavci na moři vedlo. Když jsem tak, dílny řemeslníků přehlédaje, tesknil, řekl Mámilovi Všudybud: „Vidím já, že je toto cosi neposedavého, rtuť vždycky se mektati chtějí; protož mu žádné jedno místo nevoní, k němuž by se přivázati dáti chtěl. Ukažme mu prostrannější, (život) kupecký, kdež vždycky sem tam přes svět se přenášeti a jako ptáku létatí volno.“ „Nejsem proti tomu,“ řekl jsem, „i toho zkusiti.“ Šli jsme tedy.

(Kvaltování formanského života)

10. A hned uzřím houf lidí sem tam se vrtících a všelijaké věci, až i třísky, prst, hnůj shledávajících, sbírajících, zdvíhajících a do břemen fasujících. Ptám se, co to? — Oni, že přes svět strojí. — Já: „A proč ne bez těch tíhot? Lehčeji by jeli.“ — Oni: „Bloud jsi ty. Jakž by jeli? To jejich křídla.“ — „Křídla?“ řku já. — „Křídla, arci. Nebo to jim dává i úmysl i dobrou při tom mysl i pas a glejt všudy. Či mníš, že se darmo po světě toulati volno? Z toho oni musejí vyživení, přízeň i všecko bráti.“ Hledím tedy: a aj, oni, co kdo nejvíc břemen těch shledati mohl, navážíc na šráky jakés s poddělanými koly váleli a šroubovali, pak spřipínajíc k nim hováda, tak se se vším tím přes vrchy, hory, doly, zmoly šrotovali a pachtovali, že to znamenitě veselý život, sobě libující. Jakož se i mně zprvopočátku zdálo. Ale jakž jsem je tu i tam v blátě váznouti, káleti se a máchati, natáhati a namáhati, též od dešťů, snihů, slot, metelic, zím, hork rozličná nepohodlí snášeti viděl, jako i na pasích všudy na ně číhati, všecko jim přetrásati, váčky vyprazdňovati (an nic k zniknutí toho hněv trhání a

sápání, nepomáhal), tolikéž loupežnou po silnicích sběř outoky na ně činiti, a duši jejich vždycky na šancích státí jsem spatřil, zodnechtělo mi se toho.

(Kvaltování těžká)

11. Pravili tedy, že jiný jest pohodlnější po světě létání způsob, plavbami; tu že se člověk neztrase, nezkalí, neuvázne, ale od jednoho kraje světa k druhému sebou stříleti můž, všudy nového, nevidaného a neslýchaného něco nalézaje. I vedli mne k krajům země, kdež jsme před sebou nic neviděli, než nebe a vodu.

(Vypsání lodí)

12. Tu mi do jakés chaloupky vstoupiti kázali, z prken zhlobené. A ta nestála na zemi, aniž byla podezděná neb podvalami jakými, sloupy a podporami utvrzená, ale stála na vodě a viklala se sem tam, tak že i vstoupiti do ní s rozmyslem bylo. Však když jiní tam šli, šel jsem, abych se nesmělým nezdál, i já; nebo pravili, že to náš vůz. Mysle pak já, že již pojedem, aneb, jakž pravili, poletíme, anť my tu den, druhý, třetí, desátý stojíme. „I co pak to?“ díím já; „však jste pravili, že sebou stříleti budeme od jednoho kraje světa k druhému, a my nemůžeme z místa nikam.“ — Oni, že až nám tahouni přijdou, vypravují mi, že oni tahouny mají, kterýmž ani hospody, ani maštale, ani obroku, ani ostruhy a biče netřeba, než jen zapřáhnouti a jeti; jen abych počkal, že uhlédám. A ukazují mi mežitím opratě, provazy, šle, váhy, brdce, oje, nápravy, rozvory, klanice a sochory rozličné; vše jinak než při formanském fasuňku. Byl zajisté toto vůz ležatý, hřbetem znak, ojem (ze dvou nejdelších jedlí udělaným) zhůru do povětří strmící, od jehož špice provazové se rozbíhali k bitům vůkol s mřežováním a žebrováním rozličným. Náprava toho vozu

byla v zadu, u níž sedě jediný člověk, chlubil se, že všecku tu bohopustu obrátí, kam chce.

(Vypsání plavby)

13. V tom zavane vítr. Nuž chasa naše zhůru: běhati, skákati, křičeti, výskati začnou. Jeden se chytá toho, jiný jiného; někteří po těch provazích zhůru a dolů co veverky sebou házejí, bidla spouštějí, rohože jakési svinuté rozpouštějí a co víc toho. Já: „Co pak to?“ — Oni, že zapřáhají. I hledím, a aj, ty rohože se nám vydmou jako stodoly (oni pravili, že to naše křídla), a všecko to počne nad námi fičeti, a pod námi se voda stříhati a stříkati; a než já zvím, anť se nám břeh i země i všecko z očí ztratí. Já: „Kam jsme se pak děli? Co to bude?“ — Oni, že letíme. — „Inu tedy, leťmež ve jméno Boží,“ řekl jsem a dívám se, jak to s námi prudce jde, ne bez libosti sic, však také ne bez strachu. Nebo vyšel-li jsem ven dívati se, závrat mne podjímal; vlezl-li jsem na dno, strach od šustící násilně okolo stěn vody obstupoval mne. A tu mi na mysl jíti počalo, není-li to přece těžká opovážlivost, tak vzteklým žívlům, vodě a větru, život svůj svěřiti a tak zúmyně smrti v hrdlo lézti, od níž tu nic dále nejsme než na dva prsty, jak totiž tlusté jest prkno to mezi mnou a strašlivou propastí. Však umíniv strachu na sobě nedati znáti, mlčel jsem.

(Nechutenství na moři)

14. V tom mne puch jakýsi surový zarážeti počne a mozk i všecky vnitřnosti mi projma, povalí mne. Tu já se (jako i jiní způsobu tomu nepřivyklí) válím, řičím, rady sobě nevím; všecko se ve mně rozplývá a ze mne leje, že se nejinak zdálo, než že jak hlemejžď na slunci, tak my tu na té vodě se rozplyneme. Tu naříkati na sebe i vůdce své počnu, nevěře, aby živu zůstati možné bylo;

ale od nich všech místo politování smích jsem měl. Věděli zajisté zkušením (čehož jsem já nevěděl), že ten způsob nebude leč některý den trvati; jakož tak bylo, a síla má pomalu se vracela zase, a poznal jsem, že vzteklé to moře toliko mne tak přivítalo.

(Utišení na moři)

15. Ale což? Těžší oněch věcí hned přišly. Opustil nás vítr, křídla nám ochlípěla, my stanuli, na vlas nikam nemohouce. Já opět se vraštití, co to bude. „Zanešení jsme tu do těch pustin mořských, ach, vyjdeme-liž zase? Ach, uhlédáme-liž ještě zemi živých! O matko milá země, země matko milá, kde jsi? Vodu rybám, tebe nám dal Stvořitel Bůh. Ryby se bydlíště svého, ach, rozšafně drží, my pak nesmyslní své opouštíme. Nepřispěje-liť nám nebe na pomoc, jižť nám v smutné té propasti zahynouti.“ Takovými kormutlivými myšlenkami trápení se nepřestal duch můj, až teď plavci křičeti začnou. Já vyběhna: „Co to?“ — Oni, že vítr jde. I hledím a nevidím nic; oni přece rozpínají. I přijde, pochyť nás a nese zas. Což všechněm přineslo radost, ale kteráž nám hned zhořkla.

(Bouře mořská)

16. Rozmáhalo se zajisté to vání tak násilně, že nejen námi, ale i těmi pod námi hlubinami zmítáno bylo, až hrůza k srdci šla. Nebo moře vlnami takovými odevšad se válelo, že jsme jako po vysokých horách a hlubokých údolích jednak zhůru, jednak dolů chodili. Někdy námi zhůru střílilo, že jsme sobě měsíce dosáhnouti moci zdáli; z toho zase sstupovali jsme jako do propasti. Tu se zdálo, že nás proti nám jdoucí neb poboční vlna přikvácí a hned na místě potopí; ona pak podnesla vždycky, toliko že náš ten prkenný koráb sem tam odrážín a

od jedné vlny druhé podáván jsa, jednak na ten, jednak na druhý bok dopadal, jednak předkem kolmo zhůru, jednak dolů strměl. Odkudž nejen vodou vždycky na nás a přes nás do povětří stříkáno, ale my ani státi ani ležeti nemohouc, z boku na bok jsme přemítání, jednak na nohy, jednak na hlavu staveni. Z čehož závrat a všeho všudy s námi se podvracení pocházelo. Což když dnem nocí trvalo, každému souditi snadno, jakých se tu hrůz a strachu pocítiti musilo. I myslil jsem sobě: „Ach, titož lidé mimo všecky, co jich svět má, pobožnými býti příčinu mají, po tu hodinu životem svým jisti nejsouce.“ A ohlédaje se po nich, jak nábožní jsou, vidím, že jedno-stejně přece jako v krčmě žerou, pijí, hrají, chechtají se, oplzle mluví, zlořečí a všelikou prostopášnost provádí. Nad čímž se zkormoutě, napomínati jich počnu i prositi, aby, kde jsme, pamatovali a takových věcí přestanouce, k Bohu volali. Než co platno? Jedni mne vysmáli, druzí na mne fukali, třetí opřáhali, čtvrtí vyhoditi strojili. Mánil můj, abych mlčel a hostem se v cizím domě býti pamatoval, kdež hluchým a slepým býti nejlépe jest. — „Ach, nemožné jest,“ díím já, „aby ta věc na dobré vyšla s těmi obyčeji.“ Tu oni opět v smích. Já nezbednost takou vida, mlčeti jsem musil, prasku však nějakého při nich se boje.

(Lodí potopení)

17. V tom se bouře ssílí a proti nám víchr strašlivý strhne. Tu se teprv moře vlnami až k nebi bouřiti začne, tu nás sobě vlny jako míče podávají, tu se hlubiny odvírají a nás jednak schltiti pohrožují, jednak zhůru zase vymítají; tu nás vítr v kolo bere a jednak sem, jednak tam námi hází, až praštělo všecko, jakoby se na sta tisíce kusů roztrástiti mělo. Tu já zmrtvěl všecek, nic již před sebou nevida než zahynutí. Onino násilí již odolati ne-

mohouc a na skály neb mělčiny vehnání se bojíc, křídla strhovati a háky jakési veliké železné na přetlustých provazích vyhazovali, tak se na místě zdržeti, až by bouře pominula, troufajíc. Ale nadarmo. Někteří zajisté z oněch po provazích lezoucích prudkostí větru jako housenky sházíni a do moře vmetáni; těmto týmž násilím kotvy se zutrhovaly a v hlubinách ztonuly. A tu teprv lodí naše s námi již beze vší obrany jako na proudě řeky tříštka zmítati se počala. Obrům pak oněm železným svévolným teprv také srdce se trátilo; bledli, trnuli, co sobě počítí nevěděli, na Boha teprv vzpomínali, k modlitbám napomínali, i sami ruce spínali. Tu lodí s námi jednak na dně moře usedati, jednak o skryté pod vodou skály se bítí a skrze to padati a pukati začne. Tu se voda rozštípeninami těmi k nám leje, kterouž ač vylévati, čím a jak kdo pro starost a pro mladost mohl, poroučíno, platno však nic nebylo; tlačila se násilím k nám a nás v sebe. Tu pláč, křik, úpění nemírné; žádný nic před očima neviděl než ukrutnou smrt. Avšak, že život milý, chytal se, čeho kdo mohl: tabulí, desek, holí, zda by se tím od potopení ubrániti a snad někam vždy vyplouti mohl.

Až i já, když se naposledy lodí rozsmekla a všechno potonulo, čehosi se chytě, vyšel jsem s nemnohými na břeh jakýsi; jiné sehltla všechny strašlivá ta propast. Kdež od zděšení a hrůzy sotva se probrav, svým vůdcům domlouvati začnu, že mne v to uvedli. Oni, že to neškodí mi; když jsme jen vybředli, abych byl myslí dobré. Věru myslí dobré; do své nejdelší smrti na nic podobného navéstí se nedám.

18. Hledě pak, vidím, že ti se mnou vychvácení zase tam běží a znova do korábů sedají. „I jdětež na všechno neštěstí,“ řekl jsem, „opovážliví lidé; ani se víc dívati na to nechci.“ Tlumočník můj: „Nekaždý jest tak rozmazaný,“ dí; „pěknát jest, milý brachu, statek a zboží! Pro

nahnání jeho musí se člověk i života odvážiti.“ — Na to já: „Co jsem hovado, abych pro tělo toliko a tělu nahá-
něje život v šanc sázel? Ba však toho ani hovado nečiní.
Člověk ovšem, přednější věc v sobě máje, duši, té by
zisku a rozkoši hledati měl.“

KAPITOLA IX. (X.)

Poutník stav učených prohlédá, nejprv veřejně

I řekl ke mně vůdce můj: „Již já myslí tvé rozumím,
kam tě táhne. Mezi učené s tebou, mezi učené, to pro
tebe vnada, to lehčejší, to pokojnější, to myslí užitečnejší
život.“ — „Ba, tomuž jest tak,“ dí tlumočník. „Nebo
co rozkošnějšího býti může, jako aby člověk, nechaje a
nedbaje hmotného toho těla kvaltování, s samým všeli-
jakých ušlechtilých věcí zpytováním zacházel? Toť
v pravdě jest, což smrtedlné lidi nesmrtedlnému Bohu
podobné a téměř rovné činí, aby jako vševědoucí byli,
co na nebi, na zemi, v propastech jest neb bylo, neb bude,
všecko stíhajíce, všecko znajíce, ač ne všechněm v jedno-
stejně dokonalosti, pravdať jest, toho se dostává.“ —
„Vedtež mne tam! Proč meškáte?“ řekl jsem.

(Tuhý napřed exámen)

2. I přijdeme k bráně, kterouž mi Disciplinam
jmenovali, a ta byla dlouhá, úzká a tmavá, plná zbroj-
ných strážných, kterýmž se každý, kdo do ulice učených
chtěl, opověditi a průvodu žádati musel. I viděl jsem,
že houfové lidu, zvláště mladého, přicházeli a byli hned
na rozličné trpké exámeny bráni. Nejprvnější exámen
při každém byl, jaký měšec, jaký zadek, jakou hlavu,
jaký mozek (což z vozhera soudili) a jakou kůži přináší.
Byla-li hlava ocelivá a mozek v ní ze rtuti, zadek olo-

věný, kůže železná a měšec zlatý, chválili a hned ochotně dále vedli: neměl-li kdo toho paterého, aneb mu kázali zpět, aneb špatně tušíc, tak nazdařbuh přijímali. I řekl jsem divě se: „Co pak jim tu na tom paterém kovu záleží, že se tak pilně na to vše dobývají?“ — „Ba, mnoho,“ dí tlumočník. „Nemá-li kdo ocelivé hlavy, rozpukne se mu; nemá-li v ní tekutého mozku, nebude z něho míti zrcadla; nemá-li plechové kůže, nevytrpí formací; nemá-li oloveného sedadla, nevysedí nic, roztrousí všecko; a bez zlatého měšce kde by nabral času, kde mistrů, živých i mrtvých? Či mníš?, že tak veliké věci darmo přicházeti mohou?“ I porozuměl jsem, kam se to směřuje, že se k tomu stavu zdraví, vtip, ustavičnost, trpnost a náklad přinášení musejí, a řekl jsem: „Takť se tedy opravdu říci můž: Non cuivis contingit adire Corinthum. Nekaždému se dřevu dostane býti fládrem.“

(Nesnadné a bolestné k nim vcházení. Memoria artificialis)

3. I vejďeme dále do brány, a vidím, an každý ten strážný jednoho neb více jich na práci vezma a s ním se veda, do uší mu cos dmýchá, oči protírá, nos a chřípě vyparuje, jazyk vytahuje a obkrajuje, ruce a prsty skládá a rozkládá, a nevím co víc nedělá. Někteří se i hlav provrtovali a cos nalévati pokoušeli. Nad čímž tlumočník zděšeného mne vida: „Nediv se,“ řekl. „Učení ruce, jazyk, oči, uši, mozek a všechny vnitřní i zevnitřní smysly jinakší než hloupý lidu obor míti musejí; protož se tu přeformovávají, a to bez práce a odpornosti býti nemůž.“ V tom pohledím a spatřím, jak nebozí mnoho od toho přeformování dávati museli. Ne o měšci, než o kůži, již museli nastavovati, pravím. Tytýž zajisté pěst, rafije, ferule, metla na líci, na lebu, na hřeběť pod sedadly se octla, až krvavou cedili a téměř napořád prouhů, šráků, modřin, mozolů plní byli. Což někteří vidouc, dřív než

se jim dali, jen do brány nahlédnouc coufali; jiní formovatelům těm z rukou se vydrouc zutíkali tolikéž. Menší jich počet dotrval, až na prostranno puštění; až i já také do toho stavu chut maje formací tu jsem, ač ne bez nesnadností a trpkostí, vystál.

(Heslo každému učenému dané)

4. Z brány když vycházíme, vidím, že každému tomu ponabroušenému cejch dávají, poněmž by, že mezi učence přináleží, poznán býti mohl: kalamář za pás, za ucho péro a do ruky prázdnou knihu k shledávání umění. I dostal jsem toho také. Tu pak dí mi Vše-zvěd: „Nu, již tu máme čtvero rozcestí: do filosofie, mediciny, juris prudentiae a theologie. Kam nejdřív chceme?“ — „Jak soudíš,“ řekl jsem. — On zase: „Dojděme nejprv na plac, kdež se všickni scházejí, aby se na ně zespolka podíval; potom auditoria po různu procházeti budeme.“

(I mezi učenými nedostatky)

5. I uvede mne ná nějaký ryňk, a aj, tu oblakové študentů, mistrů, doktorů, kněží, mládenců i šedivců! Z nichž někteří po hromadách se drželi, spolu rozmlouvajíc i disputujíc; jiní se do koutů tiskli, jiným z očí. Někteří (což jsem dobře vyšetřil, ale jsem jim toho tam mluvíti nešměl) měli oči a neměli jazyka, jiní měli jazyk a neměli očí; někteří toliko uši, bez očí a jazyka atd. Takž jsem porozuměl, že i tu nedostatkové přebývají. Vida pak já, že všickni tito odkuds vycházejí, a zase tam vcházejíce jako včely z oule a do oule se motají, pobídnou, abychom tam také vešli.

(Vypsání bibliotéky)

6. Takž vejdem. A aj, tu síň veliká, již jsem ani konce neznamenal, a v ní po všech stranách plno polic, při-

hrad, škatulí a krabic, že by jich na sta tisících vozů nedovozil, a každá měla svůj nápis a titul. I řekl jsem: „Do jakéž jsme toto pak apatéky vešli?“ — „Do apatéky,“ řekl tlumočník, „kdež se lékové proti neduhům myslí chovají: a ta vlastním jménem bibliotéka slove. Pohleď, jací tu neskonali skladové moudrosti!“ Hledě tedy já vidím učenců páteře přicházejících rozličně se okolo toho zatačeti. Někteří nejpěknější a nejsubtilnější vybírajíce, po kusu z nich vytahovali a do sebe přijímali, povlovně sobě žvýkajíce a zažívajíce. Já přistoupě k jednomu, táži se, co to dělá? Odpověděl mi: „Prospívám.“ — „A jaká v tom chut?“ díím já. — On zase: „Dokud se to v ústech žvýká, náhořkost neb nákyselost čítí, potom se obrací v sladkost.“ — „A nač pak to?“ řekl jsem. — Odpověděl: „Lehčeji mi to přichází vnitř nositi, a jsem tím jistší. A co užitku nevidíš?“ I hledím na něj pilněji, a vidím jej tlustého a tučného, barvy krásné; oči se mu jako svíce stkvěly, řeč byla pozorná a všechno při něm čilé. I dí mi tlumočník: „Ovšem pak tito.“

(Neřád v študování)

7. I pohledím, a aj, někteří tu velmi lakotně s tím zacházejí, pořád, co jim k rukám přišlo, do sebe cpajíce. Na něž pilněji hledě nevidím nic, aby jim barvy neb těla neb tuku co přibývalo kromě samého břicha odutí a rozecpání; a vidím, že, co do sebe nacpali, zase to vrchem i spodkem nezažité z nich lezlo. Někteří z těch takových i v závrat upadali a s smyslem se pomíjeli, někteří od toho bledli, schli a mřeli. Což jiní vidouc, na ně sobě ukazovali, a jak nebezpečno s knihami (nebo tak krabicím těm říkali) zacházeti, sobě vypravovali; někteří prchali pryč, jiní, aby jen opatrně s nimi zacházeli, napomínali se. Protož toho do vnitř nepřijímali, než z předu i zadu pytlíků a mošen sobě navěsíc, do těch ty

škatule (nejvíce, na kterých napsáno viděli: Vokabulář, Dikcionář, Lexikon, Promptuarium, Florilegium, Loci communes, Postille, Konkordanci, Herbář atd., každý, jak k své věci býti soudil) cpali, a ty nosíce, když co promluvíti neb napsati bylo, z kapsí vytahovali a odtud do úst a péra brali. Já znamenaje to, řekl jsem: „Tito tuším v kapsích umění nosí?“ — Odpověděl tlumočník: „Memoriae to subsidia. Čis neslychal?“ — Slyšel jsem pak od některých ten způsob chváliti, že ti prý jen usezené věci vynášejí. A mužet býti; než já, jsem jiné tu nepohodlí znamenal. Přihodilo se při mé přítomnosti, že někteří své škatule roztrousili, a některým, když jich poodložili, oheň zejma se popálil. Ach, jakého tu běhání, rukama lomení, nařikání, na retu volání! Nechtěl žádný po tu chvíli víc disputovati, psáti, kázati; než svěsa hlavu chodil, choulil se, rděl, u koho věděl, prosbou i peněží zase nádobíčko shledávaje; ježto, kteří vnitř zachystáníčko měli, takové příhody ne tak se báli.

(Študenti bez študování)

8. Já mezi tím opět jiné spatřím, kteříž ani ne do kapsí sobě ty škatule dávali, než nosili do pokojíku kamsi, za nimiž vejda vidím, ani pěkná na ně pouzdra strojí, rozličnými barvami líčí, někteří i stříbrem a zlatem obkládají, do polic pořádají a zase vytahují na ně hledí, pak zase skládají a rozkládají, přistupující a odstupující, sobě i jiným, jak to pěkně stojí, ukazují, vše po vrchu; někteří také časem na titule, aby jmenovati uměli, nazírali. I dím: „Co pak tito laškují?“ — Odpoví tlumočník: „Milý brachu, pěkná věc jest pěknou míti bibliotéku.“ — „I když se jí neužívá?“ dím já. — A on: „I ti, kdož bibliotéky milují, mezi učené se počítají.“ — Já sobě na mysli: „Jako někdo kladiv a klíští hromady

maje, a k čemu jich užívati nevěda, mezi kováře.“ Říci však toho, abych sobě něco neutržil, nesměl jsem.

(Neřád v knih spisování)

9. Než vyjdouc my zase na síň, uzřím já, že těch apatekářských nádob vždy víc a víc po všech stranách přibývá, a hledím, odkud je pak nosí? I vidím, že z jakéhos zastření; za kteréž já také vejda, spatřím mnoho soustružníků, ani teď jeden nad druhého pilněji a křtaltovněji z dřeva, kostí, kamení a rozličných materií škatule ty formují, a mastí či dryákem naplníc, k obecnému užívání dávají. A tlumočník mi dí: „Tito jsou ti chvály a všelikého zvelebování hodní lidé, kteříž nejužitečnějšími věcmi pokolení svému slouží, že pro rozmnožení moudrosti a umění žádné práce, žádného úsilí nelitujíce, slavnými dary svými s jinými se sdělují.“ I udělá mi se chut podívati se, z čeho a jak se to (co tak dary a moudrostí nazval) dělá a strojí. A spatřím jednoho tuším či dva, kteříž vonná koření a byliny shledávajíce, krájeli, třeli, vařili, distillovali, rozkošné dryáky, lektváře, syrupy a jiná životu lidskému užitečná lékařství strojíce. Naproti tomu jiné spatřím, že jen z jiných nádob vybírali a do svých překládali: a těch bylo na sta. I řekl jsem: „Titoť vodu přelévají.“ — Odpověděl mi tlumočník: „I tak se umění množí. Neboť zdaž se jedno a též jinak a jinak přistrojiti nemůž? A k prvnějším věcem vždy se něco přidati a přiopraviti můž.“ — „A zkaziti také,“ řekl jsem já s hněvem, vida patrně, že se faleš provodí. Některý zajisté cizí nádobky dopadna, aby svých několik naplnil, rozřídil, jak mohl, leda pomyjí přiléváním; jiný zase přidáváním lecjakés matlaniny, třeba prachu a smetí, zahustil, jen aby se také nové zadělání zdálo. Mezi tím nápisy nádhernější než onino přivěšovali, a nestydatě jako jiní dryáčníci každý své velebil.

Kdež mi i divno i hněvno bylo, že (jakž jsem prv navrhl) řídký kdo vnitřní podstatu examinoval, než všechno na pořád aneb aspoň bez rozdílu brali; a pakli kteří vybírali, jen zevnitřního křtaltu a nápisů hleděli. A tu jsem porozuměl, čím to jest, že jich tak málo k vnitřní čerstvosti myslí přichází, nýbrž čím kdo těch léků více do sebe hltal, tím že se více dával, bledl, vadl a chřadl. Spatřil jsem pak převeliký díl milých těch dryáků, jimž se nikdy k žádnému lidskému užívání přijíti nedostalo, než jen molům a červům, pavoukům a mouchám, prachu a plesnivosti, naposledy smutným skřinkám a zadním koutům za podíl byly.

Čehož bojíce se někteří, jak brzy dryák svůj dostrojili (ba někteří dřív než strojiti dobře začali), hned po sousedech praefací, veršů, anagrammat prosíce, běhali; hned patrony, kteříž by novým strojům jména a měšce půjčili, shledávali; hned titule a nápisy jak nejozdobněji líčili; hned rozličných figur a kupřstyků květováním jak nejkadeřavěji premovali; sami to také lidem vstříc nosili, podávali a jakořka bezděk cpali. Ale viděl jsem, že naposledy ani to již nepomáhalo, proto že přes to příliš přemnoženo bylo. I litoval jsem nejedněch, že mohouc čistý míti pokoj, beze vší potřeby a užitku, nýbrž v šanc sázením jména svého a se škodou bližních v to dryácnictví se dávají. O čež když jsem návěští dával, nenávisť jsem získal, jako bych obecnému dobrému překážel. Mlčím již, jak někteří z věcí na prosto jedovatých ty své konfekty strojili, tak že tak mnoho se trávenin jako lékařství prodávalo, a nelibě jsem ten neřád nesl; ale nebyl kdo toho napravití.

(Nevole a různice)

10. Takž zase na plac učených vyjdeme; a aj, svády, různice, rvačky, shon mezi nimi. Řídký tu byl, kdož by

s někým táhanice neměl, nejen mladí (což by se nedospělého věka drзости přičísti mohlo), než i ti starci vespolek se drancujíce. Nýbrž čím kdo za učenějšího aneb sám sebe držel, aneb od jiných jmín byl, tím více různic začínal a na jiné vůkol šermoval, sekal, házel a střílel, až hleděti hrozno bylo, pochvalu a slovutnost v tom sobě zakládaje. I řekl jsem: „Ale což to pro milý Bůh? Však jsem já myslil a takť mi od vás slibováno, že toto nejpokojnější stav jest; já pak tak mnoho různic nacházím.“ Odpověděl tlumočník: „Synu, nerozumíš ty tomu: však se to oni brousí.“ — „Co brousí?“ řekl jsem, „an já rány vidím a krev a hněv a vražedlnou jedněch k druhým nenávist. Však jsem podobného nic v žádném stavu řemeslníků nespatril.“ — „Bezpochyby,“ řekl on; oněch umění jsou řemeslná, otrocká, těchto svobodná. Protož čehož se oněm nedovoluje, aniž by se při nich trpělo, toho těmto plná svoboda.“ — „Ale jak to řádem slouti má,“ řekl jsem, „já nevím.“ Zbroj sic jejich na pohledění strašného se nezdálo nic. Nebo kopí, kordy a tulichy, jimiž na sebe sekali a bodli, kožení byli; jichž nedrželi v rukou, než v ústech. Střelba pak jejich byla z třtin a písku, kteréž prachem vodou rozpuštěným nabíjejíce, papírovými štáfy na sebe házeli. Nic, pravím, to — po vrchu hledě — hrozného se nezdálo; já však vida, jak, když někdo mírně trefen byl, sebou trhal, křičel, vinul, utíkal, snadně mi porozuměti bylo, že to ne žert, než opravdový boj jest. Na někoho jich mnoho dotíralo, až všecko od mečů okolo uší břiňkalo, a kulí papírových jako krupobití naň padalo. Někdo statečně se bráně, obrátil se a všechny odbůjce své rozehnal; jiný ranami jsa přemožen, padl. A viděl jsem tu neobyčejnou jinde ukrutnost, že ani poraněným již a mrtvým neodpouštěli, nýbrž tím víc a nelítostivěji na ně sekali a flekali, každý na tom, který se mu již nebránil,

nejraději rekovství dokazuje. Někteří s sebou mírněji zacházeli, však hádky a nedorozumění prázdní nebyli. Nebo sotva kdo co promluvil, aby mu hned jiný někdo na odpor nevstoupil, i o snih, bílý-li jest či černý, i o oheň, horký-li jest či studený, hadruňky byly.

(Veliká jejich zapletenost)

11. V tom se někteří v ty nesvornosti vkládali a ku pokoji raditi začali; čemuž jsem já se zradoval. Povstala i pověst, že všechny rozepře k porovnání přijíti mají, a byla otázka, kdo to konati bude? Odpovědino, že povolením královny Moudrosti ze všech stavů nejsoudnější vybrání býti mají, jimž se moc dá, aby vyslychající odporných stran, při každé věci smysly rozeznání činili, a co pravějšího jest, vyhlašovali. I shluklo se nemálo těch, kteříž soudcové býti měli a chtěli, a shluklo se předně těch, kteříž mezi sebou pro smyslů rozdílnost různice měli, množství veliké. Mezi nimiž jsem také viděl Aristotelesa s Platonem, Cicerona s Sallustiem, Skota s Aquinatem, Bartola s Baldem, Erasma s Sorbonisty, Rama a Campanellu s peripatetiky, Kopernika s Ptolemaeem, Theophrasta s Galenem, Husa, Lutéra a jiné s papežem a jezuity, Brentia s Bézou, Bodina s Wierem, Sleidana s Suriem, Šmidlina s kalvinisty, Gomara s Arminiem, Fratres Rosaeos s filosofastry a jiných bez počtu. Jimž když conciliatores žaloby a stížnosti, důvody a odvody co v nejkratší slova pojaté psané sobě podati poručili, oni takové haldy knih nakladli, že by k přehlédnutí jich šest tisíc let nestačovalo, žádající, aby to summovní smyslu jejich ponavržení na ten čas přijato bylo, dále pak potom, jak by potřeba ukazovala, šířeji svou vysvětlovati a provozovati, aby jednomu každému plná svoboda zůstávala. I začali nahlédati do těch knih, a kam kdo nahlédl, hned se odtud napiv toho zastávati

počal, a vznikly mezi pány ubrmány a smlouvci veliké roztržitosti, když ten toho, onen onoho zastával. A tak nespravíc nic, rozprchli se, a učení k hadruňkům svým se navrátili: čehož mi do pláče líto bylo.

KAPITOLA X. (XI.)

Poutník přišel mezi filosofy

(Veřejně)

I dí mi tlumočník: „Nu, již tě ale mezi samy filosofy, jejichž práce jest k napravení nedostatků lidských prostředků vyhledávati a v čem pravá moudrost záleží, ukazovati, uvedu.“ A já řekl: „Tuť se snad bohdá jistému něčemu naučím.“ On řekl: „Ovšem, nebo to jsou lidé, kteříž pravdu každé věci znají, mimo jejichž vědomí ani nebe nic nedělá, ani propast ničeho neskrývá; kteříž život lidský k ctnostem ušlechtilé formují, kteříž obce a krajiny osvěcují, kteříž Boha přítele mají, moudrostí svou k jeho tajnostem dosahující.“ — „I pojďmež,“ řekl jsem, „pojďme mezi ně, prosím, tím spíše.“ Ale jakž mne tam uvedl, a já množství starcův a divné jejich trety spatřil, strnul jsem. Tu zajisté Bion tiše seděl, Anacharsis se procházel, Thales létal, Hesiodus oral, Plato v povětrí ideas honil, Homerus zpíval, Aristoteles disputoval, Pythagoras mlčel, Epimenides spal, Archimedes zemi odstrkoval, Solon práva a Galenus recepty spisoval, Euklides měřil síň, Kleobulus budoucí věci zpytoval, Periander povinnosti rozměřoval, Pittakus válčil, Bias žebbral, Epiktetus sloužil, Seneka mezi tunami zlata seděl, chudobu vychvaloval, Sokrates o sobě každému, že nic neumí, povídal, Xenofon naproti tomu každého všemu naučiti sliboval, Diogenes z sudu vykukaje všecky mi-

mojdoucí haněl, Timon všechněm zlořečil, Demokritus všemu tomu se smál, Heraklitus naproti tomu plakal, Zeno se postil, Epikurus hodoval, Anaxarchus pravil, že to všecko nic není, jen že se to tak zdá. Jiných drobnějších filosofů bylo, a každý obzvláštního něco provodil, čehož jsem ani nespamatoval všeho, aniž mi se připomínati chce. Dívaje se pak na to, řekl jsem: „Ale toto-liž jsou ti mudrcové, světlo světa? Ach, ach, jáť jsem se jinakších věcí nadál! Však tu, jako sedláci v krčmě, každý vyje, a každý jináč.“ Řekl mi tlumočník: „Tys bloud, ty těm tajemstvím nerozumíš.“ Já slyše, že tajemství jsou, počnu o nich bedlivě přemýšlovati, a tlumočník počne mi je vykládati. V tom, aj, přistoupí jakýsi, také v filosofském habitu (jmenoval se Pavlem Tarsenským) a pošeptal mi do ucha: „Zdá-li se sobě kdo moudrým býti v tomto světě, budiž bláznem, aby moudrým učiněn byl. Moudrost zajisté světa tohoto — bláznovství jest u Boha. Nebo psáno jest: Zná Pán přemýšlování moudrých, že jsou marná.“ (I. Kor. 3, 18, 19, 20.) S kterouž řečí poněvadž jsem viděl, že co mé oči a uši vidí a slyší, se srovnává, ochotně jsem na tom přestal, a: „Pojďme někam jinam,“ řekl. Tlumočník pak můj bláznů mi nadal, že maje já se od moudrých něčemu naučiti, od nich utíkám. Ale já šel mlče předce.

(Přišel mezi grammatiky)

2. I vešli jsme do auditorium jakéhosi, kdež, aj, plno s rafičkami mladých i starých, malujících litery, čárky a puňktíky, a když jeden jinak než druhý napsal aneb vyslovil, jednak se sobě vysmívali, jednak vadili. Zatím rozvěšovali po stěnách slova a hádali se o ně, co kterému přijde atd., a tu je skládali, rozkládali, přestavovali, rozličně. Načež já nadívaje se a nic mimo to nevida, řekl jsem: „Toť jsou dětinské věci. Pojďme jinam!“

(*Mezi rhetoriky*)

3. Vešli jsme tedy do jiné síně, kdež, aj, mnoho jich stálo s penzlíky, smlouvajících se, jak by slova buď napsána aneb z úst do povětří puštěna na zeleno, červeno, černo, bílo, a jak by kdo chtěl, barvena býti mohla. I ptal jsem se, nač by to bylo? Odpovědíno mi: „Aby se poslouchajícímu tak i jinak mozek zabarviti mohl.“ A já zase: „K líčení-li pak pravdy či lži těch ličidel se užívá?“ On: „Co přijde,“ řekl. — „Tak mnoho tedy tu falše a marnosti jak pravdy a užitků,“ díím já a jdu odtud.

(*Mezi poěty*)

4. Takž vstoupíme jinam; a aj, tu houf křepkých jakýchsi jonáčků na vážkách odvažujících a na pídi odměřujících syllaby a plésajících okolo toho a skáčících. I divím se, co to jest, a tlumočník mi dí: „Ze všech umění, které z liter povstávají, není řemeslnějšího a veselějšího nad toto.“ — „A co pak jest?“ díím já. Odpověď: „Co se prostým slov ulíčením spraviti nemůž, to se tímto jich sfaldováním spraví.“ Vida pak já, že ti, kteří tomu slov faldování učí, do jakýchsi knih nahlédají, nahlédnu i já a vidím tam „de Culice, de Passere, de Lesbia, de Priapo, de Arte Amandi, Metamorphoses, Encomia, Satyrae,“ summou frašky, básně, freje, a vše-likou bujnost. Což mi všecku tu věc jaksi zošklivilo. Zvláště vida já, že kdo těm syllaboměrcům pochleboval, všecko umění na zvelebování jeho vynakládali; kdo se jim vhod neučinil, všelijakými naň odevšad ústípkami házeli, tak že se toho umění jen aneb k pochlebování aneb k štipání užívalo. Znamenav tedy já, jak to vášniví lidé, pospíšil jsem od nich chutně.

(*Mezi dialektiky*)

5. Jdouce tedy vkročíme do jiného stavení, kdež dělali a prodávali Perspicilla. I ptám se, co to jest? a od-

povědí mi, že jsou *Notiones secundae*: kdo je má, že všechno uhlédá, nejen po vrchu, ale do vnitř věcí; zvláště pak do mozku jeden druhému nahlédati a v rozumu jemu se přebíráti že můž. I přicházeli mnozí a kupovaly ty bryle, a mistři je učili, jak nastrkovati a kde potřebí, nakrucovati mají. Mistři pak, kteříž je dělali, obzvláštní na to byli, dílny své po koutech majíce: ale nedělali jednostejných. Někdo dělal hrubé, jiný malé; někdo okrouhlé, jiný hranaté; a každý své chválil a kupce vábil, a hádali se neukojitedlně i házeli na sebe. Některý od každého koupil a všechny sobě k nosu zpřipínal, někdo jen jedny vybral a přilepil. Tu pak někteří pravili, že přece nemohou viděti tak hluboko; jiní pravili, že vidí, a ukazovali sobě až za mozk ještě a za všechny rozумы. Ale z těch nejedny jsem viděl, že když postupovati začali, hned přes kamení a špalky a do dolů (o nichž jsem prv pověděl, že jich všudy plno bylo) padali. I ptal jsem se: „Jak pak to, poněvadž se skrze ty bryle všechno vidí, že těm ústrkům nevyhýbají?“ Odpovědíno mi, že ne bryle, nýbrž ti, kdo jich užívati ne-umějí, vinni jsou. Mistři pak pravili, že není dosti bryle dialektiky mítí, než že se zrak jasným *collyrium* z fyziky a matematiky vyčistiti musí. Protož aby do jiných auditorií šli a zrak sobě propravili. Šli tedy, jeden sem, druhý tam. A já svým vůdcům: „Pojďmež i my,“ řekl, ale toho jsem neobdržel dříve, než až jsem také ponoukáním Věszvěda několikery ty bryle sobě zjednal a zpřipínal. A zdáloť mi se, pravda jest, že cosi víc vidím, a některá věc několikerym způsobem vidína býti mohla. Ale jsem vždy, abychom dále šli, že já toho *collyrium*, o němž tu mluvili, zkusiti chci, dotíral.

(*Mezi fyziky*)

6. I šli jsme, a uvedli mne na nějaký plac, u prostřed něhož uzzím veliký rozložitý strom, na němž všelijaké

listí a všelijaké ovoce (v škořepinách všecko) rostlo: pravili mu Nature. Filosofů vůkol něho zástup byl, vzhledajících a ukazujících sobě, jak které ratolesti, listu a ovoci říkají. I řekl jsem: „Tito slyším, že se jmenovati těch věcí učí, ale aby přirození stíhati měli, ještě nevidím.“ Odpověděl mi tlumočník: „S to ne každý býti můž; než hled' na tyto.“ I vidím některé větroví ulamovati a listí i ovoce rozvínati a, kde na ořech přišlo, zubami hrýzti, až jimi třeskotati; ale oni pravili, že to škořepiny praští, a přebírajíce se v nich, chlubil se, že jádro mají, tajně jedni druhým, ale řídkým, ukazujícíe. Já pak, nahlédaje také mezi ně pilně, patrně jsem viděl, že zevnitřní sic šupinu a kůru zhmožděnou a rozmačkanou měli, nejtvrďší však škořepina, v níž zavnuté jádro leželo, ještě byla celá. Vida já tu tedy i marnou honosnost i daremné kvaltování (viděl jsem zajisté, jak někteří i oči sobě vyhleděli i zuby vylámali), pobídl jsem, abychom jinam šli.

(*Mezi metafysiky. — Unum verum bonum. — P. Ramus*)

7. Takž vstoupíme do nějaké síně, a aj, tu páni filosofové krávy, osly, vlky, hady a všelijakou zvěř, ptactvo, zeměplazy, též dříví, kamení, vodu, oheň, oblaky, hvězdy a planéty, až i anděly před sebou majíce, disputovali, jak by se každému tomu tvorů to, co od jiných rozdíl-ného má, odjít mohlo, tak aby všickni sobě podobní učiněny byli. I svlékali z nich nejprv formu, pak materii, naposledy všechny případnosti, až holé Ens zůstalo. A tu se hádali, jsou-li všechny ty věci jedno a též, jsou-li všechny dobré, a jsou-li všechny v pravdě tím, čím jsou, a podobných na sebe víc otázek dávali. Kterýchž pozorujíc někteří, začali se diviti a vypravovati, jak lidský vtíp vysoko vyšel, že hle všecku bytnost přesáhnouti a všech tělesných věcí tělesnost odlouštiti může a umí: až jsem se i já

v subtilnostech těch kochati počal. Ale v tom jeden vystoupě, volal, že to jen jsou fantazie, aby toho nechali. I potáhl některé po sobě: a jiní byli zhůru, za haeretiky je odsuzující, že od filosofie nejvyšší umění a jako hlavu artium odtíti chtějí. Kterýchž hadruňků já naposlouchaje se, šel jsem odtud.

(*Mezi arithmetiky*)

8. V tom jdouce, trefíme mezi jakési, kteříž plnou síň cifer majíce, přebírali se v nich. Někteří berouc z hromady, rozsazovali je; jiní zase přehršlím shrňujíc, na hromádky kladli; jiní opět z těch hromádek díl ubírali a obzvlášť sypali; jiní opět ty díly v jedno snášeli; a jiní zase to dělili a roznášeli, až jsem se tomu jejich dílu podívil. Oni mezi tím vypravovali, jak v celé filosofii jistšího umění nad toto jejich není; tu že nic chybiti, nic ujíti, nic nadbyti nemůž.

„Nač pak to umění jest?“ řekl jsem. Oni mé hlouposti se podívic, hned jeden přes druhého divy mi vypravovati začnou. Jeden, že mi poví, kolik husí v stádě letí, nepočítaje jich; druhý, že mi poví, v kolika hodinách cisterna pěti rourkami vyteče. Třetí, že mi poví, kolik v měsíci grošů mám, nenahlédaje tam atd., až se jeden našel, kterýž se písek mořský v počet uvéstí podvoloval a o tom hned knihu sepsal (Archimedes). Jiný příkladem jeho (ale větší subtilnosti dokázati chtěje) dal se v počítání v slunci létajícího prášku (Euklides). I užasl jsem se; a oni mi k srozumění posloužití chtěce, ukazovali své regule: Trium, Societatis, Alligationis, Falsi; kterýmž jsem jakž takž vyrozuměl. Než když mne do nejzadnější, jenž Algebra aneb Cossa slove, uvéstí chtěli, takových jsem tam divokých jakýchsi klik a háků hromady uhlédal, že mne o málo závrat nepopadl, a zavra já oči, prosil jsem, aby mne odtud vedli.

(*Mezi geometry*)

9. I přijdeme k jinému auditorium, nad nimž: *Οὐδεὶς ἀγεωμέτρητος εἰσὶν* napsáno bylo; a já zastavě se: „Budem-liž tam moci?“ řekl jsem, „poněvadž tam geometry toliko pouštějí? — „Pojď přece,“ řekl Všudybud. I vejdem: a aj, tu jich množství, kteří čáry, háky, kříže, kola, kvadráty, puňkty psali, každý sobě sám tiše. Pak jeden k druhému přicházel, a ukazovali sobě: některý pravil, že jinak býti má, a tento, že dobře: tož se vadili. Vynalezl-li kdo novou nějakou čaru nebo kliku, výskal radostí a svolaje jiné, ukazoval, kteříž ckali, prsty a hlavami točili, a v svůj kout každý běže, také sobě takovou dělal; jeden trefil, jiný ne, tak že všecka ta síň po zemi, po stěnách, po stropě plná byla čar, a nedali sobě na ně šlapati ani se jich dotýkati.

(*Praecipua apud geometras controversia, de quadrando circulo. — Joh. Scaliger. — Joh. Clavius*)

10. Kterí mezi nimi nejučenější byli, sstupovali se do prostřed a pokoušeli se očsi velmi úsilně, načež viděl jsem, že jiní všickni s otevřenými ústy očekávají; a bylo o tom řečí mnoho, jakby to nade všeho světa subtilnosti divnější bylo, a kdyby se vynalezlo, žeby již nic nebylo nemožného. Já tedy, co to jest, věděti žádostiv jsa, přistoupil jsem a spatřil, že kolo mezi sebou mají, o něž otázka jest, jak by z něho quadrát udělán býti mohl. A když se toho s nevypravitedlnou prací vyhledávalo, rozstoupili se zase, aby každý o tom přemýšloval, sobě poručíc. Tožť po malé chvíli nenadále jeden vyskočí, volaje: „Mám, mám tajemství odkryté, mám!“ I shlukli se k němu všickni, viděti a diviti se chvátajíce. A on vynesa velikou knihu in folio, ukazoval jim. I stali se hlasové a pokřikování, jakéž po vítězství bývá. Ale tomu plesání jiný hned brzo přítrž učinil, co hlasu měl, křiče,

aby se mámiti nedali, že quadrát není; a postaviv ještě větší knihu, všechny onoho domnělé quadráty zase v kola obrátil, mocně to provodě, že, oč se onen pokusil, toho dověsti člověku možné není. I sklopili všickni hlavy a navrátili se k čárám a klikám svým.

(*Mezi geoděty*)

11. My pak odtud do jiné síně jsme přišli, kdež prsty, pídí, lokty, sáhy, váhy, míry, sochory, hevery, skřipce a podobné nádoby prodávali, a plno bylo měřících a vážících. Někteří samu tu síň měřili, a každý téměř jinak naměřil; pak se nesnadnili a měřili znovu. Někteří měřili stín na dyl, na šíř, na tloušť; jiní jej na váhu vážili. Summou pravili, že nic není v tom světě, ani krom světa, čeho by se oni doměřiti nemohli. Ale já trochu se na to jejich řemeslo podívaje, poznal jsem, že více pochľuby než potřeby bylo. Protož jsem hlavou pokyna, odtud šel.

(*Mezi musiky*)

12. I přijdem do jiného pokoje, kdež plno hudeb a zpěvů, břiňkání a hlučení rozličných nástrojů spatřím: a některé okolo nich stojící a z vrchu, z důlu, po stranách nazírající a uch nastavující, co to, kde, kudy a kam zní, jak a proč co se čím zní neb nezní, vystihnouti chtěce. Někteří pravili, že již vědí, a plésali, pravíce tu božského cosi býti a tajemství nad tajemství; protož to s velikou chutí a poskakováním rozbírali, skládali, překládali. Ale k tomu se jeden z tisíce nevydařil: jiní jen hleděli. Pak-li kdo také ruky přičiniti chtěl, škřípalo to a vrzalo, jako i mně. Takž já vida některé dosti, jak se zdálo, vzáctné lidi za hříčku a maření času to míti, šel jsem odtud.

(*Mezi astronomy*)

13. Tehdy vede mne Všudybud po schodech na jakés pavlače, kdež hromady uzřím lidí žebříky dělajících a

k obloze přistavujících, pak lezoucích zhůru a lapajících hvězdy a roztahujících přes ně šňůry, pravidla, závaží, kružidla a cesty běhů jejich měřících. O čemž někteří usadíc se, regule psali, kdy, kde a jak se které scházeti neb rozcházeti mají, vyměřující. I podivil jsem se opovážlivosti lidské, že až do nebe se zpínati a hvězdám regule dávati smějí, a zachutnav sobě to tak slavné umění, živě jsem se ho i sám také chápati počal. Ale poobírav se s tím, čistě jsem spatřil, že hvězdy jinak, než jim tito houldli, tancovaly. Což i oni sami znamenavše, na anomalitatem coeli nařikali, vždy jinak a jinak v řád je sobě uvéstí se pokoušejíce, až i místa jim měníce, některé dolů na zem strhující, zemi pak zhůru mezi ně sázejíce; summou tak i jinak hypotheses vymýšleli, an dokonale nic se trefovati nechtělo.

(Mezi astrology)

14. Někteří tedy nelezli tam více, než z důlu toliko na ně vzhlédající, k čemu se která strojila, šetřili, a spořádajíc Trigóny, Quadráty, Sextile, Konjunktci, Opposici a jiné Aspekty vyhlašovali budoucí, buď veřejně světu aneb soukromě jistým osobám, štěstí a neštěstí, nativitéty a pranostiky píšíc a mezi lidí pouštějíc. Z čehož nejednou na lidech bázeň a strach, nejednou veselost se dělala, zvláště některých; jiní nedbali nic, házeli tím v kout, zpílali zhvězdlhářů, pravíc, že oni i bez pranostiky dosti se najísti, napíti, naspáti mohou. Na kterýž však postranní soud zdálo mi se, že dbáti nesluší, jestliže jen umění samo v sobě jisté jest; ale čím jsem na ně víc šetřil, tím jsem jistoty méně znamenal; trefilo-li předpovídání jednou, pětkrát za to chybito. Rozuměje já tedy, že tu i bez hvězd hádati nenesnadno, kdež uhodnouti pochvalu, chybiti výmluvu má, za marnost jsem položil déle se s tím meškati.

(*Mezi historiky*)

15. I vyjdeme opět na jiný plac, kdež, aj, novou věc spatřím. Nebo tu nemálo jich stálo s jakýmis křivými, ohnutými trubami, jejichž jeden konec k očím sobě cpali a druhý přes rameno za hřbet sobě stavěli. Což co by bylo, když jsem se ptal, odpověděl mi tlumočník, že jsou perspicille, kterýmiž se za hřbet hledí. „Nebo,“ prý, „kdo člověkem býti chce, musí nejen, co před noma leží, vitěti, ale i na to, co již přešlo a za hřbetem jest, se ohlédati, aby z minulého přítomnému a budoucímu se učil.“ Takž já za novou to věc maje (nevěděl jsem zajisté před tím, aby takové oklikovaté perspicille býti mohly), prosil jsem jednoho, aby mi trochu na pohlednutí zapůjčil. I podali mi jich několik: a aj, potvorná věc! skrze každé jináč a jináč viděti bylo. Skrze jedno věc některá daleko se zdála, skrze druhé tatáž blíž; skrze jedno té, skrz jiné jiné barvy; skrz třetí toho třeba ani nebylo, tak že jsem to vypruboval, že se tu nač ubezpečiti není, že by tak, jakž se ukazuje, bylo, než jak které perspicillum přistrojeno, tak že věc očím barví. Z nich pak viděl jsem, že každý své perspektivě věří; protož se o ledcos dosti trpce hádali. Což mi se nelíbilo.

(*Mezi ethiky a politiky*)

16. Když mne jinam vésti počnou, ptám se: „Brzy-li pak těm učeným konec bude? Však již až teskno mezi nimi se motati.“ — „Nejlepší pozůstává,“ řekl Všudybud. I vkročíme na nějakou síň, kteráž plná byla obrazů, po jedné straně pěkných a libých velice, po druhé straně mrzutých a přepotvorných: okolo nichž chodili filosofo, nejen na ně vzhledajíce, ale i což oněm k kráse, těmto k mrzutosti barvami přidati mohli, přidávající. I ptal jsem se, co to jest? — A tlumočník mi dí: „Co nevidíš nápisů na čelích?“ A vodě mne, ukazuje mi ty nápisy:

Fortitudo, Temperantia, Justitia, Concordia, Regnum etc. a z druhé strany: Superbia, Gula, Libido, Discordia, Tyrannis etc. Filosoři pak prosili a napomínali všech přicházejících, ty pěkné aby milovali, škaredé v nenávist brali, onyho jak nejvíc mohli schvalující, tyto jak nejvíc mohli hanějící a hyzdíce. Což mi se dobře líbilo, a řekl jsem: „Nu, tutož již aspoň lidi nacházím, kteříž hodnou věc pokolení svého činí.“ Mezi tím uhlédám já, že ti milí napominatelé nic více sami k pěkným těm kontrfektům než k druhým nelnuli, ani se těchto co víc než oněch ostýchali, nýbrž nejedni velmi chutně okolo nich se oměтали, a jiní to vidouc, také se tam obraceli a s těmi potvorami laškování a kratochvíle sobě strojili. I řekl jsem s hněvem: „Tutož já vidím, že lidé (jakž Ezopů vlk řekl) jiné mluví a jiné činí; co ústy chválí, od toho jim mysl letí, a co sobě jazykem oškliví, k tomu jim srdce lne.“ — „A ty tuším andělů mezi lidmi hledáš?“ řekl ofukna se tlumočník. „Také-li pak se tobě kdy co líbiti bude? Všudy ty úhonu najdeš.“ Takž jsem umkl a hlavu sklopil, zvlášť vida, že i jiní všickni, kteří, že jich pozorují, rozuměli, nelibě na mne vzhledali. I šel jsem, nechaje jich tu, ven.

KAPITOLA XI. (XII.)

Poutník prohlédá alchymii

A Všudybud dí: „Nyní aspoň pojd, uvedu tě tam, kdež vrch jest vtipu lidského a tak rozkošná práce, že kdo se k ní jednou obrátí, dokud živ, pustiti ji, pro ušlechtilé kochání, kteréž mysl přináší, nemůže.“ I prosil jsem, aby nedlil ukázati mi toho. Takž mne uvede do jakýchsi sklepů a aj, tu několika řady stálo ohnišť, pícek,

kotlů a sklených věcí, až se všechno blyštelo. Lidé pak chodíc snášeli a podkládali roždí: tož dmýchali, pak hasili zas, nalévající cosi a přelévající rozličně. I ptal jsem se: „Kdo jsou to a co dělají?“ — Odpověděl mi: „Nejsutitlnější filosofi, kteříž, co slunce nebeské hor-kostí svou v střevách země za několik let spraviti ne-můž, dopravují, kovy všelijaké na nejvyšší stupeň vy-vodíce, to jest na zlato.“ — „A načíž je to?“ řekl jsem; „však se víc železa a jiných kovů, než zlata užívá.“ — „Cos ty bloud!“ řekl on. „Vždyť jest zlato nejvzácnější věc, kdo ji má, chudoby se nebojí.“

(Lapis philosophicus)

2. „Nadto věc ta, kteráž kovy v zlato mění, má jiné také předivné moci, jako i tu, že zdraví lidské až do smrti v celosti zachovává, a smrti (leč po dvou neb třech stech letech) nepřipustí. Nýbrž kdyby kdo užívati toho uměl, nesmrtného by se učiniti mohl. Není zajisté lapis ten jiného nic než símě života, jádro a výtah vše-ho světa, z něhož zvířata, zrostliny, kovové, i sami živ-lové bytnost berou.“ I ulekl jsem se, tak divné věci slyše, a: „Tedy tito nesmrtní jsou?“ řekl jsem. — Odpo-věděl: „Ne všechněm se toho najíti dostává. A i kteří do-stávají, ne vždycky s tím dokonale zacházeti umějí.“ — „Já bych se přičinil,“ řekl jsem, „kdybych ten kámen měl, tak s ním zacházeti, aby ke mne smrt nemohla, a zlata bych pro sebe i jiné dosti míti chtěl. A kde pak se ten kámen bere?“ — Odpověděl: „Tu se strojí.“ — „V těchto kotlicích?“ řekl jsem. — „Ano.“

(Příhody alchymistů)

3. Takž já žádostivě sobě chodím, na všechno pohlé-daje, co a jak se tu dělá, a vidím, že se jim ne všechněm jednostejně daří. Některý udělal příliš studený oheň, ne-

dovařilo se mu. Jiný měl příliš prudký, rozpukly se mu nádoby, a cosi vydmýchlo ven. On pravil, že mu azoth vyletěl, a plakal. Jiný přelévaje, rozlil aneb zle stempe-roval. Jiný sobě vyčadil oči, nemohl k kalcinování a fixací dohlédati: aneb napustě je sobě kouřem, než je zase protřel, a zoth mu v tom uletěl. Někteří také dýmu se nalkajíc, mřeli. A nejvíc jich bylo, kterýmž uhlí v měšci nestávalo; musili jinam vypůjčovati běhati; v tom vystydlo, a všecko v nic přišlo. A ta příhoda velmi tu byla častá a téměř ustavičná. Neb ač žádného mezi sebe leč s plným měšcem nepouštěli, každému však velmi rychle jaksi vypráhl, že v něm nic nezůstalo, a on aneb operací tak nechati, aneb o výpůjčku jinam běhati musil.

4. I řekl jsem, na ně se nadívaje: „Těch já tuto, kteří nadarmo pracují, dosti vidím; kteří by pak kamene do-stávali, žádného nevidím. Zlato vidím, že tito vaříc a život škvaříc, oboje promaňují a proškvaňují. Kde pak jsou ti s hromadami zlata a nesmrtdlností?“ — Odpo-věděl mi: „Ved se ti nezjeví, aniž bych jim radil. Musí se taková drahá věc v tajnosti chovati. Sic kdyby se o kterém z potentátů někdo dověděl, chtěl by jej míti, a byl by tak mnoho jako vězněm věčným; protož se ta-jiti musejí.“

5. V tom vidím, že se někteří z těch uškvařených sstupují, a já nastavě uší, slyším, že nedaření svého příčin mezi sebou vyhledávají. Jeden na filosofy, že příliš zavi-nutě umění to popisují, vinu kladl; druhý na křehkost sklených nádob naříkal; třetí na nevčasné a nevhodné planét aspekty ukazoval; čtvrtý na zemské kalnaté při Merkuriášovi přímisky se hněval, pátý na nedostatek nákladu žaloval. Summou příčin těch tak bylo mnoho, že nevěděli umění svému jak spomoci. Viděl jsem to. A tak když jeden za druhým ven vycházeli, šel jsem i já.

KAPITOLA XII. (XIV.)

Poutník medicínu prohlédá

(*Anatomia*)

Takž mne mezi fysickým a chymickým auditorium uličkami jakýmis provedouc, postaví na jiném placu, kdež jsem hrozné divadlo spatřil. Rozpiali sobě člověka a řežíc jeden oud za druhým, párali se mu ve všech vnitřnostech, s chutí sobě, co kde našli, ukazující. I řekl jsem: „Ale což toto za ukrutnost, s člověkem jako s hovadem zacházeti?“ — „Musí to býti,“ dí tlumočník: „to jejich škola.“

(*Bothanographia*)

2. Oni mezi tím nechajíc toho, rozběhli se po zahradách, lukách, polích a horách, co tam kdo rostoucích věcí našli, šklubali to a nanесли takové hromady, že by k přebírání a přehlédání toliko toho mnoho let nestačilo. A každý již z hromady, co se mu vidělo aneb trefilo, uchytě, běžel k rozpáranému onomu tělu, a nad oudy jeho roztahujíc jedno s druhým na dyl, na šíř, na tloušť měřil. Ten pravil, že se toto k tomu trefuje, onen, že netrefuje; pak se o to s velikým křikem hádali, ba i o sama jména travin těch veliké byly nesnáze. Kdo jich nejvíc znal, měřiti a vážiti uměl, tomu z nich věnec upletouc, korunovali ho a kázali doktorem toho umění jmenovati.

(*Praxis medendi*)

3. V tom spatřím, an teď k nim všelijaké vnitř i zevnitř poraněné, hnijící a kyšící nosí a vodí, k nimž oni přistupujíc do shnilin jim nahlédali, puchu od nich jdoucího čenichali, v nečistotách vrchem i spodkem odcházejících se párali, až ošklivo: a tomu pravili průba. Pak vařili teprv, pařili, pražili, škvařili, prudili, studili,

pálili, sekali, řezali, bodli, šili zas, vázali, mazali, tvrdili, měkčili, zakrývali, zalévali a nevím co víc nedělali. Mezi tím pacienti mezi rukama přece jim hynuli, nemalý díl s naříkáním na ně, že od jejich buď neumělosti, buď nedbánlivosti scházejí. Summou, viděl jsem, že ač milým těm hojičům umění jejich zisku něco přinášelo, přinášelo však také (ač chtěli-li povolání za dosti učiniti) mnoho a velmi mnoho usilné a na díle i ošklivé práce, naposledy nelibosti tak mnoho jako přízně. I nelíbilo mi se to.

KAPITOLA XIII. (XV.)

Poutník spatřuje Juris prudentiam

(Finis juris)

Naposledy tedy vedli mne do jednoho ještě širokého auditorium, v němž jsem víc než kde znamenitých lidí uhlédal. Ti vůkol po stěnách malované měli zdi, sruby, ploty, parkany, šraňky, příhrady a přívory, a zase skrze ně ty i jiné mezery a díry, dvěře i vrata, závory a zámky, a rozličné k nim klíče, klíčky a háky. Na to vše oni ukazujíc sobě, kde se a jak přejíti muž neb nemůž, rozměřovali. I ptám se: „Co pak ti lidé dělají?“ — Odpovědíno mi, že vyhlédají, jakby jedenkaždý v světě při svém ostáti, aneb také s jiného na sebe něco pokojně převésti mohl pro zachování řádu a svornosti. — Řekl jsem: „To je pěkná věc!“ ale podívaje se trochu, zošklivil jsem ji sobě.

(Jus circa quid versetur)

2. A to předně proto, že do těch šraňků, jakž jsem znamenal, ani duše ani mysl ani tělo člověka se nezavírá, než statek toliko, příbytná při člověku věc, na niž tak mnoho přenesnadné práce vážit, jakouž jsem tu viděl, nezdálo mi se, aby za to stálo.

(Fundamentum juris. — Perplexitas juris)

3. K tomu viděl jsem, že všechno to umění jen na chuti některých založeno bylo, že (jak) se tomu neb onomu to neb ono za právo ustanoviti vidělo, tak toho jiní šetří; aneb (znamenal jsem to tu) jak se kterému mozku zavrtí, tak hradby neb mezeru dělá a boří. Protož tu mnoho bylo jednoho druhému právě na odpor, čehož k spravení a srovnání jiní divného subtilného hlav lámání užívati musili, až jsem se divil, že nad ledadrobnými věcmi, z nichž se některá v tisíci sotva letech přihází a za velmi málo stojí tak se hříli, a potili, a to s nemalou hrdostí. Nebo čím kdo více hradbu probořovati, leckdes mezeru protrhnouti a zase zatarasovati uměl, tím více sobě se líbil, a jiní naň ckali. Někteří však (i oni vtip protírajíce) vstupovali oněm na odpor, že tak a ne onak se hraditi aneb mezeřiti má, volajíce: tož byli roztržitosti a hádky, a rozstoupíce se, maloval ten tak, onen onak, každý k sobě diváky vábě. A já laškování tomu se nadívaje a hlavou zatřasa: „Pospěšme odtud! Již mne tu teskno,“ řekl jsem. A tlumočník mi s hněvem: „Také-li se pak tobě v tom světě co líbiti bude? I nejušlechtilejším ty věcem, vrtkého mozku člověče, hanu najdeš.“ — Všudybud mu odpoví: „Zdá mi se, že mu mysl nábožností zapáchá; povedme ho, snad sobě ale tam vnađu najde.“

KAPITOLA XIV. (XVI.)

Poutník se na promoci mistrů a doktorů dívá

Ale aj, v tom trouby zvuk zavzní, jako svolávajících se k slavnosti, a Všežvěd srozuměje, co bude, dí: „Navraťme se ještě medle, tu se bude nač podívati.“ — „I což to bude?“ dímjá. — On: „Akademia bude korunovati ty, kteříž nad jiné byvše pilnější, vrchu umění do-

sáhli; ti, pravím, jiným na příklad korunováni budou.“ Já tedy věc tak zvláštní viděti žádostiv jsa a houfy sbíhající se vida, vejdu za nimi také: a aj, tu pod filosofickým nebem jakýsi stál s papírovým sceptrum, k němuž z prostřed houfu někteří přistupovali, svědectví vysokého umění žádajíce. On žádost jejich, že slušná jest, schváliv, poručil, aby, co umějí a nač stvrzení žádají, na cedulce poznamenané dali. I odvozovali jeden filosofie summu, jiný mediciny, jiný jurisprudentiae, měšcem přitom, aby to hladčeji šlo, podmazujíce.

2. On tedy jednoho za druhým bera, každému na čelo titul: „Toto jest svobodných umění mistr, toto mediciny doktor, toto práv obojích licenciát“ atd. přilepil a pečeti přitvrdil, pod nemilostí bohyně Pallady všechněm přítomným i nepřítomným poroučuje, aby jich na setkání žádný jinak nejmenoval. A s tím je i zástupy rozpustil. I řekl jsem: „Bude-liž co více?“ — „A což tobě ještě dosti není?“ dí tlumočník; „či nevidíš, jak jim všickni ustupují?“ Jakož pak ustupovali.

3. Nicméně já chtěje vždy, co pak dále z nich bude, viděti, hledím po jednom tom umění mistru, anť mu teď počítati cos poroučejí, on neuměl; poroučejí měřiti, neuměl; poroučejí hvězdy jmenovati, neuměl; poroučejí syllogismy dělati, neuměl; poroučejí cizími jazyky mluvíti, neuměl; poroučejí svým jazykem řečnovati, neuměl; poroučejí naposledy čísti a psáti, neuměl. „Ký pak hřích,“ řekl jsem já, „mistrem sedmerého umění se psáti a žádného neuměti?“ Tlumočník odpověděl: „Neumí-li ten, umí druhý, třetí, čtvrtý; nemůž všudy plné býti.“ — „Tedy já rozumím,“ řekl jsem, „že po strávení v školách věku, po vynaložení na to statku, po přivěšení titulů a pečeti, naposledy zeptati se potřebí, učil-li se čemu? Bopomozi té správy!“ — „Ty mudrlantství nepřestaneš,“ dí on, „leč sobě něco utržíš; žvi jen přece, přísahám,

že se s něčím potkáš.“ — „I nu tedy,“ řekl jsem, „nechtě jsou třeba sedmdesatera sedmera umění mistři a doktoři, a nechtě třeba všechna umění aneb žádného, říkati nic víc nechci: jen pojďme odtud.“

KAPITOLA XV. (XVII.)

Poutník prohlédá stav nábožníků

(*Pohané*)

I provedou mne průchody jakýmis, a přijdeme na ryňk, kdež množství na rozličnou formu stavených chrámů a kaplic stálo, a vycházejících a vcházejících zástupové. I vkročíme do nejbližšího, a aj, tu po všech stranách rytiny a slitiny mužů a žen, též všelijakých zvířat, ptactva, zeměplazů, stromoví a zrostlin, tolikéž slunce, měsíce a hvězd, až i ďáblů mrzutých plno. Z přicházejících pak každý sobě, co se mu vidělo, vybera, před tím klekl, líbal, kadil, páčil. Kdež ač mi divná byla všech tu svornost, že každý takměř svou věc jinak konaje, trpěli sobě to a pokojně každý každého při jeho smyslu nechával (čehož jsem jinde potom nespatrił): avšak mne i puch jakýsi smrdutý tu zarážel i hrůza podjímala, tak že jsem ven pospíšil.

(*Židé. — Talmudi figmenta*)

2. Vejdem tedy do jiného chrámu, bílého a čistotného, v němž žádných kromě živých obrazů nebylo; ale ti jednak hlavami klátíc, tiše cos breptali, jednak se vztyčíc a uši zacpajíc, huby dokořen zodvírali, hlas vlčímu vytí nenepodobný vydávající. V tom sstupující se do hromady, nahlédali do jakýchsi knih: k nimž přistoupě i já, vidím divná malování. Ku příkladu: peřenou a křídlatou zvěř, nepeřené a bez křídel ptactvo, hovada s lidskými a lidi s hovadými oudy, jedno tělo s mnoha hlavami a zase jednu hlavu s mnoha těly. Některá po-

tvora měla místo ocasu hlavu a místo hlavy ocas, některá oči pod břichem a nohy na hřbetě. Některá očí, uší, ust, noh bez počtu, jiná nic toho, a vše to divně zpřestavované, stočené, zpřehýbané, zkřivené a v veliké nerovnosti; jeden oud pídi, druhý sáhy zdýlí; jeden prstu, druhý sudu ztlouští; summou, potvorně všecko, víc než se věřiti můž. Oni však pravili, že to historie jsou, a chválice, jak to vše ušlechtilé jest, ukazovali starší mladším za tajemství. A já řekl: „Ale kdožby se nadál, aby lidé byli, kteříž sobě takové nechutné věci chutnati mohou. Nechme jich, jděme jinam.“ A vyjda, spatřím je mezi jinými také se procházeti, tak však, že všechněm omrzalí byli, a jen smích a hříčku z nich sobě strojili. Což mně, abych jimi pohrdl, připonuklo.

(*Mahometáni*)

3. Takž vkročíme do jiného chrámu, kterýž okrouhlý byl a neméně onoho vnitř švárný, bez ozdob, kromě některých po stěnách liter a po podlaze koberců. Lidé pak v něm byli tiše a nábožně sobě počínající, bíle přistření a čistoty velice milovní; nebo se vždycky umývali a almužny dávali, tak že mi se tvárností tou milost k nim dělati počala. A řekl jsem: „Jaký pak oni těch věcí základ mají?“ Odpověděl mi Všežvěd: „Onino jej pod sukní schovaný nosí.“ I přistoupím a viděti žádám. Oni že toho jiným kromě vykladačů viděti nesluší. Já předce viděti chci, dovolení od p. Osuda předstíraje.

(*Summa alkoránu*)

4. I dobytá jest a ukázána mi tabule, na níž stál strom kořenem zhůru do povětří se pnoucí, ratolestmi pak v zemi strmící, okolo kterýchž množství krtic rylo, a jeden veliký krt vůkol chodě, jiné svolával a v práci tu zavodil. I povídali mi, že na ratolestech toho stromu pod zemí všelijaké libé ovoce roste, kteréhož pry ti tiší a pracovití

životčíškové dobývají. „A to jest,“ dí Všežvěd, „summa náboženství toho.“ I porozuměl jsem, že základ jeho na větru domnění jest, cíl a ovoce jeho, pýskati se v zemi a troštovati se neviditedlnými, kdež nerostou, rozkošemi, a slepě hledati, nevěda čeho.

(Mahometánství násilím stojí)

5. A odejda odtud, díím vůdci svému: „Čím pak oni, že to jistý jest a pravý náboženství základ, dovodí?“ Odpověděl mi: „Pojď a viz!“ I vejdemo za kostel na plac; a aj, tu bílí ti a umytí lidé ohrnujíce lokty, jiskříce očima, hryzouce pysky a řvouce, strašlivě běhají, koho potkají, šavlují a ve krvi lidské se máchají. Čehož já zlekaje se a zpátkem běže, řekl jsem: „I což pak to oni dělají?“ Odpovědino mi: „Disputují o náboženství a dovodí, že alkorán pravá jest kniha.“

(Mezi Peršany a Turky o alkorán roztržitost)

6. I vejdemo do kostela zase, a aj, tu mezi těmi, kteříž onu tabuli nosili, také hádka o toho, jakž jsem srozuměl, nejpřednějšího krta. Jedni zajisté pravili, že sám on drobnější ty krtice spravuje; jiní, že má dva pomocníky. O kterouž věc tak se neukojitedlně táhali, že naposledy tak rovně tu s sebou, jako vně s jinými železem a ohněm disputovali, až hrozno.

KAPITOLA XVI. (XIX.)

Poutník stav vrchností spatřuje

(Vrchností rozdílní stupňové)

Přišli jsme tedy do jiné ulice, kdež po všech stranách plno vidím vyšších i nižších stolic, na nichž sedícím „pane rychtáři, pane purgmistře, pane úředníče, pane regente, pane purkrabí, pane kanclíři, pane místodržící,

páni soudcové, milostivý králi, kníže, pane“ atd. říkali. I dí mi tlumočník: „Nu, tu máš ty lidi, kteříž soudy a výpovědi v rozepřech konajíce, zlé trescíce, dobrých přichraňující, rád v světě zdržují.“ — „Toť jest ovšem pěkná a, mám za to, nevyhnutedlná v lidském pokolení věc,“ řekl jsem. „Odkud se pak takoví lidé berou?“ — Odpověděl mi: „Někteří se k tomu rodí: jiní od nich aneb od obce vybráni bývají, ti, kteříž by za nejmoudřejší ze všech a nejzkušenější a spravedlnosti a práv nejpovědomejší uznáni byli.“ — „I to pěkné,“ dím já.

2. V tom mi se pohleděti udá, a spatřím, an se někteří do stolic vkupují, jiní vprošují, jiní vpochlebují, jiní sami sázejí, a vida to, „hle, hle, neřád!“ vzkřikl jsem. — „I mlč, všetyčko,“ dí tlumočník; „zlým toho zaživeš, uslyší-li.“ — „A proč nečekají,“ dím já, „až by zvoleni byli?“ — Odpověděl: „Herež! oni sebe bezpochyby povědomi jsouc, a tu práci se býti znají; když je za ty jiní přijímají, co tobě do toho?“

3. Ja tedy umlknu a přiopravě sobě brylí, hledím pilně po nich a uzřím věc nenadálou, že jmenovitě řídko který z nich všecky oudy měl; každému téměř něčeho potřebného se nedostávalo. Někteří neměli uší, jimiž by stížnosti poddaných vyslychati, jiní oči, jimiž by neřády před sebou znamenati, jiní nosu, kterýmž by šibalů proti právu uklady čenichati, jiní jazyku, kterýmž by za němé utištěné promlouvati, jiní rukou, kterýmiž by úsudky spravedlnosti vykonávati mohli; mnozí ani srdce neměli, aby, co spravedlnost káže, konati směli.

4. Kteríž pak všechno to měli, viděl jsem je utrápené lidi býti; nebo na ně ustavičně nabíháno: ani pojisti, ani pospáti pokojně nemohli, ježto ti druzí víc než odpolu zahálivý život vedli. I řekl jsem: „Ale proč pak takovým těmto soudy a práva svěřují, kteří potřebných k tomu oudů nemají?“ Odpověděl tlumočník, že toho není, než

že se mně tak zdá. „Nebo,“ prý, „Qui nescit simulare, nescit regnare. Kdo jiné spravuje, musí často neviděti, neslyšeti, nerozuměti, byť i viděl, slyšel a rozuměl. Čemuž ty, jakožto v věcech politických neprošlý, nerozumíš.“ — „A vždyť já vidím na mou věru,“ řekl jsem, „že při nich toho, což by býti mělo, není.“ — „A já tobě radím,“ dí on, „mlč, slibujit sic, nepřestaneš-li mudrování, octneš se, kde by nerád. Co nevíš, že soudce poříkati k hrdlu sáhá?“ Takž jsem umkl a tiše se na všecko díval. Než nevidí mi se, co jsem na které stolici obzvlášť spatřil, všecko vyčítati; dvojího toliko dotknu.

(Soudců obecních častá nespráva a křivdy)

5. Zastavil jsem se nejpilněji při soudu senátorském, kdež jsem jména pánů soudců tato spatřil: Atheus, Svárurád, Sluchsud, Stranobij, Osobolib, Zlatomil, Darober, Nezkus, Malověd, Nedbal, Kvapil, Ledabyl; všech pak president a nejvyšší sudí aneb primas byl pan Takchcimít. Z kterýchž jmen hned jsem se, jací tu soudové bývají, dovtipovati začal; avšak příklad se v mé přítomnosti trefil. Sprostnost obžalována byla od Soka, že by některé dobré lidi zhaněla, lichevníkům lakomců, pijanům ožralců spílající a nevím co víc přemluvivši. Svědkové vedeni byli Kleveta, Lež, Podhled: prokurátorem k právu byl Pochleba z jedné strany, z druhé Darmotlach, kteréhož však Sprostnost pravila se nepotřebovati, a tázána byvši, zná-li se k tomu, co na ni prožalováno, řekla: „Znám, milí páni soudcové,“ a přidala: „Teď stojím, jinak mluvit nemohu; Pán Bůh mi pomáhej!“ Tu soudcové shlukše se, sbírali hlasy. Atheus řekl: „Takť jest sic, jak to žensko praví; ale co ona to trápiti má? Necháme-li ji tak, pokusí se i o nás třeba hubou tlouci. Přimlouvám se, ať jest ztrestána.“ Svárurád řekl: „Ovšem. Nebo kdyby to jednomu prošlo, jiní by také

chtěli, aby se jim promíjelo.“ Sluchosud řekl: „Já sic nevím vlastně, jak to bylo; než poněvadž sobě Sok tu věc tak vysoce vede, rozumím, žeť ho opravdu bolí; nechť jest ztrestána.“ Stranobij řekl: „Já jsem již prvé věděl, že ta drchta všecko, co ví, vypleští; potřebí jí hubu zacpat.“ Osolib dí: „Uražený jest můj dobrý přítel, mělať ho pro mne aspoň ušetřiti a ne tak špincovati; hodná jest potrestání.“ Zlatomil dí: „Však víte, jak se onen štědře ukázal, hoden jest zastání.“ Darober: „Tak jest; nevděční bychom byli, kdyby pře jeho zespod měla zůstat.“ Nezkus dí: „Já podobného příkladu nevím; co zasloužila, nechť trpí.“ Málověd: „Já tomu nerozumím; jak usoudíte, dávám své povolení.“ Ledabyl: „Jakkoli, já ke všemu přistupuji.“ Nedbal: „Pak-li té pře odložiti chceme? Snad se to dále potom samo ukáže?“ Kvapil: „Nic, za chuti ať jest ortel.“ Pan sudí: „Ovšem, na koho se nám třeba ohlédati? Co právo chce mít, to musí jít.“ A vyvstav, učinil výpověď: „Poněvadž ta štěbetná žena v tak neslušné věci se dává, že všelijak o lidi dobré se otírá, k zkrocení nevážného jejího jazyka a na příklad jiným, ať se jí 40 políček bez jednoho dá, ta se jí výpověď činí.“ Tu Sok s prokurátorem a svědky poklonivše se, z spravedlivého nálezu poděkování učinili; a Sprostnosti to též poručeno. Ale ona v pláč a zpínání rukou se vydala. Protož, že práva neuctila, přiostriti jí rozkázali, a pochýtic k kázní vedli. Kterouž jí stalou křivdu já vida a zdržeti se nemoha, zkřikl jsem hlasem: „Ach, jestližeť takoví všecko v světě soudové bývají, pomozíť mi, Bože všemohoucí, ať já ani soudcem nejsem, ani se s žádným nesoudím!“ — „I mlč, ztřeštěnče!“ řekl, vlože mi na ústa pěst, tlumočník; „přisahámť, že se téhož, nejhoršího-li něčeho, domluvíš.“ A aj, Sok s Pochlebou svědky proti mně obváděti začnou, a já to znamená a lekna se, nevím, jak jsem odtud, sotva decha popadaje, vyletěl.

(Prokurátů převrácenost)

6. Když pak sobě tu před tou soudnicí vydychuji a oči protírám, vidím mnohé s rozepří k soudu přicházeti, an každému ihned prokurátoři (Darmotlach, Pochleba, Křivoved, Právotah a jiní) vstříc běžíc, ku posloužení se ofěrovali, ne jakou kdo má při, nejprv, než jaký váček, nahlédajíce. Každý pak svůj zákon (čehož jsem mezi theology nebyl spatřil) při sobě pilně nosil a do něho tytýž nahlédal. Na nichž na některých exemplářích nápis jsem viděl: „Žravá hryzení zemská,“ na některých zase: „Dravá šizení zemská.“ Ale se již více na to hleděti nechtělo, šel jsem vzdychaje odtud.

(Knížat plnomocné panování a úředníků jejich lsti)

7. Všezvěd mi dí: „Ještě nejlepší zůstává. Pojď, podíváš se na správu králů, knížat a jiných dědičně nad poddanými panujících; snadť se to zalíbí.“ I vejdemo opět kamsi, a aj, tu na tak vysokých a širokých stolicích seděli, že řídký k nim přistoupiti a dosáhnouti mohl, kromě po nástrojích. Měl zajisté každý dlouhé jakési místo uší z obou stran trouby, do nichž, když kdo co mluvíti chtěl, šeptati musil. Ale byly oklikovaté a dřevé, mnoho slov, než se hlavy doneslo, mimo ven vybíhalo, a která došla, na větším díle změněná docházela. Což jsem odtud znamenal, že se nevždycky mluvícím odpověď dávala: někdo i dosti tuze volaje, dovolati se do mozku nemohl; někdy se dávala odpověď, ale nic k věci. Podobně místo očí a jazyku trouby byly, skrze něž se často jinak než věc byla, vidělo, a jinak, než sám třeba pán mínil, odpovíдалo. Čemuž srozuměv, řekl jsem: „Ale proč pak těch trub neodloží a jako jiní lidé prostě vlastníma očima, ušima, jazykem, nehledí, neposlouchají, neodpovídají?“ — „Pro vzácnost osoby a důstojnost místa,“ dí mi tlumočník, „takové okolkování býti musí; či se tobě to

sedláci zdají, aby se jim každý o oči, uši, jazyk otírali měl?“

(Rady museti míti, jaké nepohodlí)

8. V tom vidím některé vůkol trůnu obcházení, z nichž jedni pánu do uší vedlé těch trub cos dmýchají, jiní na oči jednak té, jednak oné barvy bryle sázejí, jiní pod nos cosi kouří, jiní ruce skládají a překládají, jiní nohy spínají a zase popouštějí; někteří pod ním stolicí opravují a hlobí a tak dále. To vida já, ptám se: „Kdo jsou to a co dělají?“ Odpoví mi tlumočník: „Jsou tajné rady, krále a veliké pány informující.“ — „Jáť bych jim toho nevytrpěl,“ řekl jsem, „kdybych na tom místě byl, nýbrž bych sobě svými oudy a činy volen býti chtěl.“ — „Nemusí jediný člověk,“ dí on, „na sobě zakládati, ani se toho jemu dopouštětí má.“ — „Tedyť jsou,“ díím já zase, „velicí tito páni nad sedláky bídňější, tak svázání jsouce, aby se ani hnouti, leč po vůli jiných, nemohli.“ — „Ale jsou sebou tak,“ dí on, „jistší. Pohled na tyto!“

(A bez nich ještě hůřeji)

9. I ohlédnou se, a aj, někteří na těch stolicích nedali se mustrovati, rozhánějíce ty informovatele od sebe pryč, což k mému vinši bylo. Než hned jsem tu jiné nepohodlí uhlédal. Místo zajisté těch kolikasi odehnaných, mnoho jiných přicházelo, kteříž jemu do uší, do nosu, do úst dmýchati, oči rozličně zakrývati a odkrývati, ruce pak a nohy sem a tam roztahovati se pokoušeli: každý jmenovitě, kdo přišel, nač sobě upřel, na to ho navésti a natáhnouti chtěl, až některý ten nebohý pán nevěděl co činiti, komu dovoliti neb komu se brániti a jak všechněm odolávati má. I řekl jsem: „Již vidím, že lépe jest některým vybraným se svěřiti, než tak všechněm na rvačku býti. A co se to pak vždy nějak jinak zaopatřiti nemůž?“ řekl jsem. „Jakž by se opatřilo?“ dí on. „Povolání to s sebou to nese, ode všech stížnosti, žaloby, prosby,

volání, důvody a odvody přijímati a všechněm za spravedlivé činiti. Leč by tak, jak tito jsou.“

(Lhostejní páni)

10. I ukáže jich mi koliks, kteříž žádnému k sobě nablíž nedali, kromě kteří pohodlí obmýšleli a strojili. U těch jsem viděl vůkol obskakující, pohlazující, polštáře podkládající, zrcadla před oči stavějící, fochrováním větríček dělající, perí a smetí sbírající, sukni a střevíce líbající, vše po předu; někteří i vyhozenou od pána slinu a ozher lízali, že sladké, chválíce. Ale to mi se opět nic nelíbilo, zvláště že jsem viděl, jak se každému téměř takovému stolice jaksi zviklala a s ním, než se nadál, se zvrátila, když oněch věrnějších podpůrců nebylo.

(Poutníkova nebezpečná příhoda)

11. Stalo se v mé přítomnosti, zviklala se také jednomu i rozsmekla; i vypadl na zemi. A aj, udělal se hluk lidu, za nímž já se ohlédaje spatřím, an sobě jiného vedou a sázejí, výskajíce, že tu jinak bude než bývalo; a obskakujíce hlobí pod ním a tvrdí, kdo můž. I maje já za to, že obecnému dobrému napomáhati sluší (nebo tak pravili), také přistoupě klín či dva přistrčím, což mi někteří chválili, jiní škaredě hleděli. V tom onen s svými sebera se a s kyjem mezi nás vpadna, pere do houfu, až se všechno to rozprchá, a některým krky spadají. Já strachem zděšený byv, ani se upamatovati nemohu, až Všežvěd můj slyše, že se, kdo víc sázeti a tvrditi pomáhal, ptají, mnou trhne, abych prchal také. Mámil, že netřeba; načež já rozmyšleje se, kterého poslechnouti, toť zavadím o šermující okolo mne kyj, zlupě se, teprv běžím v kout. A tak jsem porozuměl, že i na těch stolicích seděti i okolo nich bývati i jich se dotýkati tím i jiným způsobem nebezpečno. Protož jsem tím raději odtud šel, s pomyšlenou toho maje, abych se tam kdy víc vraceti měl. Jakož

jsem i řekl vůdcům svým: „Nech se kdo chce těch hor dotýká, ne já.“

(Lidská všudy nespráva)

12. Zvláště poněvadž jsem i to vyšetřil, že ač světa správcové jmenování býti chtěli všickni ti, nesprávy však všudy plno bylo. Nebo buď že poddané sám pán neb po trubách k sobě pouštěl, sám neb s nadmychováním jiných výpovědi činil, tak mnoho jsem křivd jako práva viděl, tak mnoho vzdychání a úpění jako veselosti slyšel, a že se spravedlnost s bezprávím a moc s soudem mísí; rathousové, soudice, kanceláře tak nepravosti jak spravedlnosti verštatové že jsou, a kteří se obhájcové v světě řádů titulují, že tak mnoho neřádu jak řádu (a často víc) bývají, patrně jsem vyrozuměl. A podivě se, jak ten stav mnoho marností a blyštící se bídy v sobě kryje, požehnal jsem jich tu a šel odtud.

KAPITOLA XVII. (XX.)

Stav soldátský

(Ukrutnost lidská)

Takž vejdemo do poslední ulice, kdež hned v prvním placu ne málo lidí stojí červeně přioděných; k nimž přistoupě slyším, že se smlouvají, jak by se smrti křídla dáti mohla, aby tak z daleka jako z blízka, v okamžení mohla pronikati. Item, jak by se, co po mnoha léta stanoveno, za hodinu rozmetati mohlo. I uleknu se řečí těch; nebo až posavád, co jsem kde z lidských činů viděl, o vzdělání a rozšiřování lidí a pohodlí lidského života toliko bývali řeči a práce: tito pak o zhoubu životů a pohodlí lidských se radili. Odpověděl tlumočník: „I těchto usilování totěž jest, ale jinakší drobet cestou, skrze odklizení jmenovitě toho, což ku překážce jest. Potom tomu vyrozumíš.“

(*Verbuňky*)

2. V tom přistoupíme k bráně, kdež místo vrátných jakési z bubny státi spatřím, každého vjíti chtícího se tážící, má-li tobolu? Když ukázal a odevřel, nasypali mu peněz a řekli: „Kůže ta zaplacena buď,“ a pustíc jej do jakéhos sklepu, vyváděli zase odtud železem a ohněm obloženého a kázali dále do placu jíti.

(*Žeughaus aneb zbrojnice*)

3. Ale já, co v tom sklepe jest, spatřiti jsa žádostiv, také tam nejprv vstoupím; a aj, tu po všech stranách, až konce viděti nebylo, tolikéz po zemi hromady jako největší hranice, že by na množství tisíce vozích neodvozil, všelijakých ukrutných k bodení, sekání, řezání, píchání, roubání, štípání, tínání, trhání, pálení, summou k odjímání života nástrojů od železa, olova, dříví a kamení, až mne hrůza podjíkala, a řekl jsem: „Na kterýž toto divoký tvor takové přípravy?“ — „Na lidi,“ odpověděl mi tlumočník. — „Na lidi?“ díím já. „Ach! jáť jsem myslil, že na nějakou vzteklou zvěř a divoké lité šelmy. Ale pro Boha, jakáž to ukrutnost, jestliže lidé na lidi takové tyto hrozné věci vymýšlejí!“ — „Cos tak choullostivý?“ dí on a směje se.

(*Život soldátský prostopášný*)

4. Vyjdouce odtud, jdeme hlouběji tam a až na ryňk, kdež aj, lidí těch železem přioděných, rohy a pazoury majících a houfně jedných k druhým spřipínaných stáda vidím, ležících u jakýchs koryt a dčberů, do nichž se jim jísti a píti sypalo a lilo, a oni jeden přes druhého chlemtali a sloпали. I řekl jsem: „Co se pak tu vepřové na jatku krmí? Vidím sic lidskou tvářnost, než sviňské činy.“ — „To jest pohodlí toho stavu,“ dí tlumočník. Oni v tom od koryt stanouc, dají se v rejry a skoky, křepčení a výskání. A tlumočník: „Hle, vidíš-li rozkoše

života tohoto? Oč se ti starají? Není-liž tu býti veselo?“ — „Počkám, co dál bude,“ řekl jsem. Oni mezi tím dají se v honění a šacování jiného stavu lidí, koho napadnou. Zatím rozválejíc se, páchají sodomství a hanebnost beze všeho studu a bázně Boží, až jsem se pýřil a řekl: „Ej! tohoť by se jim trpěti nemělo.“ — „Trpěti se musí,“ dí tlumočník; „nebo ten stav všeliké svobodě chce.“ Oni pak usadíc se, chlemtali zase a naperouc a nalejíc se do němoty, pak se pokáceli a chrápali. Potom je vyvedli na plac, kdež na ně déšť, sníh, kroupy, mráz, slota, žízeň, hlad a všeliké neřesti přšely, že se ne jeden trásl, drkotal, chřadl, zcepenal, všem, psům, krkavcům na pokrm; jiní však nedbali nic, hýřili přece.

(Vypsání bitvy)

5. V tom se cos na buben udeří, a zavzní trouba a udělá se hřmot a křik! A aj, vztyčí se každý a schápajíc řezáky, tesáky, bodáky a co kdo měl, strkají to beze vší lítosti do sebe vespolek, až krev stříká, sekají a flekají na sebe hůř než nejlítější šelmy. Tu se hřmot na všechny strany rozmáhá, tu slyšeti dusot koní, chřest pancířů, břinkot mečů, rochání střelby, fičení okolo uší létajících střel a kulí, zvuk trub, třeskot bubnů, křik ponoukajících k boji, křik vítězících, křik zraněných a umírajících; tu viděti olověné hrozné krupobití; tu ohnivé strašlivé blýskání a hřímání slyšeti; tu jednak tomu, jednak onomu ruka, hlava, noha přeč létá; tu jeden přes druhého se kácí a všecko ve krvi splývá. „Ach, všemohoucí Bože, což se toto děje!“ řekl jsem. „Zahynouti-liž má ten svět?“

A sotva se upamatovav, z toho placu, nic nevím jak a kam, jsem vypadl, a trošičku sobě vydchna, avšak se všecken třesa, průvodčím svým řekl: „Kamž jste mne ale uvedli?“ Odpověděl tlumočník: „Rozmazanějšíhož tebe! To jest býti člověkem, smíti dotříti.“ — „I což sobě pak

udělali?“ řekl jsem. Odpověděl: „Páni se pohodli, pak se ta věc porovnatí musila.“ — „A což se to oni rovnají?“ díím já. Odpověděl: „Ovšem. Nebo kdo by veliké pány, krále a království, kteříž nad sebou soudce nemají, rovnal? Sami to mezi sebou mečem rozhodnouti musejí. Kdo lépe druhému železem zašermuje a ohněm zakouří, ten svou postaví na vrchu.“ — „O barbarství! o hovadství!“ díím já. „Nebylo-liž by jiných k míření se cest? Divokým šelmám, ne lidem tak se mířiti sluší.“

(Pozůstali po bitvě)

6. V tom uzřím, an teď z bojoviště nejedny s odštípenýma rukama, nohama, hlavou, nosem, s zvrtaným tělem, střápenou kůží, vše krví zohavené vedou a nesou, na něž když lítostí sotva hleděti mohou, tlumočník mi dí: „Všecko se to zhojí; soldát musí otrlý býti.“ — „A co pak,“ díím já, „kteří tam krkū nechali?“ Odpověděl: „Již ta kůže zaplácena byla.“ — „Jak to?“ díím já. — „A cos neviděl, jakého se jim prve pohodlí přálo?“ — „A jakého také nepohodlí,“ řekl jsem, „pojměti museli? Mezitím byť pak pouhé rozkoše předešly, bídnať jest to věc člověku proto se krmiti dáti, aby hned na jatku musil. Ošklivýť jest ten stav, co ho koli, nechci, nechci ho, pojďme odtud.“

KAPITOLA XVIII. (XXI.)

Stav rytířský

(Šlechtství a erby zač se dávají)

„Podívej se aspoň,“ dí tlumočník, „jaká počestnost, kdo se tu hrdinsky chová a skrze meče, oštípy, šípy a koule probije!“ Takž mne vedou na jakýs palác, kdež uzřím sedícího pod majestátem a některých, jižto sobě zmužileji počínali, před sebe povolávajícího. I přicházeli

mnozí, nesouce s sebou leby, hnáty, žebra, pěsti, měšce a váčky nepřátelům zodtínané a zdojímané, což jim chváleno bylo, a ten pod majestátem dával jim za to cosi malovaného a zvláštní jakési před jinými svobody, což oni na žerd' nastrčíce, tak na odivu všechněm nosili.

(Jiných také se do toho stavu tření)

2. To vidouce jiní, nejen z bojovníků, jako před časy, ale nejedni i z řemesel a od knih také přistupovali, a nemajíc jako onino šrámu aneb nepřátelům zdojímaných nábytků, kteréž by ukazovali, vytahovali a předstírali své vlastní měšce aneb štrychy, kterých nadělali v knihách. I dávala se jim také taková jako oněm a obyčejně nádhernější znamení, a pouštíni byli na vyšší síň.

(Ozdoby rytířů)

3. Za nimiž já vejda, spatřím jich hromady se procházeti s podpěrenými hlavami, zaostřenými patami a přiocelenými boky. I nesměl jsem blízko přistoupiti a udělal jsem dobře. Nebo jsem hned uhlédal, jak se jiným mezi ně se pletoucím ne všechněm švárně vedlo. Někteří zajisté příliš se jim blízko k boku plichtíce, někteří dosti v stranu nevyhýbajíce, někteří dosti nízce kolen neohybující, někteří titulů dosti pořádně vyřikovati neumějící, s pěstmi se potkávali. Čehož i já se boje, prosil jsem, abychom odtud šli. Ale Všezvěd řekl: „Podívej se ještě lépe, jen opatrně.“

(Rytířské činy)

4. Hledím tedy sobě zdaleka, jací by činové jejich byli: a spatřím, že práce jejich (podlé svobod stavu toho, jakž pravili) jest, šlapati dlážku, převěšovati dvě nohy přes koně, honiti chrty, zajíce a vlky, zavoditi sedláky do robot, sázeti je do věží a pouštěti zase, užívati dlouhých, rozličnými misami vysazovaných tabulí a pod nimi co nejdél nohy držívati, uměti šoustati nohama a líbati

prsty, přebírali řemeslně vrhcáby a kostky, tlampati bez studu o věcech slzkých a plzkých a těm podobné. Měli to pak svobodami stvrzené, jakž pravili, aby cokoli činí, šlechtictvím sloulo, a žádný k nim, kromě poctivý člověk, aby se nemísil. Někteří sobě vespolek štítý měřili, jedni s druhými rovnajíc, a čím který větší a zašlejší byl, tím byl víc vážen; kdo nový nosil, za tím jiní hlavami vrtěli. Více jsem tu i jiného ledcos uhlédal, což mi se divné a nemotorné zdálo, ale všeho praviti nesmím. Toto jen povím, že nadívaje se já dosti na ty marnosti jejich, znovu jsem průvodčí svých, abychom šli, prosil a obdržel.

(Cesta k hradu Fortuny)

5. Když jdeme, dí mi tlumočník: „Nu, jižs prohlédl práce a kvaltování lidská, a nezlíbilot se nic, proto že se snad domníváš, že mimo práci lidé ti nic nemají. Ale věz, že všechny ty práce k odpočinutí jsou cesta, k němuž naposledy všickni, kdo sebe v pracích nelitovali, přicházejí; že totiž, když statku a zboží aneb slávy a poctivosti aneb pohodlí a rozkoší dosáhnou, mysl jejich dosti se v čem kochati má. Protož již tě ale k hradu potěšení povedeme, aby se, jaký cíl jest prací lidských, podíval.“ Čemuž jsem se zradoval, tam sobě jistě myslí odpočinutí a potěchu slibuje.

KAPITOLA XIX. (XXII.)

Poutník mezi novináře trefil

(Noviněři ledačemu se diví)

Když nadcházíme k bráně, spatřím po levé straně na ryňku hromadu lidí, a Všudybud dí: „Ej! těchtoť míjeti nemusíme.“ — „Což tu mají?“ řekl jsem. — On: „Pojď a viz!“ I přijdeme mezi ně, a aj, oni po dvou, po

třech stojíce, točí jeden proti druhému prstem, kroutí hlavou, pleská rukama, drbe se za uši; naposledy jedni výskají, druzí pláčí. „I co se pak to tu zpravuje?“ díím já: „komedii-li tito jakou strojí?“ — „Ba nemějš ty toho za hru,“ dí tlumočník. „Opravdovět oni věci mají, jichž jim divno, směšno, hněvno, jak která.“ „Vždyť bych já rád věděl,“ řekl jsem, „co to jest, čemuž se diví, čemu smějí, nač hněvají.“ V tom pohlédna spatřím, ani se s píšťalkami jakýmís pěstují a jeden druhému příchýle se do ucha píská: kterýž pískot byl-li libý, plésali, pak-li skřipavý nějaký, troudili se.

(Píšťaly nejednostejného zvuku)

2. A však toto mi bylo divné, že jedné a též píšťalky zvuk jedném se tak hrubě líbil, že se skákání zdržeti nemohli; druhým tak se mrzutým zdál, že uši zacpávali a v stranu běželi, aneb poslouchali a rozkvílic se usedavě plakali. I řekl jsem: „Totoť jest potvorného cosi, jak to jedna a táž píšťala jedném tak sladce, druhým pak trpce zní.“ Tlumočník dí: „Rozdílnost ne zvuku, než sluchu to působí. Nebo jakož pacientům jedno a též lékařství nejednostejně operuje, jak čí nemoc: tak tato jaká jest či vnitř passio aneb k věci náklonnost, takový zevnitř o ní zvuk, sladký neb hořký.“

(Kulhavý posel)

3. „A kde se pak ty píšťaly berou?“ — „Přinášejí je odevšad,“ dí on: „co nevidíš prodavačů.“ Takž pohledím, a aj, tu chodí a jezdí naschvál k tomu nařízení, píšťalky ty roznášející. Z nichž mnozí na prudkých koních jezdili, a od těch kupovali mnozí; jiní chodili pěšky, někteří se i na berlách kulhajíce; a od těch rozumní kupovali raději, pravíce, že bývají jistší.

(Libost novin)

4. Nejen pak jsem se díval na ně, ale i poslouchal sám, tu i tam se zastavě, a poznal jsem, že to opravdu jakási libost, tak rozdílné odevšad přicházející hlasy slyšeti. Toto mi se nelíbilo, že někteří nemírně sobě v tom počínali, všechny píšťaly, co jich dostati mohli, skupující, an popískajíc sobě drobet, každou zase přeč vrhli. Byli tu z rozdílných stavů, kteříž řídko doma sedíc, vždycky tu na ryňku číhali, kde co písklo, ucha nastavující.

(Marnost novinářství)

5. Ovšem pak nelíbilo mi se, když jsem marnost věci té poznal. Nebo častokrát smutný se hlahol rozcházel, že se kormoutili všickni: po chvíli pak zavzněl jiný, a byl z strachu smích. Opět některé píšťaly zvuk tak libě zněl, že všickni výskali a plésali, a hned se proměniv, aneb utišil aneb v smutné škřípání obrátil, tak že, kdo se jimi spravovali, ledakdy se ledačemu daremně těšili, ledačehos děšili, an to v dým bylo. Bylo se tedy čemu zasmáti, že lidé každého větru zavanutí šáliti se dají. Protož jsem ty chválil, kteří šibřínků těch nedbajíce, práci svých hleděli.

(Nepohodlí bez nich i z nich)

6. Ale opět jsem nepohodlí spatřil, že, když kdo na to, co se okolo píská, pozoru nedal, od ledakuds mu ledcos na krk připadlo. Naposledy však i to jsem tu viděl, že s těmi píšťalami zacházeti ne všelijak bezpečno bylo. Nebo poněvadž hlaholové ti rozdílným uším rozdílní byli, různice i rvačky nejednou odtud povstávaly; jakž jsem se i sám s příhodou potkal. Dopadna já jedné bystře znějící píšťalky, podal jsem příteli svému; ale jiní přejmouc ji, o zem dali a pošlapali, na mne se, že takové věci roztrušují, potrhují, tak že vida je

vztekle rozpálené, prchati jsem musel. Že pak vůdcové moji vždy mne hradem Fortuny těšili, šli jsme k němu.

KAPITOLA XX. (XXIII.)

Poutník prohlédá hrad Fortuny a nejprv přístup k němu

(Ctnost zapadlá brána k slávě)

Když k tomu milému hradu přijdeme, vidím nejprv zástupy lidu ze všech města ulic se sbíhajících a obcházejících a kudy by se zhůru dostati mohli, obhlédajících. Byla pak na ten hrad jediná, vysoká a úzká brána; ale kteráž zabořená, zavalená a trním zarostlá byla: sloula poně Ctnost. A praveno mi o ní, že před časy ona sama toliko k vcházení na hrad vystavená byla, ale že se brzy po tom příhodou jakousi zabořila; protož jiných menších že naděláno a té necháno, poněvadž příliš příkro, nepřipustno a nezvolno bylo choditi skrze ni.

(Postranní fortny)

2. Prolámány tedy zdi, a naděláno fortén z obojí strany, kteréž já prohlédaje, viděl jsem nápisy jich: Pokrytství, Lež, Pochlebenství, Nepravost, Fortel, Násilí atd., ale když jsem to tak jmenoval a kteří tudy vcházeli, slyšeli, hněvali se na mne, reptali, shoditi mne dolů chtěli, tak že jsem stouliti musel. Dívaje se pak, viděl jsem, že někteří přece tou starou bránou, skrze rům a trní, lezli; jedni prolezli, jiní nic; a ti teprv se zase do dolejších fortén vraceli a jimi procházeli.

(Šťěstí koho náhodou chytí, toho vynáší)

3. I vejdu tam také a spatřím, že tu ještě hrad není, než plac, na němž množství lidí stojí, zhůru k vyšším

palácům vzhledajících a vzdychajících. Když jsem se ptal, co ti tu dělají, odpovědíno mi, že jsou čekanci laskavého paní Fortuny vzezření a na hrad puštění očekávající. „A co se ne všickni ještě tito tam dostanou? Však všickni o to věrně pracovali.“ — „Odpověděl: „Příčiněti se každý muž, jak ví a umí; naposledy však na paní Fortuně, koho ona k sobě přijíti chce neb nechce, záleží. Můžeš se podívat, jak to jde.“ I vidím, že tam již výše žádných schodů ani bran není, než kolo jakési ustavičně se točící, k němuž kdo se připíal, zhůru na podlahu vynesen byl a tam teprv od paní Fortuny přijat a dále puštěn. Dole pak nemohl, kdo chtěl, kola se chytiti, než koho k němu úřednice paní Fortuny, jménem Náhoda, přivedla aneb za ně vsadila; jinému každému ruce sklouzly. Ta pak regentka Náhoda chodila mezi houfem, a koho se jí událo, toho chytla a na kolo vsadila, ježto se jí někteří velmi na oči tiskli, rukou podávali, prosili, své vynaložené práce, poty, mozoly, šrámy a jiné zasloužilosti předstírajíce. Ale já držím, že naprosto hluchá i slepá býti musila; tak se nic ani osobám nevzhledala ani proseb nedbala.

(Čekanců na štěstí tesklivý způsob)

4. Mnozí tu z všelijakých stavů byli, kteréž jsem prvé viděl, že v povolání svém a skrze bránu ctnosti aneb také skrze postranní fortny práce a potu nelitovali, avšak se štěstí dočekati nemohli; jiný, na to třeba ani nemyslící, byl za ruku ujat a zhůru nešen. Z oněch pak čekanců mnozí převelmi tesknili, že na ně pořádka přijíti nechtěla, až nějeden ošedivěl; někteří sobě zoufali a pustíc o štěstí, vraceli se k lopotování svému, z kterýchž opět někteří roztoužíce se, k hradu lezli, očí i rukou paní Fortuně podávajíc: tak že exspektantů těch způsob tak i jinak bídný a tesklivý jsem shledal.

Poutník způsob boháčů prohlédá

Řekl jsem pak vůdci svému: „Nu, již bych také, co tam nahoře jest, jak paní Fortuna své hostě ctí, rád spatřil.“ — „Dobře,“ řekl on a vznesl se, než jsem zvěděl, se mnou zhůru, kdež paní Fortuna na kouli stojeci, koruny, sceptra, regimenty, řetězy, zápony, měšce, titule a jména, medy a cukry rozdávala a teprv dále zhůru pouštěla. I pohledím na stavení hradu, kteréž o trojím ponebí bylo, a spatřím, že některé do dolních, jiné do prostředních, jiné do vrchních pokojůků uvozují. I dí mi tlumočník: „Zde dole přebývají, které paní Fortuna penězi a zbožím počtila; v prostředních pokojích ti, které rozkošemi krmí; v horních pak palácích, které slávou přiodívá, aby od jiných spatřování, chválení a ctění býti museli. Některým dvojího spolu neb i všeho trojího přaje, a ti se, kam chtějí, procházeti mohou. Vidíš, jak šťastná věc jest, komu se sem dostatí dostane.“

(Bohatství pouta a břemena)

2. „Pojďmež tedy,“ řekl jsem, „mezi tyto třebas nejprv.“ Takž vejdemo do dolních sklepů, a aj, tam tma a neveselo, tak že jsem nic téměř neviděl ponejprv, jen že jsem bříňkání jakés slyšel, a puch ztuchliny zarážel mne ze všech koutů. V tom když se mi trochu zrak probere, vidím plno ze všelijakých stavů lidí, ani tu chodí, stojí, sedí, leží, a každý má poutami spiaté nohy a ruce svázané řetězem, někteří při tom i na krku řetěz a na hřbetě brímě nějaké. I zděsil jsem se a řekl: „Což pak toto, pro krále, do žaláře jsme nějakého přišli?“ — Odpověděl mi směje se tlumočník: „Jakýs ty nerozum? Však toto darové jsou paní Fortuny, kterýmiž ona milé syny své obkládá.“ A já ohleduje jednomu i druhému i třetímu těch

jeho darů, vidím ocelivá pouta, železné řetěze, olověnou neb hliněnou nůši. „A jacíž to darové?“ díím. „O tyť bych já nestál.“ — „Ale bloude, zle ty hledíš,“ dí mi tlumočník, „však pak zlato jest všecko to.“ I hledím znovu ještě pilněji a povídám mu, že já přece nevidím než železo a hlinu. „Ej, nemudruj tak příliš,“ dí on: „věř jiným více než sobě: pohleď, jak oni sobě toho váží.“

(*Mámení boháčů*)

3. I hledím a spatřím svůj div, jak se oni převelice v tom opoutání svém kochali. Tento sobě počítal kroužky řetězu svého, jiný je rozbíral a zase skládal, jiný řetězu sobě rukou potěžkával, jiný ho na pídí měřil, jiný k ústům bera, líbal, jiný ho před mrázem, horkem a úrazem chráně, šátkem obvinoval. Někteří dva neb tři se sstoupíc, měřili je sobě a potěžkávali jeden proti druhému; kdo svůj lehčejší znamenal, kormoutil se a bližnímu záviděl; kdo větší a těžší měl, chodil vůkol, dul se, honosil a chlubil. Ač mezi těmi opět někteří tiše v koutě sedíc, v velikosti řetězů a pout svých tajně se kochali, nestojíc o to, aby jiní viděli, závisti, za to mám, a krádeže se bojíce. Jiní zase plné truhly měli hrudí a kamení, kteréž sem i tam překládali, odmykali a zamykali, nikam odtud, aby o to nepřišli, nesmějíce ani nespějíce. Někteří ještě ani truhlám nevěřili: navázali a navěšeli toho okolo sebe tak mnoho, že ani choditi ani státi s tím nemohli, než leželi toliko, dychtíce a chroptíce. Což já vida, řekl jsem: „Ale toto-liž mají, pro všecky svaté, šťastní lidé, slouti! an jsem dole práce a kvaltování lidská prohlédaje, nic bídnějšího nespatrił, jako toto štěstí jest.“ Vše-zvěd řekl: „Pravda jest sic (což tajiti?), že míti toliko tyto Fortuny dary a jich neužívati větší starost jest než rozkoš.“ — „Ale tím paní Fortuna vinna není,“ dí tlumočník, „že někdo darů jejích užívati neumí. Ona se

s svým neskoupí: než ti někteří ztuchlíci, ani sobě ani jiným ku pohodlí toho obrátiti neumějící. Ač naposledy, dělej ty z toho co dělej, přeceť jest to veliké štěstí, mítí.“ — „Já o takové štěstí, jaké tu vidím, nestojím,“ řekl jsem.

KAPITOLA XXII. (XXV.)

Způsob rozkošných světa

(Rozmazaní rozkošníci)

Všezvěd dí: „Pojďmež tedy zhůru, tam jinakší věci uhlédáš, slibujiť, samy rozkoše.“ I vejdemo po schodech do první síně; a aj, tu loží, měkkými peřinami postlaných, visutých a kolíbatých, několik řadů, po nichž se někteří váleli, služebníků s oháňkami, fochry a jinými nástroji k všelijaké službě hotových plno vůkol sebe majíce. Vstával-li který, ruce se hned ze všech stran podkládaly; oblékal-li se, ne jiná než hedvábná měkká roucha se podávala; bylo-li kam přejíti potřebí, na stolicích polštáři postlaných přenášeli. „Nu, tu hle máš pohodlí, jehožs hledal!“ dí tlumočník. „Co nad to žádati můžeš? Tak mnoho všeho dobrého mítí, aby se o nic nestaral, ničeho nedotýkal, co duše ráčí, všeho hojnost měl a ani zlému větru na sebe vanouti nedal, není-li to blahoslavená věc?“ Odpověděl jsem: „Ovšem, žeť tu hned veseleji než v dolních těch mučírňách; ne všechno mi se však i tu podobá.“ — „Co opět?“ řekl on. — A já: „Že ty lenochy s vypuklýma očima, odutou hlavou, oteklým břichem, nedotklivými oudy, jako bolavým vředem, vidím; zavadí-li kde, neb se kdo oň otře, neb na něj odporný vítr zavane: hned mu zle. Stojatá voda hňuje a smradí se, slýchal jsem, tuto pak toho příklady vidím. Také tito života nic neužívají, poněvadž ho pře-

spějí a přezahálejí: nic to pro mne není.“ — „Divnýs ty filosof,“ dí tlumočník.

(Hry a divadla)

2. A vedou mne na druhou síň, kdež já očím a uším plno vnady spatřím: zahrady rozkošné, rybníky a obory, zvěř, ptactvo, ryby, muziku všelijakou libou a tovaryšstva veselé houfy, ani sobě skáčí, honí se, tancují, štvou, fechtují, hry provádí, a nevím co víc netropí. „Toto není stojatá voda,“ dí tlumočník. — „To pravda,“ díím já, „ale nech mne, ať sobě na to pohledím.“ Podívaje se pak, řekl jsem: „Vidím, že se žádný těch kratochvílí nenají a nenapije; nýbrž unavě se každý běží v stranu, jiným zase něčím vyrazení hledaje. Malá mi se to zdá rozkoš.“ — „Hledáš-li tedy v jídle a pití rozkoše,“ dí on, „pojďme sem.“

(Hodovníci)

3. Takž vkročíme na třetí síň, kdež aj, spatřím plné stoly a tabule hodujících, ani před sebou všeho hojnost mají a veseli jsou. Tu přistoupě spatřím, jak někteří pořád do sebe mečí a lejí, až jim břicha nestačovalo: popasovati museli; někteří, až se jim vrchem a spodem přelávalo. Jiní lahůdky jen vybírali, pomlaskávajíce sobě, a krku tak dlouhého, jak řeřábi mají (aby chutnost dlouho cítiti mohli), sobě vinšující. Někteří se chlubili, že od desíti neb dvacíti let slunce vycházeti a zapadati neviděli, protože, když zapadalo, nikdá střízví, když vycházelo, nikdá vystřízvělí nebyli. Neseděli pak tu zasmušile, než muzika všelijaká musila zníti, k níž každý také připojoval hlas svůj, tak že tu všelikého ptactva a zvířat zpěvové slyšání byli: jeden vyl, druhý řval, třetí kvákal, čtvrtý štékal, pátý hvízdal, šestý šveholil, sedmý lkal atd. s divnými při tom posuňky.

(Poutník mezi hodovníky jaké měl hody)

4. A tu se mne tlumočník ptal, jak mi se ta harmonia líbí. — „Kusa nic,“ řekl jsem. Kterýž řekl: „I cožť se pak líbiti bude? Stonek-liž si pak, že tě ani tato veselost rozvrzati nemůž?“ V tom mne někteří z nich před stolem uhlédají, a jeden mi připíjeti, druhý, abych přisedl, očima blíkaje, návěští dávati, třetí, kdo jsem a co tu chci, examinovati začne; čtvrtý se na mne udeří, proč Rač Bůh žehnat, neříkám? Načež já rozhorle se, díím: „A což aby Bůh takovým sviňským hodům také žehnal?“ To než já dobře dopovím, aj, toť talířů, mis, koflíků a sklenic krupobití na mne, že jsem se sotva uhýbati a zchytě se přeč vypadnouti stačil. Ač ještě mně střízlivému snáz utíkati, než jim ožralým mne trefovati přišlo. A tlumočník mi: „Hle, nepravil-liť jsem dávno, měj jazyk za zuby a nemudruj: hled se spravovati lidmi, a ne aby jiní tvé kotrby šetřiti musili.“

(Zase tam šel)

5. Všudybud pak zasmáv se a za ruku mne ujma: „Pojďme tam ještě jednou,“ řekl; a já nechtěl. On: „Ještě se tam nač dívati máš a mohls, kdyby byl mlčel. Pojď, jen sobě opatrně počínej, zdaleka třeba stoje.“ I dám sobě říci a vejdu zase. A co zapíráti? I navésti jsem se dal, že jsem přisedl, připíjeti sobě dal, splňoval jsem a chtěje vždy na konec, jaká pak v tom veselost jest, vyzkusiti, začal jsem i přizpěvovati, přiviskovati a přivyskakovati sobě: summou, co jiní dělali, dělali. Ale to vše nesměle jaksí, proto že mi se naprosto, že mi to nesluší, zdálo; jakož pak někteří vidouce, že v to trefiti nemohu, smáli mi se, jiní že nesplňuji, bouřili se. Mne mezi tím cosi pod kabátem hrýzti, cosi pod čepicí loupati, cosi mi se z hrdla vydíráti, nohy potáceti, jazyk drkotati, hlava kolem choditi: a já teprv na sebe i na své vůdce hněvati

se začnu, zjevně již volaje, že to hovadství jest a ne lidství, zvláště když jsem na jiných těch rozkošniců rozkoše trochu ještě lépe se podíval.

(Bídny způsob rozkošniců)

6. Tu zajisté některé jsem naříkati slyšel, že jim jídlo a pití ani šmakovati ani do hrdla jíti nechce; kterýchž jiní litovali, a aby jim spomoženo bylo, museli kupci sem tam po světě, co by se k chuti najíti mohlo, vyhledávající, běhati; museli kuchaři všelijakých mustrů svých, jak by lahůdkám zvláštní vůni, barvu, chut dadouc, do žaludka vlouditi mohli, ohledávati; museli lékaři, aby jedno druhému ustupovalo, z vrchu i zespod po trychtýřích nalévati. Tak že s velikou prací a nákladem, co do sebe vecpati a vlíti měli, jim se shledávalo, a velikými do nich chytrostmi a obmysly vpravovalo, s velikou bolestí a svíráním aneb v břiše trpělo aneb ven dobývalo. A sic napořád byli plní nechutenství, štkání, říhání a škrkání; spali zle, chrkali a frkali, slínili se a soplili, vývratků a lejn plní byli stolové a všickni koutové; choditi neb váleli se s hnilým břichem, podagrovatýma nohama, třeslavýma rukama, kyšícíma očima atd. „A mají toto rozkoše býti?“ řekl jsem. „Ach, pojďme odtud, abych něco víc mluvit nemusil a zase sobě něco neutržil!“ — Tak odvrátě oči a zacpaje nos, šel jsem.

KAPITOLA XXIII. (XXVI.)

Způsob povýšených světa

(Povýšených lidí nepohodlí)

I vyjdeme odtud do vrchního paláce, kterýž odevřený byl, žádného nad sebou přikrytí kromě oblohy nemající. A aj, tu mnoho stálo stolic, jedny nad druhé vyšších, vše okolo krajů, aby z důlu z města vidíny býti mohly, na

nichž seděli, jak kdo od paní Fortuny výš neb níž posazen byl, jimž všickni mimojdoucí (po předu však) činíce čest, hýbali koleny a kývali hlavami. I řekl mi tlumočnick: „Hle, není-liž čistá věc tak vyvýšenu býti, aby ode všad vidín byl a všickni na tebe hleděti musili?“ A já přidal: „A býti na ráně, aby na tě déšť, sníh, kroupy, horko i zima bítí mohlo.“ Odpověděl on: „Herež o to! Ale jest čistá věc na tom býti místě, kdež na tě všickni pozor dávati a šetřiti tě musejí.“ — „Pravda jest, že šetří,“ řekl jsem; „ale kteréž šetření sotva není větším břemenem než pohodlím. Nebo po každém z nich jak jich mnoho pase, již já vidím; hnouti se nesmí a nemůž, aby všickni neviděli a nepřesoudili: jakéž to pohodlí?“ Zvláště když jsem viděl, že jak mnoho po předu k nim šetrnosti, tak mnoho po zadu a po stranách nevážnosti bylo. Za každým zajisté tom v sedle rozloženém někteří stáli, kteříž naň šilhavým okem házeli, pysky a hlavami zmítali, vidliček podávali, po hřeběť slinou, ozherem neb něčím jiným káleli; někteří i stolice podrývající pád obmyšleli, s nímž se přenejeden v mé přítomnosti tou i jinými příhodami potkal.

(Povýšených nebezpečství)

2. Nebo stolice ty, jakž jsem řekl, po krajích stály; maličko ji posmekna, hned se zvrátila, a který se před tím důl, letěl dolů. A byly jaks na obrtlících strojené; jak se jí kde dobře dotekl, vrtla sebou, a sedící se octl na zemi. Čím která vyšší byla, tím snáz bylo zaklátiti jí a vypadnouti z ní. A našel jsem tu velikou jedněch k druhým nepřízeň, závistivé na sebe vzhlédání, jedněch od druhých z stolic vysazování, regimentů vydírání, korun srážení, titulů sobě vespolek smazování, tak že tu jen se měnilo vždycky; jeden lezl na stolic, druhý z ní buď lezl aneb po hlavě letěl. Načež dívaje se, řekl jsem: „Ej,

toť je špatné, že za tak dlouhou a trpkou práci, kteráž se, než se na tato místa přijde, vystátí musí, tak krátká jest odměna! Však pak někdo slávy užívati nepočne, a hned zase konec.“ Tlumočník odpověděl: „Tak to paní Fortuna rozdělovati musí, aby všickni, kteréž poctíti chce, podělení býti mohli; musejíť jedni druhým ustupovati.“

KAPITOLA XXIV. (XXVII.)

Sláva slovuťných v světě

(Fama ferme vulgi opinione constat)

„Mezi tím, kteří se tu dobře chovají (řekl dále tlumočník) aneb sobě toho sic zasluhují, má paní Fortuna jiný na to prostředek, jak je nesmrtdlností poctíti.“ „I jak to medle?“ řekl jsem. „Toť jest slavného něco, nesmrtdlným učiněnu býti: medle ukažte mi to.“ I obrátí mne Všežvěd a ukáže mi na témž palácu k západní straně vyšší ještě plac aneb výstupek, také pod čirým nebem, kamž z tohoto nižšího schodek a dole při něm dvérka byly, a u těch seděl jakýsi plno v sobě ze všech stran očí a uší mající až potvorno (jmenovali ho Censuram vulgi, Všesudem), jemuž se každý, kdo na plac Pověsti chtěl, nejen odpověděti, ale i všecky své věci, pro něž se nesmrtdlnosti hodným býti nadával, ukázati a k rozvážení odevzdati musil. Bylo-li v činech jeho co zvláštního a neobyčejného, dobrého neb zlého, puštěn byl zhůru; pak-li nic, dole zanechán. Dostávalo se pak tam, jakž jsem znamenal, nejvíc lidí z stavu vrchnosti, bojovníků a učených, z stavu nábožníků, řemeslníků a domovního méně.

(Indignis quoque confertur. Herostratus)

2. Mrzelo mne pak velice, že tak mnoho zlých (loupežníků, tyranů, cizoložníků, vrahů, paličů atd.) jako

dobrých tam pouštěli. Nebo jsem rozuměl, že to nemůže než převráceným lidem v nectnostech posilou býti: jakož se i trefilo, že jeden přišel nesmrtnosti žádaje, a tážán byv, co nesmrtné památky hodného způsobil, odpověděl, že co nejslavnějšího v světě věděl, zkazil, nashvál chrám, na nějž sedmnáctero království tři sta let práci a náklady vedlo, zapáliv a jednoho dne v rům položiv. I užasl se ten Censura té hanebné opovázlivosti a pustiti ho tam, za nehodného soudě, nechtěl. Ale přišla paní Fortuna a pustiti ho kázala. Kterýmž příkladem posileni jsouc, jiní ledcos hrozného, co spáchali, vyčítali; tento, že co nejvíc mohl, lidské krve vylil; jiný, že nové rouhání, jak by se Bohu zlořečiti mělo, vymyslíl; jiný, že Boha na smrt odsoudil; jiný, že slunce z oblohy strhna, do prostřed propasti pohřžil; jiný, že nové tovaryšstvo paličů a morděřů, skrze něž lidské pokolení tříbeno bude, začal atd., a byli všickni napořád zhůru pouštění: což, pravím, velmi mi se nelíbilo.

(*Marnost pověsti*)

3. Vešel jsem však za nimi tam, a aj, tu hned je jakýsi také paní Fortuny úředník, jménem Fama aneb Pověst, přijímal, jehož nic nebylo, než ústa. Jak zajisté dolní ten plný očí a uší, tak tento plný ze všech stran úst byl a jazyků, od nichž nemalý se hluk a zvuk rozcházel; a milý ten Immortalitatis candidatus ten odtud užitek měl, že se tím křikem jméno jeho sem a tam rozvolávalo. Ale nato když jsem bedlivě pozoroval, spatřil jsem, že se o každém tom udělaný pokřik zase pomalu tišil, až i utichlo všecko, a něčí jiného znění začala. „I jakáž to nesmrtnost?“ řekl jsem. „Však každý téměř trochu pobuda, hned zase z očí, úst a mysli lidem vy-
padá.“ Odpověděl tlumočník: „A tobě pak všecko málo. Nu, podívej se na tyto aspoň.“

(Do historií se dostati jaká čest?)

4. Takž ohlédná se, spatřím sedící malíře, ani po některých tu hledíce je kontrfektují; a ptám se, proč to dělají? Odpověděl: „Proto, aby to ne tak jako zvuk hlasu mizelo a mýjelo; těch již památka nepřestane.“ I hledím, a aj, každého vykontrfektují, vyhodí rovně jako jiného do rokle, obrazu toliko tu nechávají a, aby ode všech spatřován býti mohl, na žerdi vystrkují. „Ach jakáž to nesmrtedlnost?“ řekl jsem. „Však pak se tu jen papíru a černidla jménem jejich přílišného nechává; sami jako jiní bídne hynou! Ale šálení jest to, milý Bože, šálení! Nebo, co mi potom, že sobě mnou někdo papír našmaruje, a se mnou se zatím kdo ví co stane? Nic o tom nesmýšlím.“ Tlumočník to slyše, ztřeštěných mi nadá, a co je po mně na světě s takovými všechněm jiným odpornými rozumy, ptá se.

(I v historiích faleš mnoho)

5. Mlčel jsem tedy: a aj, v tom novou faleš uhlédám. Něčí kontrfekt, jež jsem živého, krásného a zpanilého viděl, přepotvorný byl; jinému na odpor, mrzutému, vidím, že co nejkrásnější kontrfekt mohli, udělali; některému postavili dva, tři, čtyry obrazy, a každý byl jinakší, až mi té na díle nedbalosti, na díle nevěry malířů těch hněvno bylo. Spatřím také i marnost toho. Nebo prohlédaje ty obrazy, vidím jich mnoho zašlých, zaprášených, zpráchnivělých, zhnílených, že málo aneb zprosta nic znáti bylo; některých na hromadě pro jiné viděti nebylo, žádný téměř na ně nikdá nehleděl. Tož ta sláva!

(Vyzdvižené památky také hynou)

6. Mezi tím přicházela Fortuna a kázala některé ty nejen staré a vetché, ale i nové, čerstvé kontrfekty dolů házeti; a já jsem porozuměl, že jakož ta milá nesmrtdl-

nost sama z sebe ničímž jest, tak i pro bláznovou jakousi Fortuny vrtkavost (an jednak na svůj hrad přijímala, jednak vyhazovala) není se čím ubezpečiti, čímž jsem sobě i ji s jejími tu dary tím víc zošklivil. Nebo tytýmž způsobem jinde po hradě se procházejíc s syny svými zacházela, rozkošníkům rozkoší a boháčům bohatství jednak přidávajíc jednak ujímajíc, a ledakdys nenadále všecko odjímajíc a ven z hradu vystrkujíc.

(Smrt přece všecko hubí)

7. Ovšem pak Smrt mi hrůzy přidávala, kterouž jsem i tu na hrad docházeti a jednoho za druhým odklízeti viděl, ale nejednostejným způsobem. Na bohaté střílela obecnými šípy, aneb přiklekajíc, řetězy těmi zaškrcovala a zadušovala: rozkošníkům nasýpala do lahůdek jedu; slavné shazovala, aby hlavy lámali, aneb je skrze kordy, ručnice, tulichy proháněla, každého téměř neobyčejným nějakým způsobem z světa prováděci.

KAPITOLA XXV. (XXVIII.)

Poutník sobě zoufati počíná a s svými vůdci se hádá

(Sapientiae apex, desperatio de rebus mundi)

I lekl jsem se, že tak nikdež nic v světě, ani na samém tom hradu potěšení není, čehož by se mysl bezpečně, směle a cele chopiti mohla. Kteráž myšlení velmi kormoutlivě mne čím dál tím víc rozcházela; z nichž mne tlumočník můj Mámil (ač všelijak ohledával) vyraziti nijakž nemohl, až jsem i zkřikl: „Ach mého hoře! Nic-liž pak na tom bídném světě potěšeného nenajdu? Však pak při všem všudy kvaltování a tesknosti plno.“ Tlumočník dí: „A kdo tím než ty sám, nechutné kyselo, vinen, když sobě všecko ošklivíš, coť se líbiti má? Hleď na jiné, jak

každý v svém stavu vesel a myslí dobré, dosti sladkosti v věcech svých maje.“ — „Aneboť blázní všickni napořád,“ řekl jsem, „aneb lhou; nebo aby potěšení pravého požívali, možné není.“ — „Blázní i ty,“ dí Všudybud, „aby své tesknosti polehčil.“ — Odpověděl jsem: „Ani v to trefiti neumím; však víš, že jsem kolikrát ohledoval, a vždycky mne ze všeho vyrazilo spatřování prudkých s každou věcí proměn a bídného cíle.“

(V světě čeho lidská mysl hledá, nenalézá)

2. Tlumočník dí: „Co to než tvá fantazie dělá? Kdyby ty se ne tak v lidských věcech přebíral a vším všudy zmítal, byl by jako jiní myslí pokojné, potěšení, radosti, štěstí požívaje.“ — „Kdybych totiž jako ty,“ řekl jsem, „v zevnitřnostech vězel a nápadné nějaké nemastné zasmání za radost, přečtení nějakých trochu škarlet za moudrost, kousek nějaký nápadného štěstí za vrch systosti držel. Ale kde pak zůstanou pot, slzy, stonání, motání, nedostatkové, pádové a jiná neštěstí, jimž jsem počtu, míry a konce žádného nespatriil po všech stavích? Ach ouvech, nastojte! ach ouvech bídného tohoto života! Provedli jste mne skrze všecko, a co mi to platno? Slibovalo mi se a ukazovalo tytýž zboží, umění, potěšení a bezpečnost. Ale co mám? Nic. Co umím? Nic. Kde jsem? Nevím sám. To vím toliko, že po tak mnohém motání, po tak mnohých pracech, po tak mnohém vystálém nebezpečenství, po tak mnohém myslí unavení a zemdlení nic naposledy nenalézám, než u sebe sám bolest, u jiných k sobě nenávisť.“

(A čím se lidé zavozují a mají)

3. Tlumočník: „A hodně. Proč se nespravuješ radou mou, kteráž hned z počátku byla: nic nepodhlédati, všemu věriti, nic neprubovati, vše přijímati, nic neštrafo-

vati, všechno libovati. To by cesta byla, po níž by pokojně šel, přízeň u lidí měl a i sám sobě pěkně se líbil.“ Na to já: „Pěkně bezpochyby od tebe jsa zmámen jako jiní fantoval, semotam bloudě plésal, pod jhem chroptě křepčil, stůně a mra sobě výskal. Viděl jsem, spatřil a poznal, že ani sám nic nejsem, neumím, nemám, ani jiní, jen že se nám cosi zdá. Stín lapáme, pravda uchází všudy. Ach ouvech, nastojte!“

(Kdo prohlédne, nemůž než trápiti se)

4. Tlumočník: „Coť jsem pravil, ještě pravím: Sám jsi sobě vinen, protože velikého cosi a neobyčejného žádáš, čehož se žádnému nedostává.“ Odpověděl jsem: „A protož se trápím tím více, že ne sám já, ale celé pokolení mé bídné jest a ještě k tomu slepé, bíd svých neznající.“ Tlumočník dí: „Já nevím, jak a čím tobě zadosť učiniti, tak zmotané hlavě. Jestližeť se ani svět ani lidé ani práce ani zahálka ani umění ani neumění, summou žádná věc nelíbí, co s tebou již dělati, co v tom světě víc schvalovati, nevím.“

5. Všudybud na to: „Pověďme ho ještě na hrad královny naší teď uprostřed stojící, tam se snad upamatuje.“

KAPITOLA XXVI. (XXIX.)

Poutník hrad královny světa, Moudrosti, prohlédá

Takž pojmcouc mne vedou. A aj, hrad ten stkvěl se rozličným krásným všudy zevnitř malováním, bránu maje osazenou strážnými, aby žádný, kromě úrad nějaký, a vládu v světě mající pouštěn nebyl. Těm zajisté samým jakožto královny služebníkům a nařízení jejich vykonavatelům vcházeti a vycházeti volno; jiní, chtějí-li se na hrad podívati, zevnitř toliko zevlovati musejí.

(Nebo prý všechněm tajností těch, jimiž se svět řídí, vy-
zvídati nesluší). Jakož pak zevlů těch víc ústy než očima
se dívajících dosti jsem tu viděl; mne pak, že do brány
přece vedli, tomu jsem rád byl, vždy také, co za tajem-
ství ta Moudrost světa má, vyrozuměti žádostiv jsa.

2. Než i tu jsem bez příhody nebyl: strážní zastoupíc
mi, examinovati začnou, co tu chci? nýbrž začnou zpět
hnáti a strkati i opřáhati. Ale Všudubud, jakožto i tu
známý, jim za mne nevím co odpovědév a za ruku ujav,
přece mne provedl až na první plac.

3. Kdež hledě já na samo již hradu stavení, vidím,
zdi bělostkvoucí, kteréž, pravili mi, že alabastrové jsou;
ale já pilně hledě a rukama ohlédávaje, nic nevidím než
papír a vyhlédající skulinami zde onde koudel, odkudž
soudě, že stěny ty dílem dutým a vycpávaným strojeny
jsou, šalbě té jsem se podivil i zasmál. I přišli jsme
k schodu, po němž se zhůru kamsi chodilo, a já zboření
se boje (a tuším srdce mé, co mne tam potkati má, cítilo)
jíti nechtěl. Tlumočník mi: „Nač je, můj milý, ta fanta-
zie? Boj se pak, aby se nebe nessulo. Či nevidíš jiných
množství zhůru a dolů scházeti?“ Takž já vida i tu pří-
klady jiných, šel jsem šnekem tím, kterýž vysoký byl, a
v kolo, že by sobě jeden závrat uhoniti mohl.

KAPITOLA XXVII. (XXX.)

Poutník na palácu Moudrosti obžalován

(Poutník před královnu světa Moudrost postaven)

I uvedli mne na nějakou velikou síň, na níž mne
nejprv světlo oblesklo neobyčejné: nejen proto, že oken
plno bylo, ale více pro drahé (jakž pravili) kamení,
jímž stěny vysazeny byly vůkol, a půda postřená ča-
louny drahými, též od zlata se třpytícími; místo pak

stropu byl oblak jakýsi či mhlá. Čehož jsem plně examinovati neměl kdy, proto že mi oči na samu tu milou královnu ihned obráceny byly, kteráž na nejvyšším místě pod majestátem seděla, a okolo ní z obou stran stojící rady a služebnice její, komonstvo k užasnutí velebné. I zhrozil jsem se slávy té! Zvláště když počaly jedna za druhou na mne vzhledati. I dí mi Všudybud: „Nestračuj se nic, předstup blíž, ať tě i královna Její M. spatří; a buď srdnatý, na stud a zdvořilost nezapomínaje.“ A tak mne vedl až do prostřed a kázal mi se z níзка pokloniti: což já, nevěda jak činiti, učinil jsem.

(A tu obžalován)

2. A tlumočník můj, tlumočníkem se ode mne bez mé vůle udělav, v tato slova řeč začal: „Nejjasnější světa královno, přestkvělý Boží paprslku, Moudrosti velebná! Tento teď, kteréhož jsme před důstojnost obličejе tvého přivedli, mládenec, dostav štěstím jakýmsi od Osuda (regenta Tvé milosti) dovolení, aby všechny stavy a řády přeslavného tohoto království světa, v kterémž tebe nejvyšší Bůh na místě svém, aby v něm všechno prozřetelností svou od končin až do končin jeho řídila, postavil, projíti a shlédnouti mohl, od nás teď, kteříž jsme podle prozřetelnosti vůle tvé takovým za průvodčí nařízení, skrze všechny stavy proveden jest. Avšak (což s pokorou a bolestí před tebou vyznáváme) vši naši upřímnou a věrnou prací toho jsme při něm dovésti nemohli, aby sobě jistý řád oblíben, pokojně se v něm usadil a jeden z věrných, poslušných, stálých vlasti této veřejné obyvatelů byl: nýbrž vždycky a při všem nám teskní, všechno sobě nechutná a po čemsi jiném neobyčejném dychtí. Protož my jeho divoké žádosti zadosti učiniti ani jí vyrozuměti nemožouc, před tvou teď velebnou jasnost jej stavíme a prozřetelnosti tvé, co se s ním učiniti vidí, poroučíme.“

(A lekal se. Sok. Moc. Úlisnost)

3. Tyto řeči (jichž jsem se nanadál) slyše já, každý souditi můž, jak mi k mysli bylo. Nebo jsem dobře již viděl, že jsem já tu na soud přiveden; protož jsem se lekal. Zvláště vida u trůnu královny ležící ukrutnou šelmu (pes-li či rys či drak nějaký byl, nevím dobře) a na mne jiskřícíma očima vyhlédající, již viděl jsem, že nebylo než poštvení na mne potřebí. Stáli také tu dva oděnci, drabanti královny, v ženském sic rouchu, hrozní však, zvláště levý. Nebo byl v pancíři železném, špičatém jako jež (jehož i dotknouti se, viděl jsem, že nebezpečno), u rukou i noh měl ocelové pazoury, v ruce jedné oštíp a meč, v druhé luk a oheň mající. Druhý mi se ne tak hrozný jako směšný zdál. Nebo měl místo pancíře liščí na ruby obrácený kožich, místo halapartny v ruce též liščí osas, v levé pak větev s ořechy, jimiž šterkal, maje.

(Promluvení k němu)

4. Když odmluvil tlumočník (a ať také dím zradce) můj, královna (tvář nejsubtilnějším kmentem přistřenou majíc), takto řečí vážnou a rozvláčitou promluvila: „Mládenče zdárný, úmysl tvůj, žes všecko v světě prohlédnouti žádostiv byl, ne zle mi se líbí (čehož já každému z nejmilejších svých ráda přeji a k tomu skrze věrné tyto služebníky a služebnice své ráda napomáhám). Ale tohoť o tobě neráda slyším, že tak cosi vybíravého jsi, a učiti se jakožto novotný v světě host maje, ty se v mudrování vydáváš. Pro kterouž příčinu ačbych tě jiným na příklad v kázeň svou vzíti mohla, však poněvadž raději obmýšlím, aby příkladové snášelivosti a dobroty nežli přísnosti mé vůbec známi byli, shovímť ještě a tuto při sobě na hradě svém tobě bytu propůjčujíc povolují, aby lépeji sobě sám a správě mé vrozumíval. Vážíš sobě této milosti mé, a věziž, že se ne

každému na tato tajná místa, kdež se dekrétové a úsudkové světa dějí, přicházeti dostává.“ Což domluvivši, rukou pokynula, a já podlé daného návěští ustoupil v stranu, co to bude, dívati se opět žádostiv jsa.

(Rady královské)

5. Mezi tím postavě se v stranu, ptám se tlumočníka, jak těm radám říkají, jaký mezi nimi řád a jaká které povinnost? I dí mi: „Ty nejbližše královny Její Milosti stojící jsou tajné rady: po pravici Čistota, Bedlivost, Opatrnost, Rozmyslnost, Přívětivost, Mírnost; po levici pak Pravda, Horlivost, Opravdovost, Udatnost, Trpělivost, Stálost: a ty jakožto rady vždycky trůnu královskému přistojí.“

(Úřednice královské)

6. „Tyto pak v nižších šraňcích stojící jsou úřednice a místodržící její ve světě. Ta v šeré sukni, zavítá, jest místodržící nad dolní stranou a slove Industria, Snažnost; ta pak v zlatohlavu a nabíraném obojku pod věncem (všaks ji, za to mám, prvé již viděl) místodržící nad hradem blahoslavenství a slove paní Fortuna. Ty obě i s svými pomocnicemi někdy tam jsou při svých řízeních, někdy zde, jakož pro postavování se na službu, tak i pro přijímání úsudků a rozkazů. A ta opět každá má své podregentí: jako paní Industria nad stavem manželským Milost, nad řemesly a živnostmi Pracovitost, nad učenci Důvtipnost, nad duchovenstvem Nábožnost, nad vrchnostmi Spravedlnost, nad soldáty Srdnatost atd.“

(Ženský regiment v světě)

7. Já jména ta krásná slyše, avšak proti tomu všecko na opak v světě vida, byl by rád něco řekl, nesměl jsem však již: pomyslíl jsem sobě toliko: „Divná toho světa

správa! Král žena, rady ženy, úředníci ženy, všecken regiment ženský! Coť se ho kdo báti má!“

(*Drabanti*)

8. I zeptám se ještě na ty drabanty dva, co a k čemu jsou? On, že i královna J. M. své nepřátely a úkladníky má, před nimiž se hájiti musí. Tento prý v liščí zbroji slove Ůlisnost, onen druhý v železi a ohni slove Moc, kde jeden obrániti nemůž, brání druhý, oba se vespolek zastupující. Pes pak při nich jest místo strážného, aby kde kdo podezřelý se blíží, štěkáním svým oznamoval a odháněl; slove u dvora Pošta, ale kterým se povinnost jeho nehrubě líbí, přezdívají mu Sok. „Ty však lelkování nechaje, poslouchej a pozoruj věci samých, kteréž se tu díti budou.“ — „Dobře,“ řekl jsem, „rád.“

KAPITOLA XXVIII. (XXXI.)

Šalomoun s boufy velikými na palác Moudrosti přišel

(*Šalomoun vystoupil, Moudrosti za chot hledaje*)

Když já se poslouchati strojím, co se tu dělati bude, aj, v tom začne se zvuk a hluk veliký, a když se ohlédají všickni, hledím i já: a spatřím vcházejícího na palác jakéhosi v blesku jasném, pod korunou, s berlou zlatou, a komonstvo za ním převeliké, až všickni téměř zděšení byli. I obráceny na něj oči všech, i mé také. A on předstoupiv oznámil, že jest od nejvyššího Boha bohů tím poctěn, aby nade všechny, kteříž před ním byli i po něm budou, svobodněji svět prohlédl, a nad to výše aby sobě Moudrost, kteráž jest ředitelkyně světa, za manželku pojal; protož té že hledá. (A jmenoval se nejslavnějšího pod nebem národu izraelského králem Šalomounem.)

(Co mu odpovědino a on zase. Eccl. 11., 7)

2. Na to když jemu skrze Opatrnost kanclířku odpovědino bylo, že Moudrost samého Boha chot jest a jinému se oddati nemůže, než přízně její užívati líbí-li se, toho že se jemu nezávidí, Šalomoun řekl: „Teď se usazuji, dokudž bych nespatrił, jaký jest rozdíl mezi moudrostí a bláznovstvím; nebo sic nelíbí mi se nic, což se děje pod sluncem.“

(Poutník se zradoval)

3. Já slyše to, ach! jak jsem se zradoval, že již aspoň bohdá jinakšího vůdce a rádce dostanu, než jsem posavad měl, při němž i bezpečněji ostožím i místněji všecko vyšetřím a naposledy, kam on půjde, za ním půjdu; i začal jsem Pána Boha v sobě sám chváliti.

(Šalomounovo tovaryšstvo)

4. Měl pak při sobě Šalomoun zástup nemalý služebníků a přátel svých, kteříž s ním Moudrosti, té světa královny examinovati byli přišli: mezi nimiž byli hned okolo jeho boku muži počestní, plní vážných obyčejů, kteréž mi (když jsem se ptal) patriarchy, proroky, apoštolý, vyznavače atd. jmenovali. V zadním pak jeho houfu ukazovali mi některé z filosofů: Sokratesa, Platona, Epikteta, Seneku a jiné. I usadili se všickni ti po stranách, a já také s velikým, co tu bude, očekáváním.

KAPITOLA XXIX. (XXXII.)

Poutník se na tajné soudy a správu světa dívá

Porozuměl jsem pak brzo po tom, že se tu veřejně toliko věci všech stavů světa se dotýkající spravují; jiné partykulární věci v vlastních svých místech, rathouzích, soudnicích, konsistořích atd. Co se pak v mé tu přítomnosti dalo, co nejkratčeji oznámím.

(Stížnosti na neřády světa)

2. Nejprve předstoupily úřednice světa, Industria a Fortuna, oznamující o neřádech, kteříž se ve všech státech sbíhají, a to skrze společné nevěry, fortele, obmysly a šalby všelijaké, žádající, aby to nějak napraveno bylo. I zradoval jsem se, vida, že již sami oni na to přicházejí, nač jsem já přicházel, že totiž řádu v světě není. A tlumočník to znamená, dí: „To hle, tys se domníval, že sám ty oči máš, a kromě tebe žádný nic nevidí; a hle ti, kterýmž to poručeno, jak bedlivý na to pozor mají!“ — Já: „Rád to slyším,“ řekl jsem; „dejž Bože toliko, ať se tomu cesta najde.“

(Vyhledávání příčin toho)

3. I viděl jsem, že se rady sstoupily a porozmluvíc spolu, tázati se skrze kanclírku Opatrnost daly, mohlo-li by se vyzkoumati, kdo by toho příčinou byl? A po mnohém vyhledávání oznámeno, že se nějací rotníci a buřiči vloudili, kteříž tajné i zjevné neřády roztrušují. Nejprředněji pak vina dávana (nebo je tu hned jmenovali) Obžerství, Lakotnosti, Lichvě, Chlipnosti, Pýše, Ukruťství, Lenosti, Zahálce a některým jiným.

(Mandát na původy neřádů)

4. O něž když potaz šel, naposledy sepsán a čten nálezc, aby se skrze odevřené patenty (i v jistých místech vyvěšené a přibité, i vůbec po zemi rozeslané) prohlásilo, že J. M. královna Moudrost, znamenajíc, jak skrze mnohé potutedlně vloudilé cizozemce mnozí neřádivé vůbec průchod mají, tou příčinou ti, kdož toho původové býti shledáni jsou, že se z obce celého království na věčnost vypovídají: zejména Obžerství, Lakota, Lichva, Chlipnost atd., a to hned od té hodiny aby se více viděti nedali pod skutečným na hrdle trestáním. Tento úsudek když skrze zhotovené patenty publikován, nepodobné

k víře, jaký všudy pléšícího lidu hluk povstal, a každému se (i mně) zlatého již v světě věku naděje dělala.

(Nová naříkání a nová nařízení)

5. Ale po malé chvíli, když nic lépe v světě nebylo, mnozí přibíhali, že se exekucí nevykonala, naříkajíce. Po zasednutí tedy opět rady nařízení jsou od královny komisaři, Nedbal a Přehleda, k nimž pro větší vzácnost z královských rad přidána Mírnost: s poručením, aby pilně ohledali, zdali zlopověstní ti vypověděnci přes mandát tu zůstávají, či se někteří opovážlivě zase navrátili. I ubírali se komisaři a po nějakém čase vrátivše se relací činili, že sic našli některé podezřelé, ale ti že se, aby z vypověděných byli, neznají a také jinak jmenují. Jeden že jest podoben k Ožralství, ale že slove Rouš aneb Veselost; druhý podobný k Lakomství, ale že slove Hospodářství; třetí podobný k Lichvě, ale že slove Ourok; čtvrtý k Chlipnosti, ale že mu říkají Milost; pátý ku Pyše, ale že se jmenuje Vážností; šestý k Ukrutenství, ale že slove Přísnost; sedmý k Lenosti, ale že má jméno Dobromyslnost atd.

(Vysvětlení mandátu)

6. To když uváženo v radě, vyhlášeno zase, že Veselost není Ožralství, ani Hospodářství Lakomstvím slouti nemá atd. Protož aby se poznamenané osoby svobodně propustily, mandát že se na ně nevztahuje. Tento nález jak rozhlášen, oni se hned svobodně ubírali, a lidu obecného zástup za nimi jdouce, s nimi se známili a tovaryšili. Já na Šalomouna a jeho kolégy pohleděv, kroučiti je hlavami vidím; však když mlčeli oni, mlčel jsem i já, kromě že jsem jednoho z nich druhému šeptati slyšel: „Jména (prý) jsou vypovědína, zrádcové a zhoubcové jména sobě změnivé, volný průchod mají: nebude z toho nic dobrého.“

(Stavové světa žádají zlepšení svobod)

7. V tom přišli opět a audienci žádali vyslání ze všech stavů světa: a puštění jsouc, přednášeli s divným kejklováním poníženou všech věrných poddaných žádost, aby se J. M. nejjasnější královna milostivě rozpo-
menouti ráčila, jak věrně a poslušně všickni upřímní stavové sceptrum panování jejího až posavád se drželi, na jejích právích, výpovědích a celé správě dověrně přestávajice, i napotom toho a ne jiného úmyslu jsouce; toliko že pokorně žádají, aby pro odměnu předešlé, a ponuknutí k nové stále věrnosti Její M. K. jim privilegií a svobod jejich zlepšení nějaké (jakbykoli J. M. K. prozřetelnosti se líbilo) učiněno bylo; za to dobrodiní, že stálým poslušenstvím vděčnosti náležitě dokazovati slibují. To odmluvivše, poklonili se k zemi a postoupili zpět. Já protra sobě oči: „Což toto bude?“ dím. „Ještě-liž svět dosti svobod nemá, že jich více chce? Uzdy vám, uzdy a biče a trochu helleboru!“ To však sám sobě. Nebo jsem uložil nic neříkati, aniž mi u přítomnosti mudrců a šedivců těch, kteříž na to také pozor dávali, slušelo.

(Nových privilegií rozdělování)

8. I sstoupí se opět do rady, a po dlouhém rokování dá oznámiti královna, že vždycky na tom byla, vzděláváti a ozdobovati království své, a k tomu že sama od sebe vždycky nakloněná jest; ovšem tedy žádost poddaných svých a věrných milých slyšec, že ji oslyšeti nechce. Protož že se na tom uradila, aby, pro rozhojnění poctivosti jejich, titulů jim ve všech stavích přiopravila: kterýmiž by se tím zřetelněji a s větší pochvalou jedni od druhých dělili. Protož že nařizuje a poroučí, aby se napotom řemeslníci psali slovutní; študenti osvícení a nejučenější; mistři a doktoři nejslovutnější; kněží důstojní, velební a všelijaké cti hodní; biskupi nejsvětější;

bohatší mezi měšťany urození; zemané urození a stateční rytíři; páni dvakrát páni, hrabata vysoce urození páni a páni, knížata velikomocní, králové nejjasnější a nepřemožení. „Což, aby tím pevnější bylo, nařizujeme, aby žádný ani listu přijímati nebyl povinen, jestliže by se mu co z titulů vypustilo aneb pochybilo.“ Začež vyslaní poděkování učinivše, odešli. A já sobě na mysl: „Znamenitá vaše kořist, čáry na papíře.“

(Supplikací chudých)

9. I přinešena od chudých ze všech stavů supplikací, v níž na nerovnost velikou naříkali, že jiní hojnost mají statku a oni nouzi trou: aby to srovnáno nějak bylo, žádající. Po uvážení té věci odpověditi chudým poručeno, že ač by J. M. K. všechněm pohodlí, jakého sobě kdo sám vinšuje, přála, však že sláva království toho vyhledává, aby se jedni na druhými stkvěli. K tomu že pro ustanovený jednou v světě řád jinak to býti nemůže, než aby jak Fortuna svůj hrad, tak Industria své dílny osazené měla. Než toto že se dovoluje, aby každý neléně se, jakýmikoli cestami muž a umí, z chudoby sobě pomáhal.

(Supplikací snažných)

10. Ta odpověď supplikantům těm daná, jak se rozhlásila, přistoupili po malé chvíli jiní, od snažných supplikací nesouce, aby tedy napotom ti, kteříž by se nelénili, v kterémkoli stavu a předsevzetí svém opatření v tom byli, aby sami oni to, po čem dychtí a pracují, docházeli, slepým štěstím aby nic nešlo. Na kteréž supplikací, v uvažování jí, dlouho rada držána: z čehož jsem soudil, že nesnadná věc byla. Naposledy však prohlášeno, že ačkoli úředníci Fortuně a služebníci její věrné (nebo že se jinak neví). Náhodě jednou jim svěřená moc a správa z rukou vzata býti nemůže, nicméně však že na to pamět bude, i jim o tom poručení se stane, aby snažní před nedbalci

(pokudž by se trefovati mohlo) na pozoru byli; tím tedy že se spraviti moci budou. I odešli ti také.

(Supplikací učených a slavných)

11. Přišli pak hned za tím od některých zvláštnějších lidí vyslaní, Theophrastus a Aristoteles, žádající dvojí věci. Předně, aby nebyli takovým příhodám jako jiní lidé poddáni. Druhé, poněvadž z Boží dobroty na tomto světě znamenitějším vtípem, uměním, bohatstvím atd. poctěni jsou (jakýmž lidem umíráti obecná škoda), mohli by tedy před houfem obecným to privilegium míti, aby neumírali, že žádají. První žádost jejich když uvážena, odpovědíno, že věci spravedlivé žádají; protož že se jim povoluje, aby se jak nejlépe umějí před příhodami hájili, uměli uměním, opatrní opatrností, mocní mocí svou, bohatí bohatstvím svým. Z strany žádosti druhé poručila královna Moudrost ihned všechny nejznamenitější alchymisty svolati a takového prostředku, kterým by se nesmrtnost způsobiti mohla, se vši pilností pohledati. Kteríž k sobě to přijavše, rozešli se. Když se pak dlouho žádný nevracel, a legáti na odpověď dotírali, dána jim pro intèrim taková resolucí, že J. M. K. nepřeje, že takoví zvláštní lidé s jinými zároveň hynouti mají; avšak že tomu na ten čas ještě cesty neví. Toto však za privilegium že jim dává, aby, kdež se jiní prostí hned za čerstva po smrti pohřbují, oni co nejdéle mezi živými aby chováni byli; a kdež jiní po smrti jen pod zelený drn se dostávají, oni aby se kamením přikládati mohli. Tohoto, a což by sobě víc pro rozdíl od chatry lidu vyšetřiti mohli, že se jim povoluje, a na to privilegium dává.

(Supplikací od vrchností)

12. Ti když odešli, předstoupili někteří jménem vrchností, obtížnost stavu toho předstírajíce a za polehčení žádající. I povoleno jest jim, aby sobě hověli a skrze místo-

držící a úředníky věci řídili: na čemž přestavše a poděkovavše, odešli.

(*A od poddaných*)

13. Nedlouho za tím přišli vyslaní od poddaných, rolníků i řemeslníků, nařikající, že, kteří nad nimi jsou, nechtí než pot jejich píti, protož že je honiti a štváti dají, až z nich krvavý pot teče. A ti, jichž k tomu užívají, že to tím ukrutněji činí, aby i sami odtud mísku měli. Čehož na důvod vysypali tu hned mozolů, zsinalostí, jizev i ran čerstvých (kteréz na ukázkou byli přinesli) hromadu, žádající milosti. I zdála se věc zřejmá, že to příkoří jest, protož aby zastaveno bylo; však poněvadž vrchnostem skrze služebníky řídití dovoleno, ti že jsou vinni: protož aby obesláni byli. Půhonové tedy hned rozesláni ke všechněm královským, knížecím a panským radám, regentům, úředníkům, důchodníkům, výběřcím, písařům, rychtářům atd., aby se ničímž nevymlouvajíc postavili. Poručeno, stalo se; však proti žalobě jedné deset jich postaveno, když to na lenost poddaných, neposlušenství, zpouřu, pýchu, bujnost všelijakou, když se jim jen maličko uzdy popustí, a co toho víc, mnohé a rozličné stížnosti vedeny. Po vyslyšení těch uvažována opět v radě všecka ta věc: a vyhlášeno poddaným, poněvadž sobě lásky a milosti vyšších svých vážiti buď nechtí neb neumějí, aby tedy zuřivosti obvykali, poněvadž to v světě býti musí, aby jedni panovali a druzí poddáni byli. Mimo to však, že se jim přeje, mohou-li sobě ochotností, povolností a skutečnou poddaností u vrchností svých a místodržících jich co nejvíc přízně dobytí, aby jí užívali.

(*Stížnosti politiků a prokurátorů. — Pravidlo jim dáno:*

Ratio status)

14. Po propuštění těch pozůstali tu politici (rady královské a panské, doktoři práv, prokurátoři, rychtáři atd.),

stěžující sobě na nedokonalost práv psaných, že podle nich ne všechny mezi lidmi se sbíhající rozepře (ačkoli již na statisíce casus vypsanych mají) rozhodnuty býti mohou. A tím že jest, že aneb nemohou dokonale mezi lidmi řádu držeti, aneb přidají-li kdy pro vysvětlení práva a skončení pře z svého co, že se to od nerozumných za natahování práv a převrácení přepokládá, a odtud i k nim nelibost i společné různice tím víc rostou. Protož že žádají aneb rady, jak dělati, aneb proti všetečným lidským soudům ochrany. Těm když vystoupiti poručeno, šel potaz; a tu jaká od které z rad královny přímluva byla, dlouho by připomínati bylo. Protož samo o tom snešení povím, kteréž jim po zavolání jich zase oznámeno. Jmenovitě, aby nová práva na všechny příhody dokonale se trefující sepsána býti mohla, k tomu J. M. K. že cesty nevidí: protož aby při prvnějších právech a navyklostech zůstáno bylo. Než toto že jim za pravidlo a klíč všech práv J. M. K. dávati ráčí, aby všudy svým práv vykládáním a soudů vedlé nich konáním buď k svému neb k obecnému dobrému směřovali. A to že slouti bude Ratio status; čímž že se proti šermům obecných pomluv jako štítem zamítati moci budou, že toho a toho přítomný způsob (jemuž nekaždý rozumí) vyhledává, tak že býti musí. Politici to pravidlo přijavše, slíbili se podle něho chovati a odešli.

KAPITOLA XXX. (XXXIII.)

Šalomoun marnosti a šalby světa vyjevuje

(*Eccl. 12., 15. — Moudrosti světské larva odkryta*)

Tu Šalomoun, kterýž až potud dívaje se tiše seděl, déle se již držeti nemoha, hlasem velikým volati začal: „Marnost nad marnostmi a všecko marnost! Tak-liž,

co křivého jest, zpřímí se nemůž? Nelze-liž ani nedostatků sčísti?“ A povstav, i zástup jeho veškeren, s hřmotem velikým ubírá se přímo k trůnu královny (aniž tomu buď ta vztekklá Pošta aneb drabant z obou stran překaziti co mohli: protože křikem a bleskem jeho zaraženi byli, jako i sama s radami svými královna). On tedy vztáhna ruku, sejme s obličejů jejího zastření, kteréž ač se prvé cosi drahého a stkvoucího zdálo, nenašlo se však býti než pavučinou. A aj, tvář její se ukázala bledá, však odutá, červenosti sic něco na lících, však líčené (což se odlupováním po místech znamenalo) mající; ruce tolikéž prašivé spatřiny, a všecko tělo nemilé, i dýchání její smrduté. Čehož jsem já se zděsil i všickni přítomní, že jsme jako strnulí stáli.

(I jejím radám. — Eccl. 12., 14)

2. Šalomoun pak obrátiv se k radám domnělé té královny, zodjímal i jim larvy a řekl: „Vidím, že na místě spravedlnosti nespravedlnost panuje a na místě svatosti ohavnost. Bedlivost vaše je podhlídavost, opatrnost vaše chytrost, přívětivost vaše pochlebenství, pravda vaše tvárnost jen; horlivost vaše vzteklost, udatnost vaše opovážlivost, milost vaše bujnost, pracovitost vaše otroctví, důvtipnost vaše domnínka, nábožnost vaše pokrytství atd. Vy-liž na místě Boha všemohoucího svět řídití máte? Přivedeť Bůh na soud všeliký skutek a každou věc tajnou buďto dobrou nebo zlou. Já pak půjdu a hlásati všemu světu budu, aby se svoditi a mámiti nedali.“

(Šalomoun marnosti světa po všem světě rozhlašuje)

3. A obrátiv se šel s hněvem, a zástupové jeho za ním; a když po ulicích: „Marnost nad marnostmi a všecko marnost“ volati začal, sbíhali se odevšad národové a lidé a jazykové i králové a královny z končin dalekých: a on

dštil výmluvností a vyučoval je. Nebo slova jeho byla podobná ostnům a hřebíkům vbitým atd.

(Rada proti němu, aby přelstěn byl)

4. Já pak nešel jsem za ním, ale s svými vůdci, zděšenými ještě, tu na palácu státi jsem zůstal a co se tu dále dalo, spatřil: jmenovitě, že královna z omráčení toho se proberouc, s radami svými, co je dělat, raditi se začala. Kdež Horlivost, Opravdovost a Udatnost raditi chtěly, aby všecka moc sebrána a za ním poslána byla, aby jat byl. Opatrnost naproti tomu radila, že se mocí nic nespraví, poněvadž nejen sám on mocný také jest, ale i všeho téměř světa potah již po sobě má (jakož vracující se jedna za druhou Pošty o tom, co se tam děje, oznamovaly): než aby poslána za ním byla Přívětivost s Úlisností, a ty aby k sobě z hradu Fortuny Rozkoš přivezmouc po něm šly, a kdekoli jest, ochalebně se k němu vinuly, krásu, slávu, libost království tohoto ukazující a schvalující: snad že tak uloven bude, jiné cesty že ona neví na-prosto žádné. I schválena ta rada, a aby ty tři hned šly, poručeno.

KAPITOLA XXXI. (XXXIV)

Šalomoun oklamán a sveden

(Šalomoun dští moudrostí)

Já vida to, prosím vůdců svých, že bych také rád na to, co tam bude, se podíval. Všudybud povolil hned a šel; tlumočník také. I přijdeme a najdeme Šalomouna s houfy jeho v ulici učených, an s podivením všech vypravuje o přirození stromů, počna od cedru, kterýž jest na Libánu, až do mchu, kterýž roste na zdi; též o hovadech a ptácích a zeměplazích a rybách; a o podstatě světa a moci živlů a o spořádání hvězd a o přemýšlo-

vání lidském atd. I přicházeli ze všech národů poslouchati moudrosti jeho. Tím zveleben byv nad míru, počal se sám sobě zalibovati; zvláště když Prívětivost a Ulistnost přitochíce se opatrně, před obličejem všech lidí chvály jeho vyvyšovati začaly.

(Vymýšlí umění řemeslná)

2. Odkudž on zdvihna se, šel jiných světa stran prohlédati: a vkročiv do stavu řemeslníků, dívati se a kochati začal v rozličném umění jejich; i sám jim vysokým vtípem svým neobyčejné věci vymýšleje, k strojení umělému zahrad a štěpnic a rybníků a k stavení domů a měst a vzdělávání všelikých rozkoší synů lidských přináležící.

(V stavu manželském se zapletl)

3. A pak když do ulice manželské vcházel, tu jemu Rozkoš lstivá všecky nejkrásnější mladice co nejšperkovněji ustrojené s muzikou všelijakou libě znějící vstříc vedla a skrze některé výtečnější slavně vítati dala, jej světlem lidského pokolení, korunou národu izraelského, ozdobou světa nazývajíc: a že jakož stavu učených a tolikéž stavu řemeslníků od přítomnosti záře jeho rozumnosti a osvětlení nemálo přibýlo, tak že i stav manželský od přítomnosti jeho slávy zvelebení čeká. Šalomoun poděkování uctivé učině, ohlásil se, že stav ten přiúčastněním se k němu poctiti sobě umíní; protož vyprav sobě z celého mladíc zástupu, co se mu nejpodobnějšího zdálo, zvážiti se s ní a ukovati dal (dcerou Faraonovou ji jmenovali), a tu při sobě maje, její milostí jat jsa, více vzhledání na ní a zabývek než moudrosti své hleděl. Nýbrž (čehož bych se byl nikoli nenadál) po houfu plésajících mladíc oči pouštěje (když mu jich lstivá Rozkoš vždy víc a víc na oči vodila) jímán jsa krásou a spanilostí jedné za druhou, co se jen výtečného namanulo, žádné již ani sobě odvážiti nedav, k sobě po-

volával: tak že jich v krátké chvíli sedm set s sebou spatřil a mimo to tři sta svobodných okolo sebe měl; za slávu sobě, aby i v té věci všechny, kteříž před ním byli i po něm budou, převýšil, pokládaje. A tuť již nic viděti nebylo než láskování rozličná: nad čímž vlastní jeho lidé touditi se a vzdychati počali.

(V stavu pak nábožníků dokonce klesl)

4. On pak přejda ulici tu, ubíral se s houfem svým dále a vstoupiv do ulice nábožníků, kam jej to spřipínané nešťastné tovaryšstvo táhlo, tam se vtáhnouti dal, mezi zvířata a zeměplazy, draky a žížaly jedovaté, a s těmi sobě smutnou kratochvil začal.

KAPITOLA XXXII. (XXXV.)

Šalomounovo tovaryšstvo rozprášeno, jímáno, smrtmi ohavnými zprovázáno

(Šalomounovi tovaryši horlí)

Tak zmámeného vidouce, kteříž v komonstvu jeho nejpřednější byli, Mojžíš, Eliáš, Izaiáš, Jeremiáš, horliti náramně počali: před nebem a zemí, že se ohavností těch účastny učiniti nechtí, protestující, nýbrž celého zástupu, aby se marnosti a bláznovství vzdálili, napomínajíce. Že pak ne jedni za příkladem Šalomounovým přece postupovali, oni tím více se horlením rozněcujíce, tím zuřivěji hřímali: zvláště Izaiáš, Jeremiáš, Báruch, Štěpán, Pavel atd. Mojžíš nad to svým meče připasovati, Eliáš ohni z nebe sstupovati, Ezechiáš všechny ty maňasy troskotati poroučel atd.

(Na úlisné námluvy nedbajíce)

2. To vidouce, které k svedení Šalomouna vyslány byly, Přívětivost, Úlisnost a Rozkoš, přivezmouce i filo-

sofy, Mammona atd., obracely se k těmto, aby se pamatovali a mírněji sobě počínali, radíc: že poněvadž nejmoudřejší ze všech, Šalomoun, rozum svůj poddal a řádům světa, jak to tu každý vidí, obvyká, proč oni vytrhovati se a přes to mudrovati mají? Ale tu žádného slyšení nebylo; čím víc že Šalomounův příklad mnohé svozuje a mámí, znamenali, tím více horlili, běhali, volali, řvali: kteráž věc veliké přinesla zbouření.

(Veřejnost proti nim vyzdvižena)

3. Nebo královna od svých avisována jsouc, rozeslanými patenty veřejnost všudy vyzdvíhla, a ochránce těla svého, Moc, za generála zřidivši, buřiče ty jímati a všechněm na odivu trestati poručila. I troubeno lermo, a sbíhalo se množství k boji hotových, nejen z stavů žoldnéřů, ale i z vrchností, úředníků, rychtářů, soudců, řemeslníků, filosofů, mediků, juristů i samých kněží, nýbrž i žen v přerозličném kroji a zbroji (nebo pravili, že proti takovým veřejným světa buřičům veřejně sobě všickni, kdo pro mladost pro starost muž, pomáhati mají). Já vida valící se vojska, ptám se vůdců svých: „Co pak to bude?“ Tlumočník: „Nyní ty zviš,“ dí, „jak bývá těm, kteříž mudrováním svým roty a bouře v světě začínají.“

(Bitva, jímání, mordování, pálení a jiné muky)

4. V tom onino oboříc se na jednoho, druhého, třetího, desátého, bijí, sekají, porážejí, šlapají, jímají, váží, do vězení vedou, jak cí při kom vzteklost měla: nad čímž mi div lítostí srdce nepuklo. Avšak jsem, ukrutnosti té se lekaje, cknouti nesměl, všecken se třesa. I uzřím, že někteří z těch jatých a ubitých ruce spínají, odprošující činů svých, jiní čím více s nimi zacházíno, tím více na svém stáli. Protož někteří tu hned před očima mýma do ohně metáni, jiní do vody házíni, jiní věšeni, stínáni, na kříž rozbíjeni, kleštěmi trháni, řezáni, bodeni, sekání, pe-

čení na roštích. Aniž všeho vyčísti mohu, jak ukrutně smrti jim činěny: nad čímž plésali a výskali zástupové světa.

KAPITOLA XXXIII. (XXXVI.)

Poutník z světa utéci chce

(Poutník utíká z světa)

Já, ani se na to dívati, ani bolesti srdce déle snášeti nemoha, prchl jsem, na poušť někam aneb raději, kdyby možné bylo, z světa ven utéci chtěje. Ale vůdcové moji po mně se pustivše, dostihli mne a, kam to chci? se tázali. Já mlčením odbyti chtěje, neodpovídal jsem nic. Ale když se nezbedně, pustiti mne nechtíce, dobývali, řekl jsem: „Již vidím, že v světě lépe nebude! Jižť jest po mé naději veta! Běda mně!“ Oni: „A ještě sobě neusmyslíš, ani tyto teď příklady, nač taková přicházejí, vida?“ — Já: „Tisíckrát umřítí volím, nežli tu býti, kdež se tak děje, a dívati se na nepravost, faleš, lež, svod, ukrutnost. Protož již mi smrt žádostivější jest nežli život; jdu, abych se podíval, jaký los jest mrtvých, které vynášeti vidím.“

(Mánil se ztratil)

2. Všudybud povolil hned, pravě, že i tomu se podívati a vyrozuměti dobré jest; druhý neradil, nýbrž bránil tuze. Jehož já nedbaje, potrl jsem se a šel přece a on tu zůstana opustil mne.

(Poutník se na umírající a umrlé dívá. — Propast za světem bezedná)

3. Obhlédaje se pak, hledím ještě na způsob umírajících, jichž všudy vůkol dosti bylo: a vidím žalostnou věc, jak jmenovitě každý s hrůzou, nařikáním, strachem a třesením duši pouští, nevěda, co se s ním stane a z světa kam se octne. Čehož já ač jsem se lekal, však vždy

něčemu víc vyrozuměti chtěje, krácel jsem mezi řady már, jda až k krajům světa a světla; odkudž když jiní oči zavrouc, slepě tak mrtvé své vyhazovali, já bryle mámení již odvrha a oči sobě protra a jak jsem nejdál mohl, tam ven se vychýle, nahlédnu a spatřím strašlivých temností mrákotu, jíž se rozumem lidským ani dna ani konce najíti nemůže, a v nich nic než červy, žáby, hady, štíry, hnis a smrad a puch síry a smoly, tělo i duši zarážející, summou, hrůza nevypravitedlná.

(Poutník strachem se propadá)

4. Od níž ztrnuly všechny vnitřnosti mé, a všechno tělo mé drkotalo, a zděšen byv, mdlobou jsem na zem padl a tak žalostivě zvolal: „Ach, přemizerní, bídni, nešťastní lidé, toto-liž jest vaše poslední sláva! toto-liž tolik nádherných vašich činů závěrek! toto-li cíl vašich, jimiž se nadýmáte, umění a rozličné moudrosti! toto-li po tak mnoha nesčíslných pracech a kvaltováních žádaný ten pokoj a odpočinutí! toto-li ta, kterouž sobě vždycky slibujete, nesmrtedlnost! Ach, kéž jsem se nikdy nenarodil! Kéž jsem nikdy skrze bránu života neprošel, jestliže po všech světa marnostech nic než temnostem a hrůzám těmto za podíl býti mám! Ach, Bože, Bože, Bože; Bože, jestliže jaký Bůh jsi, smiluj se nade mnou bídným!“

KAPITOLA XXXIV. (XXXVII.)

Poutník domů trefil

(První obrácení jest dílo Boží)

To když já mluviti přestanu, všecken se ještě hrůzou třesa, uslyším za sebou temný hlas, řkoucí: „Navrať se!“ I přizdvihnu hlavy a hledím, kdo to volá a kam se vrátiti velí; ale nevidím nic, ani vůdce svého Všeživěda. Nebo i ten mne již byl opustil.

2. V tom aj, znovu hlas zavzní: „Navrať se!“ Já nevěda, kam se navrátiti, ani kudy z té mráкотy vyjít, truchliti začnu; a aj, hlas po třetí volá: „Navrať se, odkuds vyšel, do domu srdce svého a zavři po sobě dvěře!“

(Druhé naší také snažnosti vyhledává)

3. Kteréž rady já jak jsem rozuměl, tak jsem poslechl, a že jsem Boha radícího poslechl, přešťastně jsem učinil; ale i to již dar jeho byl. Sebera tedy, jak jsem mohl, myšlení svá a uzavíraje oči, uši, ústa, chřípě a všechny zevnitřní průchody, vstoupil jsem vnitř do srdce svého; a aj, bylo tam tma. Ale když se, očima mhouraje, trochu poohlédnu, spatřím skrovničké, skulinami se vpouštějící světlo, a uhlédám na vrchu v klenutí svého toho pokojíčka okno jakési veliké, okrouhlé, sklené, ale zašpiněné a zamazané čímsi tak hrubě, že žádného skrze ně světla nešlo.

(Vypsání pokaženého přirození)

4. Takž při tmavém tom skrovném světle sem tam se ohlédaje, uзі́m po stěnách obrázky jakési, pěkného někdy díla, jakž se zdálo, než barev zašlých a s utínanými neb ulamovanými některými oudy. K nimž blíže přistoupě, znamenám nápisy: Opatrnost, Pokora, Spravedlnost, Čistota, Středmost atd. U prostřed pak pokoje rozházené spatřím žebříky jakési polámané a ztroskotané, též poštípané a rozmetané škrípce a provazy, item veliká, ale s vyškľubaným peřím křídla. Naposledy kola hodinná s ulámanými aneb zkřivenými válci, zoubky, sloupci, vše sem a tam rozházené.

(Lidským uměním napravití se nemohoucího)

5. I divím se, co to za přípravy a jak to a od koho porušeno býti muselo, a jakby se to zase spraviti mohlo. Ale na to mysle a hledě, nic jsem vymysleti nemohl, než naděje mi se dělala, žeť mi se ten, který mne zavoláním

svým tam uvedl, kdo pak koli ten jest, ještě ozve a mne při dalších věcech spraví. Nebo mi se to, čehož jsem tu začátek viděl, líbiti začalo, jakož proto, že pokojík ten, ne tak jako prvé místa, po nichž jsem v světě chodil, smrděl, tak i proto, že jsem tu žádného šustu a chřestu, vřesku a třesku, nepokoje a kolotání, tahání a násilí (čehož v světě všudy plno) nespatriil, ale vše ticho.

KAPITOLA XXXV. (XXXVIII.)

Krista za hostě dostal

(Osvícení naše z hůry jde)

O tom já sám s sebou přemýšluji a co dál bude, čekám. A aj, z vrchu zastkví se světlo jasné, k němuž já oči pozdvihna, spatřím vrchní to okno plné blesku, v kterémž aj blesku spouští se ke mně dolů jakýsi postavou sic podobný nám lidem, ale jasností právě Bůh. Jehož obličej ačkoli se náramně stkvěl, očím však lidským nesitedlný byl; aniž z něho hrůza šla, ale líbost jakási, již jsem podobného něco v světě nikdež neznamenal. Ten tedy, samá vlídnost, sama ochotnost, těmito nejprv ke mně přemilými slovy promluvil:

(Kdež všeho světla a potěšení studnice)

2. „Vítej, vítej, můj synu a bratře milý!“ A to pověděv, objal mne přívětivě a políbil. Z něhož mne přepochotná jakási vůně projala, a nevypravitedlnou radostí tak jsem projat, že slzy tekly z očí mých: aniž jsem na to takové nenadálé přivítání co věděl odpověditi, kromě, že jsem z hluboka vzdechna, pokornýma na něj očima vzhlédl. Kterýž radostí mne zděšeného vida, takto ke mně dále promluvil: „Kdežs pak byl, synu můj? kdes byl tak dlouho? kudys chodil? čehos v světě hledal? Potě-

šení? I kdežs ho hledati měl než v Bohu? a kde Boha než v chrámě jeho? a který chrám Boha živého, než chrám živý, kterýž on sobě sám připravil, srdce tvé vlastní? Díval jsem se, synu můj, kdyžs bloudil; ale již jsem se déle dívati nechtěl, přivedl jsem tě k sobě, tebe do tebe uveda. Nebo tu jsem sobě zvolil palác k bydlení svému; chceš-li tu bydleti se mnou, najdeš tu, čehožs v světě nadarmo hledal, pokoj, utěšení, slávu a sytost všeho. Toť slibuji, synu můj, zklamán nebudeš, jako tamto.“

(Oddání se Pánu Ježíši cele)

3. Já ty řeči slyše, a že to můj Spasitel Ježíš Kristus, o němž jsem i prvé v světě povrchně něco slýchal, jest, srozuměv, ne jako v světě s bázni a pochybováním, ale s plným potěšením a celou důvěrností ruce sepna a jemu podáváje, řekl jsem: „Teď jsem, Pane můj, Ježíši, vezmi mne sobě, Tvůj chci býti a zůstávati na věky. Mluv služebníku svému a dej, ať poslouchám; pověz, co chceš, a dej, ať oblibuji; vlož, coť se líbí, a dej, ať nesu; obrať mne, k čemu chceš, a dej, ať stačuji; poruč, co chceš, a co poroučíš; dej: necht jsem já ničímž, aby ty sám všecko byl.“

(Odevzdání se Kristu cele, věc nejblahoslavenější)

(Kap. XXXIX. 16.) I řekl jsem: „Hospodine, Bože můj, porozumívám, že Ty sám všecko jsi; kdo Tebe má, všeho světa snadně oželeť můž, protože v Tobě má víc než žádati umí. Bloudil jsem, již tomu rozumím, v světě se toulaje a odpočinutí v věcech stvořených hledaje. Ale jižť sobě žádného kromě tebe kochání od této hodiny nevínšuji, Tobě se hned teď nyní cele oddávám; jen Ty mne sám posilni, abych od Tebe zase k věcem stvořeným neodpadl, nesmyslnosti té, již svět pln jest, znovu se nepouštěje. Milost Tvá ostříhejž mne, na tuť se spouštím.“

KAPITOLA XXXVI. (XL.)

Poutník jak proměněn

(Vypsání nového rodu)

To když já mluvím, počne mi se větší ještě světlo dělati, a spatřím obrázky ty, kteréž jsem prv ošoustané a oblámané viděl, celé již a patrné a krásné, nýbrž hýbali se tu před očima máma začínající. Tolikéž ta rozmetená polámaná kola v jedno se spojila, a z nich ušlechtilý jakýsi nástroj jako hodiny, běh světa a divnou Boží správu vyobrazující, se udělal. Spravili se i ti žebříkové a zhůru k oknu tomu, kterýmž se nebeské světlo vpouštělo, postavili, tak že se tam, jakž jsem porozuměl, vyhlédati mohlo. Křídla pak, kteráž jsem prv s vyškubaným perím viděl, dostala nového velikého perí, kteráž vzav ten, kterýž se mnou mluvil, Pán můj, připíal je ke mně a řekl: „Synu, já na dvou místech bydlím: na nebi v slávě své a na zemi v srdci zkroušeném. A ty, od toho času chci, aby také dvoje obydlí měl, jedno zde doma, kdež jsem i já s tebou býti připověděl, druhé u mne v nebi, kamž aby se vznášeti mohl, křídla tato (jenž jsou žádost věcí věčných a modlitby) tobě přidávám; budeš moci, kdy budeš chtíti, ke mně se proletnouti, a tak ty se mnou a já s tebou rozkoše míti.“

KAPITOLA XXXVII. (XLI.)

Poutník do neviditedlné církve odkázán

(Nová uzda a bryle)

„Mezi tím pro utvrzení tebe v tom a pro skutečné vyrozumění potěšení tomu, k němuž jsem tě nyní povolal, odsílám tě mezi jiné služebníky své, kteří prvé již svět opustivše, mně se oddali, aby způsob jejich spatřil.“

— „I kdež bydlí, Pane můj,“ řekl jsem, „kde jich hledati budu?“ Odpověděl: „V světě mezi jinými roztroušeni bydlí, ale jich svět nezná. Ty pak, aby je poznal a při tom, poněvadž v světě ještě, dokud tě odtud nevezmu, budeš, aby před šalbami jeho bezpečen byl, místo brylí a uzdy, v níž prvé byl pojat, já na tebe teď své jho (jenž jest poslušenství mé) vzkládám, aby žádného napotom kromě mne nenásledoval. A přidávám tyto perspicille: skrze něž i marnosti světa, ač budeš-li na ně hleděti chtíti, lépe ještě znamenati i potěšení vyvolených mých spatřovati moci budeš.“ (Těch pak perspicillí okolek zevnitřní byl slovo Boží, sklo vnitřní Duch svatý.) „Jdiž již,“ řekl, „a jdi na to místo, jehožs prvé pominul, a spatříš věci takové, jakýchž by sic tehdáž bez těchto pomoci nebyl spatřil.“

(Pravdiví křesťané mezi domnělými, a čím se dělí)

2. Já vzpomenu, kde se to bylo chytilo, vstanu, jdu žádostivě a s chvátáním: tak že, ač hluk světa vůkol mne byl, však jsem ho již ani nepozoroval. I vejdu do chrámu, kterýž Křesťanství sloul, a uhlédaje v nejvnitřnější jeho straně, jenž jest kůr, oponu aneb zastření, jdu tam přímo, nic na ty hádajících se po stranách sekty nehledě. Kdež jsem nejprvé a příhodně, co to za kout jest, vyrozuměl, jmenovitě, že Praxis Christianismi, t. pravda křesťanství slove. Jehož obestření dvoje bylo: zevnitřní, kteréž se po vrchu spatřiti mohlo, bylo tmavé barvy a sloulo Contemptus Mundi, pohrdnutí světem; druhé vnitřnější bylo stkvělé, Amor Christi, milování Krista; tím dvojím, viděl jsem, že se to ohražuje a od jiných dělí: ale vnitřního po vrchu viděti nebylo. Za to zastření kdokoli vešel, byl hned jinakší než jiní lidé, plný blahoslaivenství, radosti a pokoje.

(Církev na ruby obrácený svět)

3. (5.) To já tu u dveří spatře, hlouběji jsem za to zastření vešel a na jejich věci (nejprve veřejně všechněch, potom v některých povoláních) s nevypravitedlným potěšením se dívaje, všechno tu světu na odpor jsem spatřil. V světě zajisté všudy slepotu a mrákotu, tuto jasné světlo jsem spatřil; v světě šalbu, tuto pravdu; v světě neřádů plno, tuto sám ušlechtilý řád; v světě kvaletování, tuto pokoj; v světě starosti a fresuňky, tuto radost; v světě nedostatky, tuto hojnost; v světě otroctví a porobu, tuto svobodu; v světě vše nesnadné a těžké, tuto vše lehké; v světě žalostné odevšad příhody, tuto samu bezpečnost.

KAPITOLA XXXVIII. (L.)

Poutník křesťany podlé stavů prohlédá

Spatře pak já mezi nimi rovně jako v světě rozdílná povolání, žádostiv jsem byl, jak kteří stupně svého ostřihají, také se podívati. I našel jsem ušlechtilý opět při všem řád, až mílo: ale toho již obšírně vyčítati nechci, krátce toliko něco dotknu.

(Vrchnost mezi sebou jakou mají)

2. Komu se z nich nad jinými seděti a vrchností slouiti dostávalo, tak se k svěřeným sobě poddaným svým choval, jak rodičů vlastně k dítkám obyčej jest, i láskou i péčí, načež dívati se mílo bylo; a viděl jsem, jak mnozí z takové vrchnosti ruce zpínajíc, Boha chválili. Zase pak, kdo pod moc jinému přináležel, tak se hleděl řídit, aby nejen slovem, ale skutkem poddaný byl: Boha tím ctě, aby, kohož mu představil, buď on jakých buď povah, všelikou k němu uctivost a šetrnost slovy i skutky i myšlením pronášel.

(A jaké učené)

3. Když jsem mezi nimi dále chodil, spatřil jsem nemálo lidí učených, kteříž proti obyčeji světa, jak který daleko jiné uměním, tak daleko pokorou předcházeli, a byli sama vlídnost a přívětivost. S jednáním mi se mluvíti dostalo, o němž bylo smýšlení, že nic není ve všech uměních lidských, cožby před ním ukryto bylo; on však jako nejsprostnější tak se stavěl, nad hloupostí a neumělostí svou tytýž vzdychaje. Umění jazyků u nich v malé jest vážnosti, jestliže umění moudrosti k tomu nepřistoupí. Nebo prý jazykové moudrosti nedávají, než k tomu toliko jsou, abychom s jinými a jinými obyvateli okršku zemského, buď živými neb mrtvými, rozmlouvati mohli; a protož, ne kdo mnoha jazyky mluvíti, než kdo užitečné věci mluvíti umí, že učený jest. Užitečné pak věci nazývají všechny skutky Boží, k jichž poznání artes že napomáhají něco; ale však známosti té pravá studnice že jsou svatá Písma a učitel Duch svatý, cíl pak všeho Kristus, ten ukřižovaný. Protož všickni tito, viděl jsem, že vším uměním svým k Kristu jako k centrum směřovali; pak-li co k Kristu překážkou býti viděli, všechno, byť i nejvtipnější bylo, opomítali. Knihy lidské viděl jsem že čtou všelijaké podle příčin; ale vybranějších toliko pilně hledí, všudy šetříc, aby lidské řečnování za lidské měli. Sami knihy také píší, ale ne pro roztrásání jména svého, než když naději mají, že něčím užitečně s bližními se sděliti, obecnému dobrému v něčem napomoci, zlému uhájiti moci budou.

(Jaké kněží a theology)

4. Kněží a kazatelů viděl jsem tu jistý počet podle potřeby církve, vše v habitu prostičkém, obyčejů krotkých a přívětivých, jak mezi sebou tak vůbec k jiným.

Času více s Bohem než lidmi trávili, modlitbami, čtením a přemýšlováním; co mimo to času jest, ten na vyučování jiných, buď v shromáždění vůbec aneb v soukromnosti obzvláště, vynakládají. Jistili mi to posluchači, a sám jsem zkusil, že se kázání jejich nikdá bez vnitřního pohnutí srdce a svědomí neslýchá, protože z úst jejich pronikavá moc božských výmluvností plyne. I plésání jsem při poslouchajících i slzy spatřil, když se aneb o milosrdenství Božím aneb o lidské nevděčnosti mluvilo; tak se to od nich opravdově, živě a vroucně koná. Za hanbu by sobě kladli něčemu jiné učit, čehož by prvé sami na sobě příkladu neukazovali: tak že i když mlčí, čemu se z nich učit jest. Přistoupil jsem pak obzvláště k jednomu z nich, promluviti chtěje, kterýž byl muž počestných šedin a z jehož tváře božského hned cosi se stkvělo. Když se mnou mluvil, řeč jeho přívětivě jakési přisnosti plná byla: a všelijak patrné bylo, že Boží legát jest, tak nic světem nepáchl. Když jsem ho obyčejem naším tituli ctíti chtěl, nedal, nazýváje to fraškami světa; jemu titule a cti dosti že jest, jestliže jej služebníkem Božím a, líbí-li mi se, otcem svým nazovu. Když mi požehnání dával, nevím, jakou pochtost a v srdci rozvírající se radost jsem cítil: a porozuměl jsem v pravdě, že pravá theologia mocnějšího a pronikavějšího cosi jest, nežli jakž se toho vůbec zakouší. Mně se, ať pravdu význam, tito líbili, muži vroucího ducha, krotkého těla, milovníci nebeských věcí, nedbalci zemských, bedliví nad stádem, zapominatelní nad sebou; střízliví vínem, opojení duchem; skrovní v řečech, hojní v skutcích; a z nich každý přední v práci, poslední v chloubě býti se snažoval: summou, skutky, slovy i myšlením všechných duchovní vzdělání obmýšlející.

KAPITOLA XXXIX. (LI.)

Smrt křesťanů věrných

(Smrt křesťanů libá)

Když jsem se pak dosti mezi křesťany těmito naprocházal a na jejich činy nadíval, spatřil jsem naposledy, že i mezi nimi Smrt se procházela; ale ne tak jako v světě postavy mrzuté, nahá, nemilá, než ovinutá pěkně prostěradly Kristovými, jichž v hrobě byl zanechal. Ta jednak k tomu, jednak k onomu přistoupi, že čas jest odejít z světa, pověděla. Ach, jaká radost a plésání, kdo té noviny dostal! Jen aby spíš bylo, všeliké bolesti, i meč i oheň i kléště i všechno podnikali. I usna každý pokojně, tiše a libě.

Zatím andělé duši pojmcou, nesli zhůru v blesku a plésání divném: kamž když jsem za nimi (perspicilli přiopraviv) zrakem víry pronikl, spatřil jsem slávu nevypravitedlnou.

KAPITOLA XL. (LII.)

Poutník spatřuje slávu Boží

Nebo aj, u výsosti seděl na trůnu svém Pán zástupů, okolo něhož byl blesk od končin nebes až do končin jejich, a pod nohama jeho byl jako křišťál, smaragd a zafir, a trůn jeho jaspis, a vůkol něho duha krásná. Tisícové tisíců a desetkrát tisíckrát sto tisíců andělů stálo před ním zpívajících jedni k druhým: „Svatý, Svatý, Svatý, Hospodin zástupů, plná jsou nebesa i země slávy jeho!“

2. Tolikéž čtyřmécíma starců, kteříž padajíce před trůnem a mecíce koruny své k nohám toho, kterýž jest živý na věky věků, zpívali hlasitě: „Hoden jsi, Pane, přijít slávu a čest i moc; nebos stvořil všechny věci, a pro vůli tvou trvají i stvořeny jsou.“

3. Spatřím také před trůnem jiný veliký zástup, kteréhož by žádný přechisti nemohl, ze všech národů a pokolení a lidí i jazyků, jehož skrze to andělské na světě zmrlých Božích svatých přenášení vždy víc přibývalo, a hluk se množil. I volali: „Amen, požehnání a sláva a moudrost a díkčinění a čest a moc i síla Bohu našemu na věky věkův Amen!“

4. Summou, blesk, jasnost, stkvělost, slávu nevypravitelnou jsem spatřil, zvuk a hluk nevýmluvný jsem slyšel, vše radostnější a divnější, nežli oči, uši a srdce naše postihnouti mohou.

5. A zděšen byv hrůzou nebeských těch slavných věcí, padl jsem i sám před trůnem velebnosti, stydě se za svou hříšnost, že člověk poškrvněných rtů jsem, i zvolal jsem: „Hospodin, Hospodin, Hospodin Bůh silný jest, lítostivý a milostivý, dlouhočekající a hojný v milosrdenství a pravdě, milosrdenství čině tisícům, odpouštěje nepravost a přestoupení i hřích! Hospodine, smiluj se pro Ježíše Krista i nade mnou hříšným!“

KAPITOLA XLI. (LIII.)

Poutník za domácího Božího přijat

To když já dopovím, ozve mi se z prostřed trůnu Spasitel můj Pán Ježíš a rozkošnými těmito ke mně slovy promluví: „Nebojž se, milý můj, já s tebou jsem, tvůj vykupitel, já utěšitel tvůj, neboj se. Aj, nepravost tvá odňata jest od tebe a hřích tvůj zhlazen. Raduj se a pléšej, nebo jméno tvé mezi těmito napsáno jest; když mi věrně sloužiti budeš, jako jeden z těchto budeš. Cos viděl koli, uživ toho k bázni mé, a větší věci nad tyto uzříš časem svým. Ostříhej se jen v tom, k čemu jsem tě zavolal, a jakť jsem cestu k slávě této ukázal, tak ní

krácej. Buď v světě, dokud tě tam nechávám, poutníkem, podruhem, příchozím a hostem, u mne pak zde domácím mým; právo nebeštanství tobě se dává. A protož zde obcování své míti hled! a měj mysl ke mně co nejvýš vždycky zdviženou, k bližním, co nejniž skloněnou; zemských věcí, dokud tam jsi, užívej, v nebeských se kochej; buď povolný mně, odporný a odbojný světu a tělu; ostříhej vnitř tobě ode mne udělené moudrosti, zevnitř tobě ode mne poručené sprostnosti; měj hlásné srdce, tichý jazyk; k čitelnosti bíd bližních buď outlý, k snášení vlastních křivd otrlý; duší služ mně samému, tělem, komu můžeš aneb musíš; coť poručím, čiň, co na tě vzkládám, nes; k světu buď neochotný, ke mně vždycky se vinoucí; v světě buď tělem, ve mně srdcem. Tak budeš-li činiti, blažený jsi a dobře bude tobě. Odejdiž již, milý můj, a stůj v losu svém až do skonání svého, užívaje potěšení, k němuž jsem tě přivedl, s radostí.“

KAPITOLA XLII. (LIV.)

Zavírka všeho

V tom zmizelo vidění od očí mých, a já poklekna na kolena, obrátil jsem oči zhůru, a Slitovníku svému, jak jsem uměl, poděkoval jsem těmito slovy:

„Požehnaný jsi, Hospodine Bože můj, zvelebování a vyvyšování věčného hodný, a požehnané jméno slávy Tvé, důstojné a veleslavné na věky věků. Oslavujtež Tebe andělé Tvoji, a všickni svatí Tvoji chválu Tvou vypravujte. Nebo veliký jsi v moci a moudrost Tvá nezpytatedlná, a milosrdenství Tvé nade všechny skutky Tvé. Oslavovati Tě budu, Hospodine, dokud jsem živ, a jménu Tvému svatému zpívati, dokud mne stává; nebos mne rozveselil milosrdenstvím svým a naplnil plé-

sáním ústa má, vychvátiv mne z proudů násilných, z vírů hlubokých vyňav mne a na bezpečnosti postaviv nohy mé. Vzdálený jsem byl od Tebe, Bože, sladkosti věčná, ale Ty smilovav se, přiblížil se ke mně; bloudil jsem, ale Tys mne upamatoval; motal jsem se, kam jíti nevěda, ale Tys mne na pravou cestu navedl; zašel jsem, byl od Tebe a ztratil Tebe i sebe, ale Ty vyskytna se, navrátils mne mně i sobě. Přišel jsem byl až k hořkostem pekla, ale Ty zpět mnou trhna, až k sladkostem nebeským s mne přivedl. A protož, dobrořeč duše má Pánu svému a všecky vnitřnosti mé jménu svatosti jeho. Hotovo jest srdce mé, Bože, hotovo jest srdce mé, zpívati a plésati Tobě budu. Nebo vyšší je nade všecku vysokost, a nade všecku hlubokost hlubší, divný, slavný a plný milosrdenství. Běda dušem nesmyslným, kteréž od Tebe odcházejíce, pokoj se najíti moci domnívají, ježto ho kromě Tebe ani nebe ani země ani propast nemá, protože v Tobě samém jest odpočinutí věčné. Nebe i země od Tebe jsou, a dobré jsou a krásné jsou a žádostivé jsou, protože od Tebe jsou; avšak ani tak dobré ani tak krásné ani tak žádostivé nejsou, jako Ty, učinitel jejich; protože duše potěšení hledající naplniti a nasytiti nemohou. Ty jsi, Pane, plnost plností; srdce naše neupokojené jest, dokudž se koli neustanoví v Tobě. Pozdě jsem Tě zamiloval, ó, krásno věčná, proto že jsem Tě pozdě poznal. Poznal jsem pak tehdaž, kdyžs mi se zasnívila, ó, jasnosti nebeská! Nech! chvály Tvé mlčí, kdo slito-vání Tvých nepoznal; ale vy, vnitřnosti mé, vyznávejte se Pánu. Ó, kdo mi to dá, aby srdce mé opojeno bylo Tebou, vůně věčná! abych na všechno zapomenul, což Ty nejsi, Bůh můj. Neskrývejž se již srdci mému, krásno nejkrásnější! Pak-li mi vezdejší věci Tebe zastěňují, umru, ale abych Tě spatřoval a s Tebou jsa, více Tě neztracoval. Zdržuj mne, Pane, veď mne, nes mne, abych od

Tebe nebloudil a neklesal; dejž, ať Tě miluji milováním věčným, a nemiluji vedle Tebe věci žádné, leč pro Tebe a v Tobě, ó, láska neskonálá! Ale což více mluvití mám, Pane můj? Teď jsem, Tvůj jsem: Tvůj jsem vlastní, Tvůj jsem věčně. Odříkám se nebe i země, jen ať Tebe mám; sebe mi jen neodpírej, dosti mám, na věky věků neproměnně dosti mám na Tobě samém. Duše i tělo mé pléše k Tobě, Bohu živému; ach skoro-liž pak půjdu, abych se ukázal před obličejem Tvým? Kdy chceš, Pane Bože můj, vezmi mne, teď jsem, hotově stojím; zavolej, kdy chceš, kudy chceš, jak chceš. Půjdu, kam poručíš, činiti budu, co rozkážeš. Duch Tvůj dobrý, spravuj mne jen a veď mezi osidly světa jako po rovné zemi, a milosrdenství Tvé zprovázej mne po cestách mých a proved' skrze tyto, ach, tesklivé temnosti světa, až k věčnému světlu.“

Amen i Amen.

**Gloria in excelsis Deo et in terra Pax hominibus
bonae voluntatis.**

Poznámky

Str. 49. (Kap. I., 3.) Nesměl jsem = neodvážil jsem se. Srovn. smělý. Tak i jinde. Viz Slovníček.

Str. 50. (II., 2.) Kretenský labyrint (= bludiště). Byl vedle egyptského ze čtyř podobných staveb nejproslulejší. Vystaven byl podle pověsti od Daidala, nejslavnějšího umělce řeckého v době mythické, a obýval v něm lidožravý netvor Minotaurus, od nejstaršího krále krétského Minosa, syna Zevova a Europina, sem zavřený, který byl teprv od Thesea zabit, když ten do Kréty přišel. Thesovi, aby nezabloudil, dala Ariadna, dcera Minova, dlouhou nit. Po té zavřen sem Daidalos sám se svým synem Ikarem, pomohl si však odtud, zhotoviv sobě a Ikarovi umělá křídla.

Str. 60. (VII., 5.) Což pak toto v Babyloně jsme? t. j. v městě zmatku. Naráží se na zmatení jazyků, nastalé při stavbě věže babylonské.

Str. 65. (VII., 14.) A stroje jeho v nic. Elipticky řečeno: vše, co strojil, chystal a zamýšlel, rozplynulo se v nivec.

Str. 66. (VII., 15.) Et mortis faber est quilibet ipse suae = i smrt si každý strojí sám.

Str. 67. (VIII., 1.) Mokli co doch. Doch (obyč. došek) smáčí se v rozředěné hlíně.

Str. 68. (VIII., 3.) Na korábu se octl = přišel na mizinu; též na koráb přijíti, na korábě býti. Podle Fr. Bartoše koráb má zde některý z těchto významů: 1. peň stromový, jehož dřevo vypráchnivělo, až zbyla toliko kůra, 2. kostra koňská. Sr. něm. vazbu auf den Hund kommen.

Str. 71. (VIII., 10.) A duši jejich vždycky na šancích státi jsem spatřil = na pokraji záhuby, v nebezpečí.

Str. 76. (IX., 2.) Kterouž mi Disciplinam jmenovali = nauky, věda.

Str. 77. Non cuivis contingit adire Corinthum. Do Korintu přístup byl nesnadný a pobyt tam drahý.

Z toho vzniklo toto lat. pořekadlo podle podobného řeckého Doslova přeložené znamená: Ne každému se podaří dojítí Korinthu. — Fládr: fládr (z něm.) jest zvláštní žíla, sval v dřevě, kamení, mase; dřevo fládrové = jádrovitě, v součky otočené, sva-
lovitě. — Tamt. Memoria artificialis = paměť uměla.

Str. 78. (IX., 4.) Juris prudentiae, právníctví.

Str. 80. (IX., 7.) Vokabulář, Dikcionář, Lexikon. Dnes se již nečiní rozdíl mezi těmito významy; původně však prvý byl slovník, uvádějící toliko slova bez způsobů mluvení, druhý přihlížel také k vazbám a fraseologii, lexikon posléz byl Řekům slovník, vykládající buď zastaralá slova, neb jednotlivé spisovatele, neb rozdíl nářečí attického od ostatních. — Promptuarium = pří-
ruční kniha, florilegium = výbor (řecky anthologie), loci co-
munes = propovědi, obsahující obecnou pravdu; postilla, z lat.
post illa, t. verba textus = úvahy a výklady na evangelia a epístoly
celého roku, jež následují po slovech textu Písma sv.; konkord-
dancí = abecedně spořádaná sbírka všech slov a průpovědí Písma
sv. s poukázáním na místa, kde se vyskytují. — Memoriae sub-
sidia = čím se paměti napomáhá.

Str. 82. (IX., 9.) Anagrammat prosíce. Anagramma (gen.
-ata, obyč. však anagram, u), odrůda hádanky, v níž se písmena
neb slabiky přemítají, aby tím vznikl jiný smysl (kos — sok).

Str. 84. (IX., 11.) Aristoteles, žák Platonův. Přátelství
jejich prý se později přerušilo. — Cicero se znepřátelil s dějepis-
cem Sallustiem, když tento byl tribunem lidu (r. 52 př. Kr.) —
Skot (Jan Duns Scotus), slovník scholastik z XIII. stol., odpůrce
sv. Tomáše Akvinského. Nazýván jest doctor subtilissimus. —
Aquinas = sv. Tomáš Akvinský, doctor angelicus, přední hvězda
filosofie scholastické. — Bartolus (de Saxoferrato), slavný právník
v oboru římského práva ve 14. stol. Od něho prý pochází text
Zlaté bully Karlovy. — Baldus (de Ubaldis), profesor práva na
rozličných universitách ital., za své doby velmi vážený, žák a sou-
peř Bartolův. (14. stol.) — Erasmus (Rotterdamský), nar. 1467
v Rotterdamě, jeden z nejučenějších a nejznamenitějších mužů 15.
a 16. stol., slavný humanista katolický a odpůrce směru scholastic-
kého. — Sorbonisté, doktoři theologie při pařížské koleji, Sor-
bonne nazvané, založené Robertem Sorbonem, kanovníkem v Pa-
říži, r. 1253, kteří zvl. mravoukou a řešením záhad náboženských
se zabývali. — Ramus, metafysik, matematik a humanista 16.
stol., padl v Paříži v noci bartolomějské (dne 24. srpna r. 1572).

Byl neúnavný odpůrce tak, zvané peripatetické filosofie Aristotelovy. — Campanella Tomáš, slavný italský filosof (1568—1639). Byl odpůrcem učení Aristotelova. — Peripatetikové, přívrženci filosofie Aristotelovy od řeckého peripatein *πατεῖνε ἵνα* (t. j. procházetise). Název souvisí prý se způsobem A-ovým, ranní přednášky konati, procházejí se ve stinných sadech. — Ptolomaeus, jeden z nejznamenitějších hvězdářů starověku (70 až 147 po Kr.). Učení jeho, že země stojí a slunce okolo ní se pohybuje, vyvrátil Kopernik. — Theophrastus (Paracelsus), slavný lékař a lučebník švýcarský († 1541). Jal se první na universitě v Basileji přednášeti po německu. Proti předchůdcům svým vystupoval velmi ostře, ba spisy Galenovy spálil kdysi před posluchači. — Galenus Claudius, po Hippokratovi nejslovutnější lékař starého věku, nar. 131 po Kr. v Pergamu. Hlavní zásluhou jeho jest zpracování anatomie a fysiologie, čímž pevný základ získal pathologii. Až po Paracelsa byl všem školám lékařským nedotknutelnou autoritou. Z 500 jeho spisů zachovalo se jich 181. — Brentius (vl. Jan Brenz), jeden z čelnějších reformátorů německých v 16. stol. — Beza Theodor (vl. de Bèze), rodilý Francouz. Po smrti spolužáka a přítele svého Kalvína (1564) pokládán za hlavu reformované církve francouzské neb švýcarské, již zvl. ve sporech s katolíky a luterány mnoho prospěl. Byl též v písemném styku s českými Bratry. — Bodin Jan, znamenitý právník a spisovatel franc. v 16. stol. — Wier (neb Weier) Josef, lat. Piscinarius, lékař, nar. v Grave v severním Brabantsku r. 1515 (cestoval též po Africe), byl první, který proti pověrám o čarodějnicích a jich mučení a upalování povstal. Jeho odpůrcem byl Bodin. — Sleidanus Jan (vl. Philipson), slavný historik a publicista v 16. stol. — Surius Vavř., narozen r. 1522 v Bukovci (Lubeku) z protestantských rodičů, později se stal katolíkem a vynikl jakožto znamenitý spisovatel theol. — Šmidlin Jakub, přívrženec Lutherova učení, narozen roku 1528 ve Weiblinkách. Usiloval marně o to, aby smířil a spojil obě dvě veliké strany v lůně církve protestantské. — Gomar Frant., narozen roku 1565, profesor theologie v Leydenu, kalvinista, hájil proti kolegovi svému Jak. Arminiovi předurčení nebo praedestinace osudů lidských a též pádu Adamova. Hádek z toho vzniklých kalvinisté holandští užili k bojům politickým. — Fratres Rosaei = Růžové bratrstvo = jméno sekty, která hlásala, že zná všechny vědy, že našla kámen moudrosti, že může lidi učiniti nesmrtelnými a pod. — Filosofiastry = lžimudrce, nepravé filosofy. — Conciliatores = smluvci, prostředníci. — Ubrman = rozsuzovatel.

Str. 85. (X., I.) Bion tiše seděl. Naráží se tu asi na známou průpověď řeckého filosofa tohoto, že nejnešťastnějším z lidí jest ten, jenž chce býti nejšťastnějším a nejspokojenějším. — Anacharsis se procházel. A., jsa rodem Skyth, za vzděláním po Řecku cestoval. Filosofii se oddal, když okolo roku 592 př. Kr. přišel do Athén a tu se Solonem se byl seznámil. — Thales létal. Th. pokládá se jednak za zakladatele geometrie a astronomie, jednak za průvodce filosofie. Vypočítal prý výšku pyramid, délkou stínu své holi změřiv délku stínu pyramidy. — Hesiod oral. H., nejstarší vedle Homéra básník řecký, byl pastýř a rolník. Jeho poučná báseň Dila a dnové obsahuje také v 1. části předpisy o rolnictví a hospodářství. — Plato v povětrí ideas honil. Jádrem filosofie P-novy tkví v nauce o ideách. — Aristoteles disputoval. Filosofie A-ova se zakládala jednou stránkou také na tom, že kritisoval a polemisoval s předchůdci svými, v každém oboru dokazuje, v čem pochybili. Nadto byl zakladatelem t. zv. peripatetické školy, jež odvozuje své jméno od toho, že A. přednášel žákům svým, procházející se ve stínných sadech. Disputovati = hovořiti, hádati se. — Pythagoras mlčel. P. byl též původcem spolku v Krotoně, jehož chovancům po jistou dobu bylo zakázáno vůbec mluvit. — Epimenides spal. Básník E. (z Knossa na Krétě, žil v VI. stol.), byv prý ve svém mládí kdys od otce poslán na pole pro ovci, v jeskyni usnul a 57 let po sobě spal. — Archimedes zemi odstrkoval. Vztahuje se na známý výrok A-ův k Hieronovi, vládci syrakusskému, pronesený: „Dej mi nepohnuté místo a já zemi odstrčím.“ — Galenus recepty spisoval, jsa nejslovutnějším lékařem starého věku. — Euklides z Alexandrie (ok. r. 300 př. Kr.), otec vědy matematické. — Kleobulus, jeden ze 7 mudrců řeckých. — Periander povinnosti rozměřoval. P., tyran korintský (VII. stol. př. Kr.), moudrými zákony pečoval o blaho obce, nádheru a zahálku obmezuje a v občanech válečného ducha budě. — Pittakus válčil. Jsa jedním ze 7 mudrců řeckých, vysvobodil pomocí básníka Alkaia vlast od libovlády Melanchrovy. I jindy válečně se vyznamenal. — Bias žebрал. Když občané prienštlí před Kyrem utíkající, všechny drahocenné věci své odnášeli, B. (jeden ze 7 mudrců řeck.) nic s sebou nevzal, pravě: „Co mého, vše nosím s sebou.“ (Omnia mea mecum porto.) — Epiktetus sloužil (1. stol. př. Kr.) E. byl dlouho otrokem. — Seneka mezi tunami zlata sedě, chudobu vychvaloval. S. totiž, oplývá bohatstvím, sepsal též nadšenou rozpravu o chudobě. — Xenophon každého všemu naučiti sliboval vztahuje se na spisovatelskou

všestrannost a výmluvnost X-ovu. — Timon všechněm zlořečil. T., jsa bohatý a filosoficky vzdělaný Athénan, jal se pro zkaženost své doby (žil za pelopon. války) nenáviděti lidí vůbec, tak že komikům i anekdotám se stal terčem vtipu a říkajíc typem misanthropa, odkud též jeho přízev *δμισάνθρωπος* — Demokrit všemu se smál. D. z Abdery (V. století) pokládal za cíl všeho poznání pokojnou, nepobouřenou mysl. Pozorovati věci s takovou myslí vede prý k ironické veselosti. Odtud D. má název smějícího se filosofa. — Heraklitus plakal. H. (ok. r. 500) pro přísnou a zámčivou mysl svou získal jména plačícího filosofa. — Zeno se postil. Z., zakladatel stoické filosofie (ok. r. 300), vedl tak prostý způsob života, že se stal příslovečným. — Epikurus hodoval. E. (342—270). Jádrem jeho filosofie záleží v tom, že nejvyšším dobrem jest blažený život a toho lze dosáti rozumným všeho užíváním. Anaxarch, žák Demokritův, říkával prý, že ani své nevědomosti si není vědom. — Pavel Tarsenský = sv. Pavel, roz. v Tarsu v Cilicii.

Str. 87. (X., 4.) De Culice = O komárovi, báseň neprávem přičítaná Vergiliovi; de Passere = O vrabci, báseň složená Cajem Valeriem Catullem. Jsou vlastně dvě: v jedné opěvá se vrabec živý, druhá lká nad mrtvým vrabcem milenciným; tato přeložena do češtiny od Fr. Štěpničky v Čechoslavu r. 1822; na Lesbii, jakožto milenkou svou složil mnoho básní Catullus (86—56 př. Kr.); o Priapovi, římském bohu plodivosti a úrodnosti, zachovalo se mnoho básní; sbírka jich, Priapeia zvaná, pochází od několika básníků doby Augustovy. Některé se přičítají Ovidiovi (43 př. Kr. — 17 po Kr.) a Tibullově (54—19 př. Kr.), některé náležejí snad Catullovi, mají aspoň jeho ráz; většina složená od jich napodobitelů. Básnické knihy de Arte Amandi (o umění milovati) složil Ovidius; rovněž Metamorphoses (Proměny). Encomia = chvalořeči a chvalozpěvy. Zde jsou to chvalozpěvy. Takové máme od Catulla, Statia a pozdějších; panegyricus Messalae neprávem snad se připisuje Tibullově; na Pisona složen od neznámého básníka za doby Claudiovy neb Neronovy atd. Mohou se zde mysliti také žertovné chvalozpěvy na předměty nepatrné, jako laus fumi et pulveris (na kouř a prach) atd. Satyrae: Míni se nejspíše satiry Horáciově (65—8 př. Kr.).

Str. 87. (X., 5.) Dialektik, perspicillum, notiones secundae atd., viz ve Slovníčku.

Str. 89. (X., 7.) Unum verum bonum = jediné pravé dobro. — P. Ramus, v pozn. ke kap. IX., 11. na str. 168. — Až holé *Ens*

zůstalo, t. j. pouhá podstata věci. A jako hlavu *artium* odtíti chtějí, t. j. hlavu uměn.

Str. 90. (X., 8.) Archimedes (v III. stol. př. Kr.) počtem pískovým (*ψαμμίτης*) vyvrátil tvrzení, že není možná spočítati písek. — Regule Trium, Societatis, Alligationis, Falsi = pravidlo trojčlenné, spolkové, allgační, domnívání. — Cossa (ital.), algebra, poněvadž Italové v XV. stol. nazývali neznámou veličinu v algebře cosa, t. j. věc.

Str. 91. (X., 9.) *Οὐδείς ἀγεωμέτρητος εἶπω* = nikdo v měřictví nezběhlý nevstupuj. — 91. Praecipua apud geometras controversia, de quadrando circulo = hlavní hádka mezi měřiči o čtvercování kruhu.

Str. 91. (X., 10.) Scaliger, Josef ustus, slavný filolog XVI. stol., zabýval se také přírodními vědami. Domníval se, že našel quadraturu kruhu. Zdokonalil způsob kritiky textové. — Clavius, slavný matematik XVI. stol. Papež Řehoř XIII. svěřil mu hlavní řízení při opravě kalendáře. S ním ostře polemisoval Scaliger. — Tamt. Kniha in folio t. archivové velikosti.

Str. 93. (X., 13.) Na anomalitatem coeli naříkali, t. j. na nepravidelnost nebeské oblohy.

Str. 93. (X., 14.) Trigóny, quadráty, sextile, konjunkcí, opposicí a jiné aspekty, t. j. trojhrany, šestice, spojení, protistátní a jiné pohledy. Aspekty nazývala se ve středověku vzájemná postavení oběžnic, slunce a měsíce ve zvětrníku, na nichž záviselo působení planet na osudy lidské. Byla o nich pravidla tak hojná a spletená, že se mohlo dáti vysvětlení, jakého právě bylo třeba. Na př. Venuše a Jupiter byly planety dobré. Mars a Saturn zlé. Merkur byl obojetný, t. mezi prvými uzavřen jsa — dobrý, mezi druhými zlý. Hlavní aspekty Komenský jmenuje; nám z nich zbyly jen opposice, konjunkce a kvadratura a užívá se jich ovšem ve smyslu pouze vědeckém. Tak se praví, že planeta n. měsíc je v opposici se sluncem, když zrovna o půl noci vrcholí, v konjunkci, když v tutéž minutu se sluncem vrcholí, a v kvadratuře, když vrcholí v 6 hod. ráno nebo večer. Jediný zbytek učení o aspektech, které druhdy myslí lidské ovládalo téměř mocněji než náboženství a mravnost, je domněnka, že postavení měsíce účinkuje na povětrnost, vzrůst bylin a na zdraví lidské. *Nativitéty* = osudy člověka, určené postavením hvězd ve chvíli, kdy se narodil.

Str. 95. (X., 16.) Fortitudo = Statečnost, Temperantia = Střídmost, Justitia = Spravedlnost, Concordia = Svornost, Regnum = Vláda, Superbia = Přepych, Gula = Obžerství,

Libido = Zvůle, Discordia = Nesvornost, Tyrannis = Krutovláda. Tamt. Aesopův vlk. Bájka, na niž se tu naráží, vypravuje, jak vlk, hledaje si pokrmu, octnul se na místě jakémisi, kde uslyšel stařenku hroziti plačícímu dítěti, že je dá v tu chvíli vlkovi, nebude-li potichu. Vlk věře slovům stařečným, počkal si na dítě. Ale večer slyšel stařenku dítěti zas lichotiti a říci: Přijde-li vlk sem, zabijeme ho, milé dítě! Na ta slova vlk odešel, dokládaje: V tomto nádvoří lidé jinak mluví, jinak jednají. (Lepař, Bájky Aisop. č. 73.)

Str. 96. (XI., 1.) Nejsubtilnější filosofi, zde: nejvtipnější, nejdůkladnější; obyčejný význam toho slova viz ve Slovníčku. — Lapis philosophicus = kámen moudrosti.

Str. 97. (XI., 3.) Azoth = dusík; zle stemperoval, smísil; nemohl k kalcinování a fixací dohlédati, t. k ztrupelnění a ustálení kovů.

Str. 97. (XI., 5.) Při Merkuriášovi = při rtuti.

Str. 98. (XII., 2.) Bothanographia = rostlinopis — Praxis medendi = umění léčiti.

Str. 99–100. (XIII., 1.) Finis juris = účel práva. — Tamt. 2. Jus circa quid versetur = okolo čeho se točí právo. — Tamt. 3. Fundamentum juris = základ práva. Perplexitas juris = zapletenost práva.

Str. 101. (XIV., 2.) Toto práv obojích licenciát, t. j. na universitě ten, kdo po vykonaných zkouškách dosáhl povolení k doktorátu a zatím užívá všech práv doktora, zvl. práva, na universitě konati veřejné přednášky. — Pod nemilostí bohyně Pallady. Pallas Athéna byla bohyně moudrosti.

Str. 101. (XIV., 3.) Žvi jen přece, t. j. nepřestaneš-li býti prostořekým.

Str. 102. (XV., 2.) Talmudi figmenta = smyšlenky talmudu.

Str. 103. (XV., 4.) Summa alkoránu = základ, vrchol.

Str. 106. (XVI., 4.) Qui nescit simulare, nescit regnare = kdo se neumí přetvařovati, nedovede vládnouti. — 6. Žravá hryzení zemská. Dravá šízení zemská = Práva a zřízení zemská za Habsburků několikrát vydaná. — 11. Zviklala se pod ním stolice a rozsmekla — jest narážka na skutečnost; Ferdinand II., nedávno zvolený za českého krále, zbaven trůnu a místo něho nastolen Bedřich Falcký (jiného sobě vedou a sázejí, vyskájíce). — Klín či dva přistrčím: Komenský v promluvě k osadníkům chválil nového krále kalvinistu a vydal též spis Retuňk proti Antikristu, kde varuje před přestupováním na víru katolickou. — V dalším jest naznačen pád Bedřicha Falckého, rozprášení od-

půrců a pronásledování jich, jak i Komenskému hrozilo nebezpečí (zavadím o šermující okolo mne kyj) a jak si umínil, již se nemíchati do těch věcí.

Str. 118. (XIX., 5.) Že lidé každého větru zavanutí šáliti se dají: zavanutí, dativ (čemu šáliti se dají).

Str. 120. (XX., 4.) Pustíc o štěstí, vraceli se k lopotování svému, t. j. vzdavše se všeliké naděje na štěstí jaké.

Str. 127. (XXIII., 1.) Vidliček podávali = dráždili ho, vysmívali se mu.

Str. 128. (XXIV.) Fama ferme vulgi opinione constat = pověst téměř jen na soudu lidském se zakládá.

Str. 128. Indignis quoque confertur = i nehodným se jí dostává.

Str. 129. (XXIV., 3.) Immortalitatis candidatus = uchazeč, kandidát nesmrtelnosti.

Str. 131. (XXV.) Sapientiae apex, desperatio de rebus mundi = vrch moudrosti, zoufati nad světem.

Str. 133. (XXV., 5.) Na hrad královny naší, teď uprostřed stojící = zde.

Str. 144. (XXIX., 11.) Theophrastus, filosof řecký (ve IV. století př. Kr.), získal si veliké zásluhy o botaniku a fyziologii rostlin.

Str. 144. (XXIX., 11.) Pro interim = na ten čas, prozatím.

Str. 145. (tamt., 13.) Aby zuřivosti obvykali = přisnosteni.

Str. 146. (tamt., 14.) Ratio status = ohled na přítomný stav.

Str. 156. (XXXV., 3.) Teď jsem, Pane můj Ježíši = zde.

Str. 163. (XLI.) Uživ toho k bázni mé, = užij (kmen slovesný: živ, infin.: uživti — užíti).

Slovníček

A

Akademia, vysoké školy
ale, aspoň (snad sobě ale tam
 vnađu najde)
algebra, počítání písmeny
alchymie, zlatodějství
alkorán, mohamedánské Písmo
 svaté
anagramma, viz poznámku na
 str. 168. (ke str. 82.)
anatomia, pitva
anomalita, nepravidelnost
a-tas coeli, n. nebeské oblohy
arithmetika, počtářství
ars, umění; hlava *artium*, hlava
 umění
artificialis, umělý
aspekt, v pozn. str. 172. (ke str. 93.)
astrolog, hvězdopravec
astronom, hvězdář
atheus, neznaboh
audience, slyšení
auditorium, síň, posluchárna
avizovati, zpraviti někoho
azoth, dusík

B

Bibliotéka, knihovna
birýt, bired (z lat. baretum), druh
 klobouku

bit, bidlo, rahno ba lodi
brdce, u vozu rozporka

C

Candidatus, čekatel
casus, případ, příhoda
cejch, známka
cisterna, důl na vodu
ckáti nad čím (sr. ceknouti), di-
 viti se, zalíbení mítí
coelum (gen. coeli), nebe
collyrium, hojivá masť
conciliator, smluvce, prostředník
concordia, svornost
cossa, v pozn. na str. 172. (ke
 str. 90.)

Č

Čekan, hůl s kladívkem nebo
 mlatem (zbraň)
čmýrati, hýbati se

D

Džber, velký džbán dřevěný
dialektika, rozumověda (způsob
 přemýšlení o věcech; Kom.);
 obratnost v učeném hádání.
dikcionář, slovník (frastický). Sr.
 pozn. na str. 168. (ke str. 80.)
disciplina, nauka
discordia, nesvornost

disputovati, hovořiti! hádati se
distillovati, překapovati
doch, obyč. došek, v pozn. na
 str. 167. (ke str. 67.)
dotřítí, dorážeti
drabant, tělesná stráž
drchta, prostořeký člověk
dryáčník, kdo dělá dryáky, mas-
 tičkář, špatný lékař, tluchuba
dryák, oblíbený lék středověký
 proti jedu a vůbec všem ne-
 mocem
drzost, smělost, všetečnost
duchovník, kněz
dychtiti, silně dýchati

E

Ens, podstata
encomion, chvalozpěv (v. pozn.
 na str. 171., ke str. 87.)
ethika, mravouka
eventus, výsledek
exámen, zkouška
examinovati, zkoušeti
exekuci, vykonání soudního ná-
 lezu
exspektant, kandidát, čekatel

F

Faldování, skládání
fama, pověst, chýr
fantovati (fantas), třeštiti
fasovati, co kam, vázati, pojí-
 mati
fasuňk, fasuňk, vůz o malých
 žebřinách
fechtovati, šermovati
ferule, prut
filosofie, libomudrctví
filosofastr, lžimudrc, špatný filosof
fintování, vymyšlení
fixací, ustálení

fládr, (z něm.) dřevo jádrovité,
 svalové
flastr, náplast, přilep
florilegium, květný výbor, sbírka
 básní
fochr, vějíř
folium, list, arch; kniha in *folio*,
 kniha, mající formát archový
folkování, povolování dětem
formací, vzdělání
forman, vozka
formovati, hotoviti, přizpůsobo-
 vati; *formovati se k čemu*, spra-
 vovati se čím
fortel, zisk; chytrost; úskok, lest
fortna, brána
fortuna, štěstí
frej, namlouvání, zálety
fresovati se, kormoutiti se
fresuňk, kormoucení
fukati (na koho), osopovati se
fysika, přírodověda

G

Geodet, zemědělec, zeměměřič
geometr, měřič
gleich, rovnost
grammatik, jazykovědec

H

Habit, roucho
hadruňk, sváda
haeretik, kacíř
harmonie, soulad
házetí na sebe (*t.* křivá slova),
 spílati
hellebor, čemeřice (lék proti
 třeštění)
herbář, rostlinář
herež! ha! *herež o to!* což je o to!
 na tom nejméně záleží
hlasem, hlasitě

hlobiti, upevňovati, tvrditi
hmyziti se, hemžiti se
hrudí, hroudy
humor, nálada, míra mysli
hypothesis, domněnka

CH

Chymický, zlatodějský

I

Idea, představa, vidina; *in idea*,
v představě
immortalita, nesmrtelnost
industria, snažnost
informovati, seznámiti s něčím
interim, pro int., prozatím
item, taktéž

J

Juris prudentia, právníctví
justitia, spravedlnost

K

Kalcinování, ztrupelnění
kancleř, nejvyšší písař
katedra, kazatelna, stolice
konfekt, lektvar
konkordanci, abecední ukazatel
biblických průvědí
kontrfekt, obraz
koráb, v pozn. na str. 167. (ke
str. 68.); *na korábu se octnouti*,
přijíti na mizinu
korábnictví, mizina, chudoba
křtalt, podoba
křtaltovný, úhledný
kupřštyk, rytina
kvaltování, usilování, namáhání

L

Lapis, kámen; l. philosophicus,
kámen moudrosti
larva, škraboška
ledadrobny, nepatrný

legát, vyslanec
lékařství, l. strojiti, léky str.
lektvar (z lat. electuarium),
zhuštěná šťáva lékárnická
lermo (z ital. all'arme), vřuru
lexikon, slovník (v. pozn. na str.
168., ke str. 80.)

licenciát, na universitě ten, který
po odbytých zkouškách do-
sáhl povolení k doktorátu a
zatím všech práv doktora
užívá, zvláště práva veřejné
přednášky míti

líčiti, malovati

lichevník, lichvář

litera, písmeno; *lityry*, průpo-
vědi z koránu po stěnách me-
šity

locus communis, propověď, obsa-
hující obecnou pravdu

M

Majestát, stolice královská; se-
děti pod m., pod baldachý-
nem trůnu

maňas, tělo bez hlavy, modla

mandát, nálež, rozkaz

meci, mečeš, metám, házím, cpu

medicína, lékařství

memoria, paměť; *m. artificialis*,
paměť umělá; *memoriae sub-*
sidia, čím se paměti napomá-
há

merkuriáš, rtuť

metafysika, filosofie nadsmysl-
ných zjevů

mizka, šťáva; užitek, prospěch

monarcha, vládce

možný, zámožný

mustr, vzor

mustrovati, týrati

N

Náboženství, nábož. obřady
nalkati, nalykati
nápadný, nahodilý
nativitele, osudy člověka, určené
 postavením hvězd ve chvíli,
 kdy se narodil
natura, příroda
neustavičnost, vrtkavost, nestá-
 lost
notiones secundae, pojmy hlubší
nybrž, ba, i

O

Oblektace, potěšení
obrtilík, část vozu na nápravě se
 otáčející
odčesnouti, odčesati, odtrhnouti
odlouštiti, oddělit
ofěrovati (se k čemu), nabízet
 se
ofuknouti se, osopiti se
ochalebně, úlisně
omělati se, obtáčet, lichotiti se
operovati, působiti
opřáhati (na koho), ruce zdví-
 hat, napřáhati
oštíp, oštěp

P

Pachtovati se, namáhati se
párati (v čem co), drápati, rýti
parkan, plot, zídka z desek
partikulární, částečný, soukromý
pas, úzká cesta, průchod
passio, náklonnost
paškvil, hanopis
patent, otevřený list
páteř, ruženec; dlouhá řada
patron, ochránce
penzlik, štetec
persekuci, pronásledování

perspicillum, skličko
pěstovati (se s čím), zabývat se
plac, prostranství
plzký, kluzký, nemravný
podhlídavost, nedůvěra
podregenti, (gen. -iho), podvla-
 dař
podvala, podklad trůnu
poeta, básník
pochotný, libý, příjemný
poklávati, (kláti, kolu), popí-
 chati, pobodati; *p. se*, popu-
 kávati
politik, znalec správy obecní
poně, tuším, myslím, snad
popasovati, pasu popouštět
pořikati, pomlouvat, utrhati na
 cti
postilla, výklady na evangelia a
 epištoly celého roku
poštýř, posel
potaz, porada soudců mezi sebou
 před nálezem
potentát, velmož, vladař
praeface, předmluva
praepositus, představený
praktika, šalba
pranostika, proroctví, předpo-
 vídání
praxis medendi, v čem lékařství
 záleží
pravidlo, pravítko
přečísti, spočítati
přeformování, přetvoření
premovati, krášlit
příbytný, vedlejší, nadbytný
přikváciti, nenadále se přivaliti
 na koho, přepadnouti
přirození, příroda
prokurátor, řečník u soudu, práv-
 ní zástupce

promoci, povýšení (na doktorství)

promptuarium, příruční kniha

protestovati, osvědčiti se

průba, zkouška

pruditi, pálení

publikovati, vyhlásiti

půhon, obeslání k soudu

pustiti (o čem, kom), vzdáti se naděje na . . .

pýskati se, mazati se, rýti

Q

Quadrát, čtverec

R

Rafička, pisadlo

rafije, ukazovátko při čtení

ratio status, ohled na přítomný stav

reformací, obnovení

regent, vladař

regule, pravidlo

rejra, tanec, rejdivání

regiment, vláda

relací, zpráva

resolucí, rozhodnutí, usnesení

reta, spása, pomoc

rhetorik, řečník

rota, sročení

rouš, podnapilost

rozvínati se, rozvíjeti se

ryňk, náměstí

S

Sahá, (k hrdlu), jest velmi nebezpečno

sceptrum, žezlo

sdržovati (str. 105.), udržovati

sekta, strana náboženská

sextilis, šestice

sfaldování (slov.), skládání

slopati, neslušně píti

slzký, obyčejně slizký, kluzký; oplzlý

směti, odvážiti se

snažný, pracovitý, snaživý

sobiti se, zásobovati se, opatrovati se

societatis regula (v aritm.), pravidlo spolkové

spekulování, přemýšlení

splňovati, připíjeti

stemperovati, smísiti

stonek, pařez; člověk hloupý

stouliti, svinouti, zavřiti; per ellipsin umlknouti (st. ústa)

stroj, chystání, zámysl

subsídium, podpora

subtilnost, podrobnůstka, jemné odstíny věci

subtilný, jemný, útlý, choulostivý; důvtipný

sukně, šat

summu filosofie odvozovati, o., v čem filosofie záleží

summovně, zkrátka

superintendent, naddozorce

supplikací, ponížená prosba

syllaba, slabika

syllogismus, úsudek (v logice)

Š

Šacování, drancování, vydírání

šanc, obyč. plur. šance, hradby,

zákop; nebezpečí

šavlovati, někoho šavli sekat

šle, chomout s postraňky

šnek, točité chody

šmakovati, chutnati

špekulovati, dívati se

špincovati, špičkovati, posmívati se

šrák, podstavek; stavítko, kozlík

šrám, jízva
 šraňk, zápora
 šrotovati, těžce pohybovati
 šroubovati, tlačiti, posunovati
 štáf, kus, díl (kamene, chleba a j.)
 štencle, chůdy, stihly
 štrafovati, trestati, plísňiti, tupiti
 štrych, čára

T

Ted', zde, tu
 termin, meze, konec, lhůta
 theologie, bohosloví
 traktát, rozprava (pís.)
 traňk, vodička (na rány)
 třápati, daremné věci mluvíti
 trigon, trojhran
 trium regula, pravidlo trojčlenné
 (v aritm.)

trošt, těšení, naděje
 trouditi se, trudití se
 třpiti, čpěti
 trucovati, vzdorovati
 tulich, dýka
 tytýž, někdy

U

Ubrman, rozsudce
 ufasovati, zasaditi
 uličení, vykrášlení
 ustání, unavenost
 ustrkadlo, oč naraziti možno

V

Věd', však, zajisté, vždyť
 verštat, dílna

vidliček podávati, drážditi, vy
 smívati se
 vinš, přání
 vokabulář, slovník bez frází, pozn.
 na str. 168. (ke str. 80.)
 volavec, oznamovatel
 vozher, ozher, nečistota z nosu
 tekoucí, sopol; býval poklá-
 dán za výměšek mozku
 vraštití se, vrásky dělati, kaboniti
 čelo
 vypadnouti, uniknouti
 vyparovati, vyčišťovati
 vypuleroвати, vyhladiti, vytříbiti
 vzhledati se komu, zření k němu
 míti

Z

Zamítati se, zakrývati se
 zavazadlo, co zavazí, překáží
 zevel, zevle, člověk zevlující;
 okounějící, otevřhuba
 zhlobiti, urobiti, zříditi
 zisťný, užitečný, ziskuchtivý
 zlupiti se, sebrati se
 zmrlý, umrlý
 zopéliti (komu co), promluvíti
 ztuchnouti, vlhkostí načíchnouti,
 zlakoměti
 zuřivost, příslost

Ž

Žvátí, žvu, žvýkati; žvatlati

Některá témata

příhodná k výkladům neb úlohám

1. Osnova Komenského Labyrintu světa a ráje srdce.
2. Jak vyobrazuje Komenský ve svém Labyrintě svět.
3. Čím se jeví alegorický a satirický ráz Komenského Labyrintu.
4. Výklad alegorických částí Labyrintu.
5. Jak vypadal v XVII. stol. život v stavě řemeslnickém, učeném atd., jaké byly poměry právní a p. podle Komenského Labyrintu.
6. Kde hledati pravého štěstí životního podle téhož.
- Aneb 7. Právem-li Komenský hledá štěstí života toliko ve vnitřní spokojenosti.

Obsah

	strana
Předmluva	7
Úvod	9
Illustriss. ac vere generoso Domino, Domino Caroli Baroni a Žerotin Seniori etc.	41
K čtenáři	45
kap. 1. O příčinách v svět putování	49
2. Poutník dostal Všudybuda za vůdce	50
3. Mámení se přitovaryšilo	52
4. Poutník uzdy a brylí dostal	53
5. Poutník se z vysoka na svět dívá	54
6. Osud rozděluje povolání	57
7. Poutník prohlédá ryňk světa	58
8. Poutník prohlédá stav řemeslníků	66
9. Poutník stav učených prohlédá, nejprv veřejně	76
10. Poutník přišel mezi filosofy	85
11. Poutník prohlédá alchymii	95
12. Poutník medicínu prohlédá	98
13. Poutník spatřuje juris prudentiam	99
14. Poutník se na promoci mistrů a doktorů dívá	100
15. Poutník prohlédá stav nábožníků	102
16. Poutník stav vrchností spatřuje	104
17. Stav soldátský	111
18. Stav rytířský	114
19. Poutník mezi novináře trefil	116
20. Poutník prohlédá hrad Fortuny a nejprv přístup k němu	119
21. Poutník způsob boháčů prohlédá	121
22. Způsob rozkošných světa	123
23. Způsob povýšených světa	126

kap.	strana
24. Sláva slovutných v světě	128
25. Poutník sobě zoufati počíná a s svými vůdci se hádá . . .	131
26. Poutník hrad královny světa, Moudrosti, prohlédá . . .	133
27. Poutník na palácu Moudrosti obžalován.	134
28. Šalomoun s houfy velikými na palác Moudrosti přišel . .	138
29. Poutník se na tajné soudy a správu světa dívá	139
30. Šalomoun marnosti a šalby světa vyjevuje	146
31. Šalomoun oklamán a sveden	148
32. Šalomounovo tovaryšstvo rozprášeno, jímáno, smrtmi ohavnými zprovázáno	150
33. Poutník z světa utéci chce	152
34. Poutník domů trefil	153
35. Krista za hostě dostal	155
36. Poutník jak proměněn	157
37. Poutník do neviditedlné církve odkázán	157
38. Poutník křesťany podlé stavů prohlédá	159
39. Smrt křesťanů věrných	162
40. Poutník spatřuje slávu Boží	162
41. Poutník za domácího Božího přijat	163
42. Zavírka všeho	164
Poznámky	167
Slovníček	175
Některá témata příhodná k výkladům neb úlohám	181